

Psichologijos atlasas

Lietuvos psichologų kongresas

Recenzuota kongreso
medžiaga

2025 m. balandžio 25-26 d.
Vilnius

Lietuvos
psichologų
sąjunga

Filosofijos
fakultetas

EuroPsy
Akredituotas renginys 2025/062

Lietuvos psichologų kongreso organizatoriai:

Lietuvos psichologų sąjunga
Vilniaus universitetas

Mokslo komitetas (pranešimų santraukų recenzentai ir mokslinės programos sudarytojai):

prof. dr. Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė (pirmininkė) (VU)
doc. dr. Arvydas Kuzinas (MRU)
prof. dr. Dalia Antinienė (LSMU)
doc. dr. Giedrė Širvinskienė (LSMU)
prof. dr. Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė (VDU)
doc. dr. Loreta Gustainienė (VDU)
doc. dr. Raimonda Petrolienė (LPS)
prof. dr. Reda Gedutienė (KU)
prof. dr. Rimantas Vosylis (MRU)
doc. dr. Roma Šimulionienė (KU)
prof. dr. Saulė Raižienė (VU)

Organizacinis komitetas:

Aina Adomaitytė (LPS)
Skaistė Jurevičienė (LPS)
Gabrielė Gudynaitė (VU)
prof. dr. Antanas Kairys (VU)
dr. Marija Turlinskienė (VU)
doc. dr. Raimonda Sadauskaitė (pirmininkės pavaduotoja) (VU)
doc. dr. Olga Zamalijeva (pirmininkė) (VU)

Už pranešimų turinį atsako pranešimų autoriai. Lietuvos psichologų kongreso organizatoriai neprisiima jokios atsakomybės, susijusios su pranešimų santraukų kokybe ar informacijos tikslumu.

Copyright © 2025 [Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė , Olga Zamalijeva]. Published by Vilnius University Press
This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.
<https://doi.org/10.15388/LPK2025>

Vilniaus universiteto leidykla,
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius
info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt
Knygos internete *knygnas.vu.lt*
Mokslo periodikos žurnalai *zurnalai.vu.lt*

PERDEGIMAS: FAKTAI IR PRASIMANYMAI.....	- 7 -
DIDIEJI DUOMENYS PSICHOLOGIJOJE.....	- 8 -
AKISTATOJE SU LĒTINE SOMATINE LIGA: PSICHOLOGO VAIDMUO SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SPECIALISTŲ TARPDISCIPLININĖSE KOMANDOSE.....	- 9 -
SIEKIANT APSAUGOTI VAIKUS NUO SEKSUALINĖS PRIEVARTOS, REIKIA IMTIS MOKSLINIAIS TYRIM AIS PAGRĮSTO HOLISTINIO DARBO	- 10 -
PSICHOLOGINĖ PAGALBA PO STRESINIŲ IR TRAUMINIŲ PATIRČIŲ: LIETUVOJE ATLIKTŲ MOKSLINIŲ TYRIMŲ ĮŽVALGOS.....	- 12 -
POTRAUMINIO STRESO SUTRIKIMĄ TURINČIŲ ASMENŲ SAVIJAUTOS POKYČIAI PO INTERNETU TEIKIAMOS Į TRAUMĄ ORIENTUOTOS INTERVENCIJOS: ŽVALGOMASIS TYRIMAS	- 13 -
KAIP ĮSITRAUKIMAS Į INTERNETINĘ STRESO MAŽINIMO INTERVENCIJĄ IR PRADINIS PSICHOLOGINIŲ SUNKUMŲ LYGIS SUSIJĘS SU SAVIJAUTOS POKYČIAIS?.....	- 14 -
LIETUVOS JAUNIMO PSICHIKOS SVEIKATA IR PSICHOLOGINĖ PAGALBA	- 15 -
POKALBIŲ ROBOTU PAREMTA PROGRAMA „SIJA“ STRESĄ PATIRIANČIAM JAUNIMUI: PROGRAMOS IR PILOTINIO VEIKSMINGUMO TYRIMO PRISTATYMAS.....	- 16 -
PSICHOSOCIALINIO KONTEKSTO REIKŠMĖ KRIMINALINĖS RIZIKOS VERTINIMUI.....	- 17 -
NUSIKALSTAMŲ GRUPOUČIŲ NARIŲ KRIMINALINĖS RIZIKOS VERTINIMO IŠŠŪKIAI	- 18 -
TARP VILTIES IR NEVILTIES: ĮKALINTŲ IKI GYVOS GALVOS RESOCIALIZACIJOS GALIMYBĖS	- 19 -
TAKOMA MOTERIMS, NORS SUBALANSUOTA VYRAMS: PRAKTINĖS MOTERŲ RIZIKOS VERTINIMO ĮŽVALGOS.....	- 20 -
MOTERŲ KŪNO POKYČIŲ PATIRTYS: PSICHOLOGINIAI IŠŠŪKIAI IR JŲ ĮVEIKOS GALIMYBĖS.....	- 21 -
KŪNO VAIZDO SUVOKIMO GERINIMAS PERINATALINIŲ IR ANKSTYVOS MOTINYSTĖS LAIKOTARPIU: SYSTEMINĖ LITERATŪROS APŽVALGA	- 22 -
BESILAUKIANČIŲ MOTERŲ KŪNO POKYČIŲ PRIĖMIMAS ANTROJO NĖŠTUMO TRIMESTRO METU	- 23 -
KŪNIŠKUMAS GIMDYMO PATIRTYSE	- 24 -
MANO KŪNAS MAN - (NE) PRIEŠAS? NEVAISINGUMO PATIRTIES REIKŠMĖ SANTYKIUI SU SAVO KŪNU -	- 25 -
SAVĖS PRIĖMIMAS IŠGYVENANT PRIEŠLAIKINĘ MENOPAUZĘ IR NEVAISINGUMĄ.....	- 26 -
SMURTO PRIEŠ VAIKUS PASEKMĖS PSICHIKOS SVEIKATAI IR PREVENCIJOS GALIMYBĖS	- 27 -
TĖSTINIS TRAUMINIS STRESAS PAAUGLYSTĖJE: VERTINIMAS IR SĄSAJOS SU PATIRTU SMURTU	- 28 -
ŽINIŲ APIE SMURTĄ SVARBA RAIDOS IŠŠŪKIŲ TURINČIŲ VAIKŲ PSICHOLOGINIAM ATSPARUMUI.....	- 29 -
SMURTO PREVENCIJOS PROGRAMOS „ESAME SAUGŪS“ POVEIKIS PAAUGLIŲ ŽINIOMS APIE SMURTĄ IR SAUGŲ ELGESĮ	- 30 -

PSICHOLOGINIS ĮVERTINIMAS: KO REIKIA PRAKTIKAI IR KĄ STUDIJUOJA STUDENTAI?	- 32 -
IŠMANIŲJŲ TELEFONŲ NAUDOJIMAS MOKYKLOSE: LEISTI – NEGALIMA – DRAUSTI... O KAS TOLIAU?.....	- 33 -
VISI DUOMENYS JAU SURINKTI, BELIKO IŠANALIZUOTI? ANTRINIŲ DUOMENŲ PANAUDOJIMAS PSICHOLOGIJOJE	- 34 -
PSICHOLOGO VAIDMUO DIRBANT SU DEMENCIJA SERGANČIAIS ASMENIMIS – NUO ĮVERTINIMO IKI PAGALBOS ŠEIMAI IR ASMENIUI.....	- 35 -
DR. JUVENCIJUS LAPĖ (1925–2011) – PSICHOLOGŲ JUDĖJIMO IR PSICHOLOGIJOS STUDIJŲ ORGANIZAVIMO POKARIO LIETUVOJE SPIRITUS OPERANDI.....	- 37 -
TRANSFORMACINIŲ POKYČIŲ BENDRUOMENĖSE ĮGALINIMAS PER APLINKOS TARŠOS SUKELTO NERIMO IR PSICHOLOGINIO ATSPARUMO MECHANIZMŲ ATSKLEIDIMĄ	- 38 -
TECHNOLOGIJŲ NAUDOJIMAS PSICHOLOGO PRAKTINĖJE VEIKLOJE: EUROPOS PSICHOLOGŲ APKLAUSOS REZULTATAI	- 39 -
DARBO NUOTOLIU IŠŠŪKIAI IR IŠTEKLIAI.....	- 40 -
KUO GREIČIAU Į PENSIJĄ! VYRESNIO AMŽIAUS DIRBANČIŲJŲ INTENCIJŲ IŠEITI Į PENSIJĄ VEIKSNIAI	- 41 -
LIETUVOS ŠAULIŲ SĄJUNGOS NARIŲ ASMENYBĖS BRUOŽAI IR JŲ VAIDMUO STIPRINANT ORGANIZACIJOS SOCIALINES IR GYNYBINES FUNKCIJAS	- 43 -
SKAITMENINIŲ ĮGŪDŽIŲ REVOLIUCIJA: KAIP KEIČIASI DARBUOTOJŲ MOKYMASIS?.....	- 44 -
IŠMANUSIS DĖMUO IR DARBUOTOJŲ GEROVĖ ŠIUOLAIKINĖJE ORGANIZACIJOJE: DARBO IR ASMENINIŲ IŠTEKLIŲ SINERGIJOS ANALIZĖ (WORKSMART)	- 45 -
ĮSITRAUKTI Į DARBĄ GALIME, O Į ŠEIMĄ NE? UTRECHTO ĮSITRAUKIMO Į DARBĄ SKALĖS MODIFIKACIJA .	- 46 -
ĮSITRAUKIMAS Į DARBĄ, POZITYVI REFLEKSIJA IR DARBO–ŠEIMOS VAIDMENŲ PRATURTINIMAS: ŽVALGOMASIS META-STRUKTŪRINIS LYGČIŲ MODELIAVIMAS	- 47 -
VADOVO PARAMA BAZINIAMS PSICHOLOGINIAMS POREIKIAMS IR NUOTOLINIU BŪDU DIRBANČIŲJŲ GEROVĖ: EKSPERIMENTO LITAS REZULTATAI.....	- 48 -
GYVENIMO BŪDO, ASMENYBĖS BRUOŽŲ IR PAŽINTINIŲ GEBĖJIMŲ SĄSAJOS VYRESNIAME AMŽIUIJE: SHARE TYRIMO REZULTATAI	- 49 -
VALGYMO SUTRIKIMŲ TYRIMO KLAUSIMYNO (EDE-Q 6.0) LIETUVIŠKOJI VERSIJA: VALIDACIJA IR NORMOS REPREZENTATYVIOJE JAUNŲ SUAUGUSIŲ IMTYJE	- 50 -
VIDURINIO AMŽIAUS MOTERŲ SENĖJIMO SUKELIAMŲ NEIGIAMŲ EMOCIJŲ ĮVEIKOS: KOKYBINIS TYRIMAS ..	51 -
SUICIDIŠKUMAS IR KITI PSICHIKOS SVEIKATOS RIZIKOS RODIKLIAI TARP NEHETEROSEKSUALIŲ STUDENTŲ LIETUVOJE.....	- 52 -
MULTIDIMENSINĖ ŠEIMOS TERAPIJA: LIETUVOS GEROJI PATIRTIS.....	- 53 -
KODĖL OKS APSUNKINA SKAUSMĄ: ĮVEIKOS MECHANIZMAI IR REIKŠMĖ INTERVENCIJOMS	- 54 -

ŽVILGSNIS IŠ VIDAUS: AUTISTIŠKŲ SUAUGUSIŲ ŽMONIŲ RYŠIO SU NEPAŽĪSTAMAISIAIS KŪRIMO PATIRTYS..	55 -
SANTYKŲ SU SEKSUALUMU GRIAUNANTIS JO „DARBINIMAS“: MOTERŲ PATYRIMAS SUSIDŪRUS SU PIRMINIŲ NEVAISINGUMU	- 56 -
TRAUMINĖS PATIRTIES IR ASMENYBĖS SAVYBIŲ ĮTAKA KARIŲ PSICHINEI SVEIKATAI, TARNAUJANČIŲ TAIKOS PALAIKYMO PAJĖGOSE	- 57 -
PSIČIKOS SVEIKATOS STIGMOS MAŽINIMAS IR PSIČIKOS SVEIKATOS AMBASADORIŲ INICIATYVA “ŽVELK GILIAU”	- 58 -
PASAKOS REIŠMĖ TERAPIJOJE: LIETUVIŠKOS PASAKOS „OŽELIS IR VELNIAI“ ANALITINĖ (PAGAL C.G. JUNG) ANALIZĖ	- 59 -
PASAKOJIMAS APIE GERĄ BERNIUKĄ IR JO SVAJONIŲ PRINCESE. UŽSITĘSUSIŲ KONFLIKTIŠKŲ SKYRYBŲ ATVEJO ANALIZĖ	- 60 -
RIZIKINGA ELGSENA PAAUGLYSTĖJE: SOCIALINĖS PARAMOS IR VAIDMENS MODELIŲ PROGNOZINIS VAIDMUO	- 61 -
PAAUGLIŲ SOCIALINĖ-EMOCINĖ SVEIKATA, ATSPARUMAS STRESUI IR SUVOKIAMAS AUKLĖJIMO STILIUS	- 62 -
12 KLASĖS MOKINIŲ AKADEMINIS ATIDĖLIJIMAS: SĄSAJA SU TĖVŲ PSICHOLOGINE KONTROLE, AUTONOMIJOS PALAIKYMU IR NESĖKMĖS BAIME	- 63 -
4-5 METŲ VAIKŲ SAKYBINĖS KALBOS IR VERBALINĖS DARBINĖS ATMINTIES REIŠMĖ PASITIKĖJIMUI SAVIMI IKIMOKYKLINĖJE ĮSTAIGOJE	- 64 -
TILTAS TARP DVIEJŲ MOKYKLŲ: LAISVŲ NUO STUDIJŲ METŲ PATYRIMAS TARP JAUNŲ ŽMONIŲ	- 65 -
SUAUGUSIŲ ĮTARIAMŲJŲ BAUDŽIAMOJO PROCESO APKLAUSOS LIETUVOJE MENDEZ PRINCIPŲ ATITIKIMO KONTEKSTE	- 66 -
SEKSUALINIO SMURTO PRIEŠ VAIKUS RIZIKOS IR APSAUGINIŲ VEIKSNIŲ VERTINIMAS: KOKIAS GALIMYBES TURIME?	- 67 -
PIRMIEJI ŽINGSNIAI TAIKANT DIALEKTINĘ ELGESIO TERAPIJĄ LIETUVOS KALĖJIMUOSE	- 68 -
JAUNŲ ŽMONIŲ, SIRGUSIŲ ONKOLOGINE LIGA, KŪNO VAIZDO SUVOKIMO IR SOCIALINIO NERIMO SĄSAJOS SU GYVENIMO KOKYBE	- 69 -
GYDYMO ĮSTAIGOJE KARANTINO METU NUO VĖŽIO MIRUSIO ARTIMOJO GEDĖJIMAS - GEDĖJIMO PROCESO DINAMIKA IR PSICHOLOGINĖS PAGALBOS SPECIFIKA	- 70 -
TELEKONSULTACINĖS IR TELESTEBĖJIMO PROGRAMOS, SKIRTOS PSICHOLOGINIAM PACIENTŲ, SU PAŽENGUSIA ONKOLOGINE LIGA, PALAIKYMUI, EFEKTYVUMO VERTINIMAS EUROPOS ŠALYSE	- 71 -
PASITENKINIMAS BENDRAVIMU SU GYDYTOJAIS IR PACIENTŲ GYVENIMO KOKYBĖ AGRESYVAUS GYDYMO METU	- 72 -
GYVENIMAS PO VĖŽIO: ATSINAUJINIMO BAIMĖ IR TEIGIAMOS TRANSFORMACIJOS IŠ SUTUOKTINIŲ PERSPEKTYVOS	- 73 -

RIZIKA TAPTI PRIKLAUSOMAM NUO SPORTO: PRIKLAUSOMYBĖS NUO SPORTO SKALĖ IR SOCIODEMOGRAFINIŲ CHARAKTERISTIKŲ REIKŠMĖ	- 74 -
APLINKOSAUGINIS MORALINIS SAMPROTAVIMAS PRADINIAME MOKYKLINIAME AMŽIUIJE: KOKYBINIO TYRIMO ĮŽVALGOS.....	- 75 -
PAAUGLIŲ SUVOKIAMŲ SOCIALINIŲ NORMŲ IR JŲ KITIMŲ SVARBA NUMATANT BŪSIMĄ RIZIKINGĄ VAIRAVIMĄ – MOKSLINIO PROJEKTO PRISTATYMAS	- 76 -
SOCIALINIS NERIMAS AR KOMPULSYVUS ELGESYS SOCIALINIUOSE TINKLUOSE: KAS VIŠTA, O KAS KIAUŠINIS?	- 77 -
KŪRYBINĖ GALIA GEŠTALTO DAILĖS TERAPIJOS PARADIGMOJE	- 79 -
SENĖJIMO NERIMO IR MIRTIES NERIMO SKALIŲ LIETUVIŠKŲ VERSIJŲ PSICHOMETRINĖS SAVYBĖS IR FAKTORIŲ STRUKTŪRA	- 80 -
NEPASITENKINIMO KŪNU IR VALGYMO ELGESIO NĖŠTUMO METU SĄSAJOS.....	- 81 -
LIETUVOS VYRESNIŲ ŽMONIŲ EIDŽIZMO IR SKAITMENINIŲ TECHNOLOGIJŲ NAUDOJIMO PATIRTYS.....	- 82 -
INSULTO PACIENTŲ KOGNITYVINĖ REABILITACIJA: EMOCINĖS BŪSENOS POKYČIO SVARBA.....	- 83 -
PSICHOLOGINĖ GEROVĖ IR DEPRESIŠKUMAS: KLASTERIŲ PAIEŠKA	- 84 -
RAIDOS TARPSNIUI BŪDINGI POŽYMIAI BESIFORMUOJANČIOS SUAUGYSTĖS LAIKOTARPIU: ĮŽVALGOS APIE JŲ SĄVEIKĄ SU JAUTRUMU IR PSICHOLOGINIŲ ATSPARUMU	- 85 -
VIEŠOJO KALBĖJIMO NERIMĄ PATIRIANČIŲ STUDENTŲ DEPRESYVUMO IR SOCIALINIO NERIMO SĄSAJOS -	86 -
LENGVĄ INSULTĄ PATYRĘS PACIENTAS: KOGNITYVINĖS FUNKCIJOS IR EMOCINĖ BŪSENA	- 87 -
VADOVAVIMO SAVIVEIKSMINGUMO MATAVIMO METODAI: ŽVALGOMOJI SISTEMINĖ LITERATŪROS ANALIZĖ	- 88 -
PAGYVENUSIŲ LIUDYTOJŲ PATIRIAMO STRESO APKLAUSŲ METU MAŽINIMAS - MISIJA (NE)ĮMANOMA?-	89 -
SMURTĄ PATYRUSIŲ MOTERŲ PILIETINIO ĮSITRAUKIMO TEORINIS MODELIS.....	- 90 -
INTERNETINĖ INTERVENCIJA, SIEKIANČI SUMAŽINTI 15-16 METŲ PAAUGLIŲ PROBLEMINĮ SAVĖS ATSKLEIDIMĄ NUOTRAUKOMIS SOCIALINIUOSE TINKLUOSE: IDĖJOS PRISTATYMAS.....	- 91 -
PRARASTI METAI, ATRASTAS AŠ: KOKYBINIS TYRIMAS APIE ABITURIENTŲ LAISVŲ NUO STUDIJŲ METŲ PASIRINKIMO PATYRIMĄ.....	- 92 -

Lietuvos psichologų kongresas 2025

KVIESTINIAI PRANEŠIMAI

PERDEGIMAS: FAKTAI IR PRASIMANYMAI

BURN-OUT: FACTS & FICTION

Wilmar Schaufeli (Utrechto universitetas, Leuven KU)

Šiuolaikinė perdegimo sąvoka pradėta vartoti XX a. septintajame dešimtmetyje ir sulaukė nemažai mokslininkų bei praktikų dėmesio. Per tą laiką pasirodė daugiau kaip 100 000 publikacijų šia tema. Toks didžiulis informacijos kiekis reikalauja atskirti grūdus (nustatytus faktus) nuo pelų (fikcijos ir mitų). Bandydami tai padaryti, aptarsime šešis klausimus: (1) perdegimo sąvoką; (2) perdegimo vertinimą; (3) perdegimo paplitimą; (4) biologinį perdegimo pagrindą; (5) perdegimą darbe; (6) perdegimo mažinimo intervencijas. Daroma išvada, kad iš tiesų „perdegimas“ vartojamas dviprasmiškai: skirtingiems specialistams (darbo medicinos gydytojams ir psichologams) jis reiškia skirtingus dalykus.

Profesinė biografija: Wilmar Schaufeli yra Utrechto universiteto (Nyderlandai) darbo ir organizacinės psichologijos profesorius emeritas ir Leuveno KU (Belgija) garbės profesorius. Pagrindinė jo mokslinių tyrimų sritis – profesinės sveikatos psichologija. Daktaro laipsnį jis įgijo Groningeno universitete (Nyderlandai). Dr. Schaufeli yra labai cituojamas tyrėjas, nuo 2013 m. patenkantis tarp 1 proc. geriausių savo srities mokslininkų. Jis yra Europos profesinės sveikatos psichologijos akademijos narys, licencijuotas profesinės sveikatos psichologas, taip pat dirba ne visą darbo dieną kaip organizacinis konsultantas. Asmeninė svetainė: www.wilmarschaufeli.nl.

DIDIEJI DUOMENYS PSICHOLOGIJOJE

BIG DATA IN PSYCHOLOGY

Lisa Bardach (Gyseno universitetas, Kauno technologijų universitetas)

Didėjantis didžiųjų duomenų rinkinių prieinamumas, kurį dažnai lemia vis didėjantis skaitmeninimas, suteikia precedento neturinčių galimybių psichologiniams tyrimams. Šiame pranešime bus pristatyti naujausių projektų, kuriuose didieji duomenys naudojami psichologiniams klausimams tirti ir praktikai informuoti, rezultatai. Pirmiausia bus pristatytas tyrimas, kuriame naudojami išmaniųjų mokymo sistemų duomenys matematikos mokymo srityje, analizuojant milijonus užduočių, kurias atliko šimtai tūkstančių mokinių, siekiant geriau suprasti įsitraukimo ir ilgalaikio mokymosi veiksnius. Toliau bus nagrinėjama, kaip elgsenos sekimo duomenys gali padėti geriau suprasti smalsumą ir informacijos ieškojimo elgseną, taip pat šių tyrimų praktinę reikšmę. Galiausiai bus aptarti mašininio mokymosi tyrimo, kuriame nagrinėjama socialinė nelygė švietimo srityje, rezultatai. Apskritai šiame pranešime bus iliustruojama, kaip didieji duomenys gali pakeisti psichologinius tyrimus, atverti naujas tyrimų kryptis ir pagerinti praktinį taikymą, kartu sprendžiant duomenų kokybės, etinių aspektų ir prasmingo interpretavimo problemas.

Profesinė biografija: Lisa Bardach nuo 2024 m. yra Gyseno universiteto (Vokietija) Psichologijos katedros profesorė. Nuo 2025 m. yra ir Kauno technologijų universiteto vyriausioji mokslo darbuotoja. Psichologijos daktaro laipsnį ji įgijo 2018 m. Vienos universitete (Austrija). Po podoktorantūros stažuotės Jungtinėje Karalystėje (Jorko universitetas, 2019-2020 m.) ji tapo jaunesniąja mokslinių tyrimų grupės vadove Tiubingeno universiteto Hektoro ugdymo mokslų ir psichologijos tyrimų institute (Vokietija; 2020-2024 m.). Lisa Bardach yra gavusi įvairių apdovanojimų (pavyzdžiui, Austrijos psichologijos asociacijos disertacijos apdovanojimą, Vienos universiteto apdovanojimą, „Elsevier Scopus“ ankstyvosios karjeros JK tyrėjos apdovanojimą, „Mensa“ apdovanojimą už puikius mokslinius tyrimus). Ji taip pat gavo Jacobs fondo ir Badeno-Viurtembergo fondo Eliteprogram podoktorantūros mokslinių tyrimų stipendijas. Pagrindiniai jos mokslinių tyrimų interesai – individualūs skirtumai (pavyzdžiui, motyvacija, asmenybė, savireguliacija, kognityviniai gebėjimai) ir jų vaidmuo mokymuisi bei vystymuisi, taip pat įvairovė ir socialinė nelygė švietime. Ji taip pat daug dėmesio skiria skaitmeniniam mokymuisi ir technologijomis grindžiamoms intervencijoms, skatinančioms teigiamą vaikų ir paauglių raidą.

AKISTATOJE SU LĒTINE SOMATINE LIGA: PSICHOLOGO VAIDMUO SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SPECIALISTŲ
TARPDISCIPLININĖSE KOMANDOSE

FACING CHRONIC SOMATIC ILLNESS: THE ROLE OF THE PSYCHOLOGIST IN MULTIDISCIPLINARY TEAMS OF HEALTH PROFESSIONALS

Jolanta Žilinskienė (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas)

Šiame pranešime bus kalbama apie psichologinės pagalbos poreikį akistatoje su lėtine somatine liga. Taip pat bus diskutuojama kokios yra medicinos psichologo darbo gaires dirbant tarpdisciplininėse sveikatos priežiūros specialistų komandose, su kokia realybe psichologai susiduriama savo darbe, kokios galimybės dar nepilnai išnaudojamos ir kokie iššūkiai kyla.

Profesinė biografija: LSMU Sveikatos psichologijos katedros lektorė, psichologė–psichoterapeutė, daugiau nei 20 metų gilinasi į lėtinių ligų psichologinius aspektus, praktiniame darbe skiria daug dėmesio psichologinės pagalbos organizavimui lėtinėmis somatinėmis ligomis sergantiems ir jų artimiesiems, sveikatos priežiūros specialistų psichoedukacijai.

SIEKIANT APSAUGOTI VAIKUS NUO SEKSUALINĖS PRIEVARTOS, REIKIA IMTIS MOKSLINIAIS TYRIM AIS PAGRĮSTO HOLISTINIO DARBO

PROTECTING CHILDREN FROM SEXUAL VIOLENCE CALLS FOR RESEARCH-BASED HOLISTIC WORK

Nina Vaaranen-Valkonen (Protect Children)

Pranešime bus pristatomi naujausi holistinio, moksliniais tyrimais grįsto darbo rezultatai ir duomenys, ypatingą dėmesį skiriant prevencijai ir tyrimams, orientuotiems į vaikų apsaugą nuo seksualinės prievartos, įskaitant darbą su potencialiais nusikalteliais. Pranešime bus nagrinėjamos daugiadisciplininio požiūrio galimybės, jungiančios mokslą, praktiką ir politiką siekiant ilgalaikių pokyčių. Bus pristatyti mūsų organizacijos atlikti tyrimai apie veiksnius, susijusius su pagalbos ieškojimu ir rizikos vertinimu seksualinės prievartos prieš vaikus atvejais. Pranešimo metu taip pat bus akcentuojama būtinybė derinti pagalbą aukoms, jų šeimoms ir visuomenei, kuri gali sumažinti pakartotinės viktimizacijos riziką. Atliktų tyrimų rezultatai pabrėžia būtinybę stiprinti teisės aktus, užtikrinti veiksmingą pagalbą nusikaltimo aukoms bei potencialiems nusikaltėliams ir laikytis holistinio požiūrio kovojant su visomis seksualinės prievartos prieš vaikus formomis.

Profesinė biografija: Nina Vaaranen-Valkonen yra viena iš organizacijos „Protect Children“ įkūrėjų, vykdomoji direktorė ir psichoterapeutė. Ji turi daugiau nei 30 metų patirtį sveikatos priežiūros sektoriuje, siekdama apsaugoti vaikus nuo visų formų seksualinio smurto, ypač nuo vaikų seksualinės prievartos ir išnaudojimo internete. Ji aktyviai prisideda prie įvairių vyriausybinių ir tarptautinių ekspertų darbo grupių veiklos, pasitelkdama savo didelę klinikinę patirtį teikiant pagalbą seksualinio smurto aukoms ir (arba) asmenims, išgyvenusiems seksualinį smurtą, bei jų šeimoms. 2024 m. N. Vaaranen-Valkonen buvo paskirta pirmininkauti Interpolo SGCAC paslaugų aukoms ir nusikaltėlių priežiūros pogrupiui. Savo karjerą ir gyvenimą ji paskyrė vaiko teisėms, ypač seksualinio smurto aukų teisėms, puoselėti.

SIMPOZIUMAI

Simpoziumas: Psichologinė pagalba po stresinių ir trauminių patirčių: Lietuvoje atliktų mokslinių tyrimų įžvalgos

PSICHOLOGINĖ PAGALBA PO STRESINIŲ IR TRAUMINIŲ PATIRČIŲ: LIETUVOJE ATLIKTŲ MOKSLINIŲ TYRIMŲ ĮŽVALGOS

PSYCHOLOGICAL INTERVENTIONS AFTER STRESSFUL AND TRAUMATIC EXPERIENCES: INSIGHTS BASED ON RESEARCH IN LITHUANIA

Odeta Geležėlytė* (Vilniaus universitetas).

* odeta.gelezelyte@fsf.vu.lt

Stresiniai ir trauminiai įvykiai žmonių gyvenime yra dažni. Tokios patirtys gali sukelti įvairių psichologinių sunkumų, tokių kaip depresija, nerimas, potrauminis stresas ir kita. Svarbu kurti ir vystyti įvairias prieinamas pagalbos galimybes žmonėms, susiduriantiems su psichologiniais sunkumais po sukrečiančių gyvenimo patirčių, bei siekti suprasti, kokie veiksniai yra susiję su didesniu šių pagalbos būdų veiksmingumu. Šiuolaikinės technologijos ir internetu teikiamos pagalbos būdų plėtra gali padaryti psichologinę pagalbą prieinamesnę bei padėti sumažinti jos siekimo barjerus. Simpoziumo metu pasidalinsime Lietuvoje atliktų tyrimų įžvalgomis apie internetu teikiamą psichologinę pagalbą po stresinių ir trauminių patirčių jaunimui, suaugusiems bei sveikatos priežiūros darbuotojams. Bus pristatomi internetu teikiamos kognityvinės elgesio terapijos principais grįstos intervencijos potrauminio streso sutrikimo simptomams mažinti žvalgomojo tyrimo Lietuvoje rezultatai. Kito pranešimo metu bus dalinamasi įžvalgomis, kaip psichikos sveikatos pokyčiai po naudojimosi internetu teikiama streso mažinimo programa sveikatos priežiūros darbuotojams susiję su įsitraukimu į intervenciją ir pradiniu simptomų lygiu. Taip pat simpoziumo metu bus skiriama nemažai dėmesio jaunimo psichikos sveikatai. Bus pristatomi jaunimo psichikos sveikatos situacijos ir psichologinės pagalbos galimybių jaunimui Lietuvoje apžvalgos rezultatai. Taip pat bus pristatyta pokalbių robotu paremta programa „Sija“ stresą patiriančiam jaunimui bei pilotinio programos veiksmingumo tyrimo rezultatai. Apibendrinant, šiame simpoziume diskutuosime apie naujausių Lietuvoje atliktų mokslinių tyrimų rezultatus, susijusius su internetu teikiama psichologine pagalba stresą patiriantiems žmonėms.

Pagrindiniai žodžiai: stresas; psichotraumatologija; psichologinė pagalba; internetu teikiama intervencija.

Simpoziumas: Psichologinė pagalba po stresinių ir trauminių patirčių: Lietuvoje atliktų mokslinių tyrimų įžvalgos

POTRAUMINIO STRESO SUTRIKIMĄ TURINČIŲ ASMENŲ SAVIJAUTOS POKYČIAI PO INTERNETU TEIKIAMOS Į TRAUMĄ ORIENTUOTOS INTERVENCIJOS: ŽVALGOMASIS TYRIMAS

MENTAL HEALTH CHANGES IN INDIVIDUALS WITH POSTTRAUMATIC STRESS DISORDER AFTER USING AN INTERNET-BASED TRAUMA-FOCUSED INTERVENTION: PILOT STUDY

Greta Guogaitė* (Vilniaus universitetas), Augustė Nomeikaitė (Vilniaus universitetas), Greta Jackūnaitė (Vilniaus universitetas), Evaldas Kazlauskas (Vilniaus universitetas), Odeta Geleželytė (Vilniaus universitetas).

Įvadas. Potrauminio streso sutrikimas (PTSS) yra svarbi psichikos sveikatos problema, tačiau veiksminga pagalba prieinama tik nedidelei daliai žmonių. Internetu teikiamos psichologinės intervencijos galėtų padėti didinti pagalbos pasiekiamumą. „Spring“ – tai Kardifo universiteto (JK) mokslininkų sukurta į traumą orientuotos kognityvinės elgesio terapijos principais grįsta psichologinė internetu teikiama 8 savaitių trukmės intervencija su psichologo įsitraukimu. Šio žvalgomojo tyrimo tikslas – įvertinti PTSS turinčių asmenų savijautos pokyčius po naudojimosi „Spring“ programos lietuviškąja versija.

Metodai. Analizuoti 7 tyrime dalyvavusių ir programą užbaigusią moterų, turinčių potrauminio streso sutrikimą, duomenys (amžius: $M(SD)=40,8(15,0)$). PTSS nustatytas naudojantis diagnostiniu TLK-11 Tarptautiniu traumos interviu (ITI). Dalyvių savijauta vertinta du kartus: prieš ir po intervencijos. Savistatos instrumentais matuoti šie savijautos rodikliai: potrauminis stresas (ITQ; Cloitre et al., 2018), depresija (IDQ; Shevlin et al., 2022), nerimas (IAQ; Shevlin et al., 2022) ir psichologinė gerovė (WHO-5; WHO, 1998). Taip pat matuotas pasitenkinimas gauta pagalba po dalyvavimo programoje (ZUF-8; Schmidt, Lamprecht, & Wittmann, 1989).

Rezultatai. Po naudojimosi programa statistiškai reikšmingai sumažėjo visų dalyvių potrauminio streso ($z = -2,37, p = 0,018$) depresijos ($z = -2,12, p = 0,034$) ir nerimo ($z = -2,37, p = 0,018$) simptomai, o psichologinė gerovė padidėjo ($z = 2,20, p = 0,028$). Visų pokyčių efekto dydžiai buvo dideli. Pastebėta, jog 6 dalyvės iš 7 po naudojimosi programa nebepriklausė potrauminio streso sutrikimo rizikos grupei. Dalyvių pasitenkinimas gauta pagalba buvo aukštas (3,8 iš 4 balų).

Rezultatų aptarimas. Šis žvalgomasis tyrimas atskleidžia pirmuosius „Spring“ programos lietuviškosios versijos rezultatus mažinant potrauminio streso sutrikimo simptomus. Toliau svarbu atlikti didesnės apimties atsitiktinių imčių kontroliuojamus programos veiksmingumo tyrimus.

Išvados. Vieno pirmųjų tyrimų Lietuvoje apie į traumą orientuotą internetinę pagalbą PTSS pradiniai rezultatai rodo, kad „Spring“ programa galėtų būti vienas iš pagalbos būdų, padedančių gerinti potrauminį stresą patiriančių asmenų psichologinę savijautą.

Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (LMTLT), sutarties Nr. S-MIP-23-14.

Simpoziumas: Psichologinė pagalba po stresinių ir trauminių patirčių: Lietuvoje atliktų mokslinių tyrimų įžvalgos

KAIP ĮSITRAUKIMAS Į INTERNETINĘ STRESO MAŽINIMO INTERVENCIJĄ IR PRADINIS PSICHOLOGINIŲ SUNKUMŲ LYGIS SUSIJĘS SU SAVIJAUTOS POKYČIAIS?

HOW ARE PROGRAM USE AND BASELINE SYMPTOM SEVERITY RELATED TO MENTAL HEALTH CHANGES IN AN INTERNET-DELIVERED STRESS RECOVERY INTERVENTION?

Augustė Nomeikaitė* (Vilniaus universitetas),

Įvadas. Nors yra nemažai tyrimų, patvirtinančių internetinių kognityvinės elgesio terapijos (IKET) veiksmingumą, reikšminga dalis naudotojų nutraukia šias programas anksčiau laiko, todėl nepavyksta pasiekti reikšmingo psichologinės savijautos pagerėjimo. „For Recovery from Stress“ (FOREST) – tai šešių savaitių IKET programa, grįsta dėmesingo įsisąmoninimo principais ir skirta sveikatos priežiūros darbuotojų atsigavimui po streso. Šio tyrimo tikslas buvo atskleisti, kaip psichikos sveikatos pokyčiai po naudojimosi šia programa susiję su įsitraukimu į intervenciją ir pradiniu psichologinių sunkumų lygiu.

Metodai. Kiekybiniame tyrime dalyvavo 259 sveikatos priežiūros darbuotojai (19-73 m. amžiaus, $M = 40,64$, $SD = 11,78$; 96,5% moterų). Naudoti savistabos klausimynai, skirti įvertinti atsigavimo po streso patirtį (Recovery Experience Questionnaire), psichologinę gerovę (World Health Organization-Five Well-being Index), suvoktą stresą (Perceived Stress Scale-4) bei depresijos ir nerimo simptomus (Patient Health Questionnaire-4). Vertinimai atlikti prieš intervenciją, iškart po ir praėjus trims arba šešiams mėnesiams po intervencijos.

Rezultatai. Psichikos sveikatos pokyčiai visuose vertintuose rodikliuose reikšmingai priklausė nuo pradinio sunkumų lygio ($p < 0,001$); didesni teigiami pokyčiai pastebėti tarp naudotojų, kurių savijauta prieš programą buvo prastesnė. Didesnis įsitraukimas į programą buvo susijęs su atsigavimo po streso ($p = 0,029$) ir psichologinės gerovės ($p = 0,002$) rodiklių padidėjimu bei depresijos simptomų ($p = 0,003$) sumažėjimu. Mažas įsitraukimas į programą buvo susijęs su mažesniais pokyčiais arba net psichikos sveikatos suprastėjimu, ypač tarp dalyvių, kurių psichologinė savijauta prieš pradedant naudotis programa buvo geresnė.

Rezultatų aptarimas. Tyrimas parodė, jog IKET intervencija turėjo didesnį poveikį, jei simptomai prieš pradedant programą buvo stipresni. Dalyviams su mažiau išreikštais pradiniais sunkumais intervencija turėjo prevencinį poveikį. Rezultatai taip pat atskleidžia sveikatos priežiūros darbuotojų aktyvaus dalyvavimo programoje svarbą, norint pasiekti didesnio psichikos sveikatos pagerėjimo.

Išvados. Įsitraukimas į programą ir psichologinių sunkumų lygis prieš teikiant pagalbą yra svarbūs veiksniai, susiję su psichikos sveikatos pokyčiais. Todėl svarbu ieškoti būdų, kaip skatinti naudotojų įsitraukimą į IKET programas, siekiant užtikrinti geriausių jų rezultatus.

Simpoziumas: Psichologinė pagalba po stresinių ir trauminių patirčių: Lietuvoje atliktų mokslinių tyrimų įžvalgos

LIETUVOS JAUNIMO PSICHIKOS SVEIKATA IR PSICHOLOGINĖ PAGALBA

YOUTH MENTAL HEALTH AND PSYCHOLOGICAL HELP IN LITHUANIA

Agnietė Kairytė* (Vilniaus universitetas), Paulina Želvienė (Vilniaus universitetas), Austėja Dumarkaitė (Vilniaus universitetas), Evaldas Kazlauskas (Vilniaus universitetas).

Įvadas. Viešajame diskurse daugėja nuomonių, jog šiuo metu pasaulį yra ištikusi jaunimo psichikos sveikatos krizė. Prie dažnėjančių psichikos sveikatos sunkumų prisideda neišvengiami globalūs iššūkiai – klimato kaita, karas, pandemijos, didėjanti socioekonominė atskirtis ir kt. Vis dažniau tyrėjai pabrėžia, jog siekiant gerinti jaunimo psichikos sveikatą, būtina geriau suprasti specifiškai šiam raidos tarpsniui būdingas problemas ir atliepti į raidos tarpsnį orientuotos pagalbos poreikį (Cannon et al., 2022). Tyrimo tikslas buvo, pasitelkiant įvairius šaltinius, atlikti jaunimo psichikos sveikatos situacijos ir psichologinės pagalbos galimybių jaunimui Lietuvoje apžvalgą. Šis tyrimas yra platesnio Europos Horizonto projekto ADVANCE dalis.

Metodai. Remiantis Pasaulio sveikatos organizacijos (2012) gairėmis, atlikta situacijos apžvalga (angl. desk review). Pasitelkti trys šaltiniai: (1) sistemškai atrinkti per pastaruosius penkerius metus paskelbti recenzuoti moksliniai straipsniai (N = 19); (2) „pilkoji“ literatūra (pvz., organizacijų ataskaitos) (N = 9); (3) diskusija su suburta visuomenės grupe, kurią sudarė jaunimo atstovai, politikos formuotojai ir psichosocialinių paslaugų teikėjai. Surinkta informacija analizuota išskyrus šias potemes: (1) jaunimo psichikos sveikatos sunkumų Lietuvoje specifika ir paplitimas; ir (2) psichikos sveikatos paslaugų ir tyrimais pagrįstos pagalbos prieinamumas jaunimui Lietuvoje.

Rezultatai. Mokslinių tyrimų rezultatai atskleidė, kad jaunimas Lietuvoje susiduria su depresijos, nerimo, potrauminio streso, valgymo sunkumais, žalingu psichoaktyvių medžiagų vartojimu. Sunkumai dažnai siejami su ankstesnėmis nepalankiomis gyvenimo patirtimis. Visgi, šiuo metu Lietuvoje trūksta išsamių nacionalinių epidemiologinių jaunimo psichikos sveikatos tyrimų. Lietuvos psichikos sveikatos sistemoje šiuo metu vyksta paradigmniai pokyčiai – nuo institucionalizacijos prie į bendruomenę orientuotos pagalbos modelio. Tai gali didinti pagalbos prieinamumą ateityje. Visgi, Lietuvoje yra nedaug moksliniais įrodymais grįstų psichikos sveikatos prevencijos ar intervencijos paslaugų.

Rezultatų aptarimas. Lietuvos jaunimo patiriami psichologiniai sunkumai nėra specifiniai. Jie universalūs jaunimui visame pasaulyje. Tačiau, šiuo metu stebimas į jauno žmogaus raidos laikotarpį ir jo iššūkius orientuotos pagalbos plėtros poreikis Lietuvoje.

Išvados. Lietuvoje reikia daugiau įrodymais pagrįstų žinių apie jaunimo psichikos sveikatą bei plėsti paslaugas, pritaikytas šiam raidos etapui.

Simpoziumas: Psichologinė pagalba po stresinių ir trauminių patirčių: Lietuvoje atliktų mokslinių tyrimų įžvalgos

POKALBIŲ ROBOTU PAREMTA PROGRAMA „SIJA“ STRESĄ PATIRIANČIAM JAUNIMUI: PROGRAMOS IR PILOTINIO VEIKSMINGUMO TYRIMO PRISTATYMAS

CHATBOT-BASED PROGRAM “SIJA” FOR DISTRESSED YOUTH: OVERVIEW OF THE PROGRAM AND PILOT RCT

Livija Žiemienė* (Vilniaus universitetas), Austėja Dumarkaitė (Vilniaus universitetas), Ramunė Serapinė (Vilniaus universitetas), Adomas Gražinis (Vilniaus universitetas), Wietse Tol (Kopenhagos universitetas), Evaldas Kazlauskas (Vilniaus universitetas).

Įvadas. Jauno suaugusiojo amžiaus tarpsnis – svarbus gyvenimo laikotarpis, pasižymintis padidėjusiu streso lygiu, kintančiu tapatumu, karjeros neapibrėžtumu bei socialiniais ir ekonominiais išūkiais, kurie gali didinti psichikos sveikatos sutrikimų riziką. Šiuo laikotarpiu ypatingai svarbu suteikti jaunimui prieinamą ir efektyvią pagalbą. Internetu teikiamos programos tampa vis aktualesnės, nes jos leidžia padidinti pagalbos prieinamumą ir palengvina jos pritaikomumą. Šio pranešimo tikslas – pristatyti pokalbių robotu paremtą programą „Sija“, skirtą stresą patiriančiam jaunimui, bei pilotinį šios programos veiksmingumo vertinimo tyrimą.

Metodai. Šis tyrimas yra platesnio Horizon Europe mokslinių tyrimų projekto ADVANCE dalis. Programa „Sija“ yra Lietuvos kultūriniam kontekstui pritaikyta Pasaulio sveikatos organizacijos sukurta STARS programa (angl. Scalable Technology for Adolescents and Youth to Reduce Stress). Programa „Sija“ yra sudaryta iš 10 sesijų-pokalbių, kuriuose pateikiama kognityvinės elgesio terapijos (KET) principais paremta psichoedukacija ir įvairūs streso mažinimo metodai. Programos naudojimo laikotarpiu su programos dalyviais taip pat penkis kartus telefonu susisiekiama programos savanoriai. Siekiant įvertinti šios programos veiksmingumą, atliktas atsitiktinių imčių kontroliuojamas tyrimas, kuriame dalyvavo 80 dalyvių (18-25 m. jauni suaugusieji, patiriantys vidutinio-aukšto lygio stresą). Po atsitiktinio paskirstymo, viena grupė naudojo programą „Sija“, o kitai grupei buvo pateikta psichoedukacija apie streso valdymą. Dalyvių savijauta vertinta prieš ir po naudojimosi programa / psichoedukacija.

Rezultatai. Pranešimo metu bus pristatyta programa „Sija“, pilotinio tyrimo įgyvendinimas ir pirmieji rezultatai. Šie rezultatai parodys, ar programa „Sija“ yra veiksminga priemonė siekiant mažinti jaunų suaugusiųjų patiriamą stresą nuotoliniu būdu derinant taisyklių pagrindu veikiančią pokalbių robotą (angl. Rule-based chatbot) su savanorių palaikymu.

Rezultatų aptarimas. Tokie tyrimai prisideda prie žinių plėtros apie nuotolines psichikos sveikatos programas jaunimui, atskleidžiant jų efektyvumą ir praktinį pritaikomumą. Pilotinio tyrimo įžvalgos padės toliau vertinti intervencijos efektyvumą ir pritaikomumą.

Išvados. Ypač svarbu gauti šiuolaikinio mokslo įrodymais pagrįstų įžvalgų apie veiksmingus pagalbos būdus stresą patiriančiam jaunimui. Pilotinio tyrimo rezultatai suteikia vertingos informacijos apie programos veiksmingumą, o ateityje planuojami tyrimai leis dar labiau išplėsti supratimą apie nuotolines psichikos sveikatos pagalbos galimybes.

PSICHOSOCIALINIO KONTEKSTO REIŠMĖ KRIMINALINĖS RIZIKOS VERTINIMUI

THE SIGNIFICANCE OF THE PSYCHOSOCIAL CONTEXT FOR THE ASSESSMENT OF CRIMINAL RISKS

Agnė Lotužytė* (LKT Resocializacijos koordinavimo skyrius).

* agne.lotuzyte@gmail.com

Iš pirmo žvilgsnio, nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas gali atrodyti siaura ir tik bausmių vykdymo sistemoje dirbantiems psichologams aktuali tema. Tačiau visuomenės normas pažeidžiantis elgesys yra būdingas ir kitų (pvz., sveikatos, švietimo, socialinės apsaugos) sistemų paslaugų gavėjams, todėl jose dirbantiems specialistams yra aktualu išmanyti kriminalinės rizikos vertinimo ypatumus.

Šio simpoziumo tikslas – aptarti, kaip standartiniai instrumentai, naudojami kriminalinės rizikos vertinimui, gali būti taikomi skirtingoms klientų grupėms, pavyzdžiui nusikalstamų grupuočių nariams; asmenims, įvykdžiusiems itin sunkius nusikaltimus; moterims. Siekiant nustatyti tikimybę pakartotinai nusikalsti yra vertinama bendra nusikalstamo elgesio rizika, todėl simpoziumo metu bus pristatoma psichosocialinių ypatumų reikšmė sprendimų priėmimui dėl tolimesnio darbo su klientais ir specifinių intervencijų taikymo. Psichologai, dirbantys skirtinguose Lietuvos kalėjimuose, pasidalins sukaupta patirtimi ir pristatys praktines įžvalgas, susijusias su pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos vertinimu skirtingoms klientų kategorijoms.

Pirmasis pranešimas skirtas organizuotam nusikalstamumui ir nusikalstamų grupuočių narių kriminalinės rizikos vertinimo aspektams. Organizuotas nusikalstamumas yra kompleksinis psichosocialinis konstruktas, siejamas su kriminaliniu socialiniu tapatumu, ir galintis neigiamai paveikti ekonominę gerovę, teisėtvarkos institucijų veiklos efektyvumą, visuomenės raidą bei saugumą. Pirmasis pranešimas bus skirtas organizuoto nusikalstamumo reiškinių analizei bei orientuotas į jo sąsajas su nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo procesu.

Antrasis pranešimas skirtas unikaliai klientų grupei – įkalinėtiems iki gyvos galvos. Įkalinimas iki gyvos galvos yra skiriamas už itin sunkius nusikaltimus, todėl, lyginant su kitomis bausmėmis, išsiskiria savo griežtumu ir ilgalaikiškumu. Ši bausmė kelia daug etinių, teisinių ir socialinių klausimų, o paslaugų teikimo kontekste išryškina ambivalenciją įsitraukimo į korekcinį procesą atžvilgiu.

Trečiuoju pranešimu siekiama išryškinti pagrindinius sunkumus, kylančius dirbant su moterų tiksline grupe. Didžiąją kalėjimų populiacijos dalį sudaro vyrai, todėl rizikos vertinimo instrumentai dažniausiai yra kuriami ir standartizuojami remiantis vyrų nusikalstamumo modeliais. Tai sukelia rimtų iššūkių vertinant moterų kriminalinę riziką, kadangi jų nusikalstamo elgesio pobūdis ir motyvai skiriasi nuo vyrų.

Pagrindiniai žodžiai: kriminalinė rizika; įvertinimas; nusikalstamumas; resocializacija.

NUSIKALSTAMŲ GRUPOUOČIŲ NARIŲ KRIMINALINĖS RIZIKOS VERTINIMO IŠŠŪKIAI

CHALLENGES OF CRIMINAL RISK ASSESSMENT AMONG THE MEMBERS OF ORGANIZED CRIME GROUPS

Rūta Trakinskienė* (LKT Vilniaus kalėjimas), Agnė Lotužytė (LKT Resocializacijos koordinavimo skyrius)

Organizuotas nusikalstamumas yra apibrėžiamas kaip grupių vykdoma struktūruota neteisėta veikla, orientuota į pelno siekimą (Abadinsky, 2017). Kaip pažymi Lietuvos organizuotų nusikaltimų tyrimų tarnyba, į organizuotas nusikalstamas gruputes buriamasi ne tik siekiant finansinės naudos iš nusikalstamos veiklos, bet ir trokštant valdžios. Be to, nusikalstamų grupuočių narius dažnai sieja bendra vaikystė, panašūs pomėgiai, giminystės ryšiai, pažintys (Gutauskas ir Pečkaitis, 2010). Tyrinėjant įsitraukimo į organizuotų nusikalstamų grupuočių veiklą rizikos veiksnius, dažnai yra išskiriamas kriminalinis socialinis tapatumas (sutr. KST; Boduszek et al., 2016). Priklausymas tam tikrai socialinei grupei yra svarbi ir funkcionali asmenybės dalis, o kriminalinė grupė gali suteikti savęs vaizdo formavimuisi reikalingo tapatumo alternatyvą tiems, kurie negalėjo sukurti prierašių santykių su tėvais, neatitinka socialinių normų (Boduszek & Hyland, 2011). Visgi, neretai praktinėje veikloje nusikalstamų grupuočių narių kriminalinės rizikos vertinimas kelia specifinių iššūkių. Pranešimo tikslas - pristatyti teorines įžvalgas, atskleidžiančias KST formavimosi mechanizmą, ir aptarti nusikalstamų grupuočių nariams būdingus kriminogeninius poreikius, pasitelkiant praktinius nusikalstamų grupuočių narių, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, atvejus. Praktiniu požiūriu, kriminalinės rizikos vertinimo kontekste išskirtini trys pagrindiniai kriminogeniniai poreikiai, susiję su KST bei priklausymu nusikalstamai grupei: asociali asmenybė, asocialūs draugai ir asocialios nuostatos. Pristatydama nusikalstamų grupuočių nariams atliktų nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo pavyzdžius, pranešėja pasidalins Lietuvos kalėjimų tarnyboje taikomų kriminalinės rizikos vertinimo instrumentų ribotumais ir dėl jų kylančiais iššūkiais. Pranešimo metu pateiktos įžvalgos ir pristatyti praktiniai atvejai leis aptarti nusikalstamų grupuočių narių kriminalinės rizikos vertinimo ypatumus ir ateities perspektyvas.

TARP VILTIES IR NEVILTIES: ĮKALINTŲ IKI GYVOS GALVOS RESOCIALIZACIJOS GALIMYBĖS

HOPE VS DESPAIR: THE OPPORTUNITIES OF RESOCIALIZATION AMONG THE IMPRISONED FOR LIFE

Vilmantė Gintaraitė* (LKT Alytaus kalėjimas), Agnė Lotužytė (LKT Resocializacijos koordinavimo skyrius).

Įkalinimas iki gyvos galvos (toliau – ĮGG) – unikali bausmė, dėl savo griežtumo ir ilgalaikiškumo kelianti daug etinių, teisinių ir socialinių klausimų. ĮGG pagrindinė paskirtis yra apsaugoti visuomenę nuo itin pavojingų asmenų ir atgrasyti kitus nuo panašaus pobūdžio nusikaltimų. ĮGG iš esmės atitinka atpildo (Mabli, 1780) ir įbauginimo (Bentham, 1987) bausmės tikslų teorijas, taip pat laikytina nehumaniška bei žeminančia, atimančią žmogaus orumą ir rehabilitacijos laisvėje galimybę (Jimada et al., 2024). Pažymėtina, kad Lietuvos strateginiuose dokumentuose pažymima, kad vienintelis bausmių vykdymo tikslas yra nuteistųjų resocializacija (Aleksnevičienė ir Kalinauskaitė, 2023), kuri grindžiama vienu iš plačiausiai tyrinėtų Rizikos-poreikio-atliepiamumo (angl. Risk-Need-Responsivity, sutr. R-N-R) modeliu (Bonta & Andrews, 2017). Kyla klausimas, kiek tokia bausmės forma siejasi su strateginiuose dokumentuose numatomais tikslais ir šiuolaikinėmis teorijomis, orientuotomis į laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų resocializaciją? Pranešimo tikslas – teoriniu ir praktiniu požiūriu aptarti mokslinėje literatūroje pristatomų resocializacijos modelių tinkamumą asmenims, įkalintiems iki gyvos galvos. Remiantis mokslinių tyrimų rezultatais, iki gyvos galvos nuteistam asmeniui gali būti būdingi specifiniai emocinės gerovės iššūkiai: bejėgiškumo ir kontrolės praradimo jausmai (Jimada et al., 2024), didesnė savižudybės rizika (Crewe et al., 2017), ypač bausmės atlikimo pradžioje. Kita vertus, nuteistųjų adaptacijai po nuosprendžio dėl ĮGG ypač svarbi viltis (Wright et al., 2022), kuri ne tik skatina rūpintis savo fizine ir psichikos sveikata, bet ir yra vienas iš svarbiausių savižudybės apsauginių veiksnių (Johnson & Leigey, 2020). Seeds (2021) pažymi, kad ĮGG nuteistųjų viltis skiriasi nuo terminuotą laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų, nes ji orientuojasi ne tik į išėjimą į laisvę, bet ir į prasmingą įkalinimo praleidimą, savo asmenybės auginimą ir transformaciją (Crewe et al., 2020). Praktiniu požiūriu, galima pastebėti, kad ĮGG nuteistieji ima siekti išsilavinimo, kelia profesinę kvalifikaciją, atranda save kūryboje, terapiniame darbe, aktyviai praktikuoja religiją. Taigi, remiantis mokslinių tyrimų rezultatais ir Lietuvos kalėjimų tarnybos darbuotojų praktine patirtimi, kyla abejonių dėl R-N-R modelio tinkamumo ĮGG atvejais, tačiau tikslinga svarstyti Gyvenimo kokybės modelio (angl. Good lives model, Ward, 2002) taikymo ĮGG atvejais praktines galimybes.

Simpoziumas: Psichosocialinio konteksto reikšmė kriminalinės
rizikos vertinimui

TAIKOMA MOTERIMS, NORS SUBALANSUOTA VYRAMS: PRAKTINĖS MOTERŲ RIZIKOS VERTINIMO ĮŽVALGOS

DESIGNED FOR MEN, APPLIED TO WOMEN: PRACTICAL INSIGHTS INTO WOMEN'S RISK ASSESSMENT

Kristina Vrubliauskaitė* (LKT Panevėžio kalėjimas), Agnė Lotužytė (LKT Resocializacijos koordinavimo skyrius).

Moterų kriminalinės rizikos vertinimas yra neatsiejamas nuo moterų laisvės atėmimo bausmių vykdymo. Nors moterų kriminalinio elgesio kriminogeniniai poreikiai, apsauginiai bei gyvenimo kokybei reikšmingi veiksniai skiriasi nuo vyrų (Hollin & Palmer, 2006), praktikoje taikomi kriminalinės rizikos vertinimo instrumentai moteris sulygina su vyrais. Net ir tie instrumentai, kurie skirti abiejų lyčių asmenų nusikalstamo elgesio rizikos vertinimui, iš tiesų yra pagrįsti tyrimais, kurių imtis didžiąja dalimi sudarė vyrai (Voorhis et. al., 2015). Mokslinėje literatūroje galima rasti, kad moterų kriminalinės rizikos veiksniai susiję su patirtu smurtu, ypač artimoje aplinkoje, santykių problemomis, psichikos sveikatos sunkumais, piktnaudžiavimu psichiką veikiančiomis medžiagomis, savęs suvokimu ir vertinimu, skurdu bei motinystės iššūkiais (Voorhis et. al., 2015).

Pristatoma Lietuvos įkalinimo įstaigų patirtis, vertinant moterų ir vyrų pakartotinio nusikalstamo elgesio riziką plačiausiai taikomais kriminalinės rizikos vertinimo instrumentais Lietuvoje: OASys (Home Office, 2002) ir HCR-20 (Douglas et al., 2013). Pasitelkus konkrečius rizikos vertinimo atvejus analizuojami lyčių skirtumai, nustatant pakartotinio nusikaltimo rizikos lygį, atkleidžiamos moterų išsilavinimo, ryšių su šeima ar partneriu, piktnaudžiavimo psichiką veikiančiomis medžiagomis, taip pat patirto smurto bei motinystės sąsajos su pasikartojančiu nusikalstamu elgesiu.

Praktika rodo, kad vyrų ir moterų pakartotinio nusikaltimo riziką didinančių veiksnių išskyrimas Lietuvoje taikomomis metodikomis yra jautrus lyties aspektu, tačiau mokslinių tyrimų šiuo klausimu bei moterų recidyvo mažinimo efektyvumo atžvilgiu nėra daug. Praktikoje iškyla instrumento, skirto pakartotinio nusikaltimo rizikos vertinimui nusikaltimus įvykdančių moterų populiacijoje, poreikis.

Simpoziumas: Moterų kūno pokyčių patirtys: psichologiniai iššūkiai ir jų įveikos galimybės

MOTERŲ KŪNO POKYČIŲ PATIRTYS: PSICHOLOGINIAI IŠŠŪKIAI IR JŲ ĮVEIKOS GALIMYBĖS

EXPERIENCES OF WOMEN'S BODY CHANGES: PSYCHOLOGICAL CHALLENGES AND COPING STRATEGIES

Justina Slavinskienė* (VšĮ Psichologinių stiprybių vystymo centras).

* justina.slavinskiene1@gmail.com

Moters kūno suvokimas keičiasi visą gyvenimą, tačiau tam tikri periodai – nėštumas, gimdymas, nevaisingumo patirtis ir menopauzė – sukelia ypač didelius fizinius ir emocinius pokyčius. Šiais etapais kūnas tampa centre patirties dalimi, tačiau kartu gali kelti stiprius psichologinius iššūkius. Kūno priėmimas, jo pokyčių interpretacija ir socialiniai lūkesčiai tampa lemiamais veiksniais, reikšmingais moters savivertei, emocinei būsenai ir gyvenimo kokybei.

Šis simpoziumas siekia nagrinėti moterų kūno suvokimo pokyčius skirtinguose gyvenimo etapuose, išryškinant tiek teorinius, tiek praktinius aspektus. Bus aptariami nėštumo metu vykstantys kūno pokyčiai, jų priėmimas perinataliniu ir ankstyvosios motinystės laikotarpiu, gimdymo patirtys ir jų poveikis kūniškumo suvokimui, taip pat nevaisingumo bei priešlaikinės menopauzės išgyvenimai ir jų įtaka moters santykiui su savo kūnu.

Problematika kyla iš to, kad kūno pokyčiai dažnai tampa psichologinės krizės veiksniumi. Nėštumo metu moterys gali patirti kūno vaizdo sutrikimus, nerimą dėl svorio augimo ar neatitikimo visuomenės lūkesčiams. Po gimdymo kai kurios moterys jaučiasi atitrūkusios nuo savo kūno, o jo pokyčiai gali tapti nepasitenkinimo šaltiniu. Nevaisingumo patirtis sukelia sudėtingus emocinius išgyvenimus, kai kūnas tampa svetimas arba „nefunkcionalus“, o priešlaikinė menopauzė gali būti siejama su praradimu ir tapatybės krize. Šias patirtis dar labiau komplikuoja visuomenėje vyraujantys kūno idealai, kurie nėštumą sieja su spindesiu, gimdymą su natūralumu, o vaisingumą su moters pilnatve. Tokie lūkesčiai ne tik sukuria spaudimą, bet ir gali sustiprinti psichologinius sunkumus, jei realybė neatitinka socialinių normų.

Šių klausimų nagrinėjimas yra aktualus ne tik individualiai moterų gerovei, bet ir platesnei visuomenei. Kūno suvokimo problemos gali turėti ilgalaikį poveikį psichinei sveikatai, skatinti depresiją, nerimą, valgymo sutrikimus ir sumažinti gyvenimo kokybę. Be to, jos susijusios su medicininėmis sritimis, kuriose dažnai trūksta psichologinės paramos – akušerija, ginekologija ir reprodukcinė medicina vis dar stokoja psichologinės paramos ir pacientų priežiūros integracijos. Galiausiai, atviras dialogas apie moters kūno patirtis gali padėti dekonstruoti socialinius mitus, normalizuoti įvairias kūno būsenas ir skatinti didesnę moterų įgalinimą savo kūno atžvilgiu. Taigi, šio simpoziumo tikslas – aptarti suteikti daugiau teorinių žinių ir praktinių rekomendacijų psichologams, teikiantiems pagalbą moterims. Simpoziumo metu bus siekiama ne tik įvardyti problemas, susijusias su kūno ir jo suvokimo pokyčiais, bet ir aptarti galimas pagalbos būdų kryptis.

Pagrindiniai žodžiai: moters kūno pokyčiai; perinatalinis laikotarpis; nevaisingumas; menopauzė; gimdymo patyrimas.

Simpoziumas: Moterų kūno pokyčių patirtys: psichologiniai
iššūkiai ir jų įveikos galimybės

KŪNO VAIZDO SUVOKIMO GERINIMAS PERINATALINIŲ IR ANKSTYVOS MOTINYSTĖS LAIKOTARPIU: SISTEMINĖ LITERATŪROS APŽVALGA

IMPROVING BODY IMAGE PERCEPTION DURING THE PERINATAL PERIOD AND EARLY MOTHERHOOD: A SYSTEMATIC SCOPING REVIEW

Erika Gibė* (Vytauto Didžiojo universitetas), Gabija Jarašiūnaitė-Fedosejeva (Vytauto Didžiojo universitetas), Eglė Urvelytė (Vytauto Didžiojo universitetas), Viktorija Stankevičienė (Vytauto Didžiojo universitetas), Amera Mojahed (Vytauto Didžiojo universitetas), Sylvia Murphy Tighe (Vytauto Didžiojo universitetas).

Įvadas. Kūno vaizdo sąvoka apibūdina subjektyvų asmens požiūrį, jausmus ir suvokimą apie savo kūno išvaizdą, formą ir dydį. Šis suvokimas ne visada gali atitikti objektyvią tikrovę, nes jį veikia įvairūs veiksniai, įskaitant visuomenės standartus, asmeninę patirtį ir psichologinę savijautą (Cash et al., 2004). Kūno vaizdas yra ypač svarbus perinataliniu laikotarpiu ir ankstyvoje motinystėje, nes šie gyvenimo etapai apima reikšmingus fizinius, emocinius ir socialinius pokyčius, kurie siejasi su tuo, kaip moterys suvokia ir jaučia savo kūną (Hodgkinson et al., 2014). Pozityvus kūno vaizdo suvokimas šiais laikotarpiais gali turėti didelį poveikį motinos gerovei ir bendrai sveikatai (Bergmeier et al., 2020). Šio pranešimo tikslas – pristatyti intervencines programas, skirtas gerinti kūno vaizdo suvokimą perinataliniu ir ankstyvos motinystės laikotarpiu.

Metodai. Mokslinės literatūros paieška buvo atlikta šešiose duomenų bazėse (APA PsycINFO, CINAHL, Embase, PubMed, Scopus ir Web of Science), apimant laikotarpį iki 2024 m. gruodžio mėn. Į sisteminę literatūros analizę buvo įtraukiami kiekybiniai bei kokybiniai tyrimai, pristatantys taikomas programas arba intervencijas, skirtas pagerinti moterų kūno vaizdo suvokimą perinataliniu laikotarpiu ir ankstyvoje motinystėje, pavyzdžiui, edukacinės intervencijos, įvairūs terapiniai metodai, apimantys tiek individualius, tiek grupinius formatus. Finansavimą projektui skyrė Lietuvos mokslo taryba (LMTLT), sutarties Nr. S-MIP-24-36.

Rezultatai. Į sisteminę literatūros apžvalgą buvo įtraukta 12 tyrimų, paskelbtų nuo 2014 iki 2023 metų. Intervencinės programos buvo organizuojamos nuotoliu (n = 7) arba akivaizdžiai grupėse (n = 5) ir truko nuo penkiolikos minučių iki 9 savaičių. Taikytos programos daugiausia buvo paremtos kognityvine ir elgesio terapija (n = 4), pozityvaus kūno vaizdo perspektyva (n = 3) bei dėmesingu įsisąmoninimu (n = 2). Tik viena intervencinė programa rėmėsi eklektiniu požiūriu ir taikė technikas, paremtas skirtingomis teorinėmis prielaidomis. Visos intervencinės programos reikšmingai pagerino kūno vaizdo suvokimą perinataliniu ir ankstyvos motinystės laikotarpiu.

Išvados. Psichologinės intervencijos yra daug žadanti priemonė kūno vaizdo suvokimui pagerinti perinataliniu ir ankstyvos motinystės laikotarpiu. Svarbu toliau tyrinėti ir vertinti ilgalaikį psichologinių priemonių, padedančių pagerinti moterų kūno vaizdo suvokimą perinataliniu ir ankstyvos motinystės laikotarpiu, veiksmingumą, taip prisidedant prie geresnės moterų fizinės ir psichinės sveikatos.

Simpoziumas: Moterų kūno pokyčių patirtys: psichologiniai iššūkiai ir jų įveikos galimybės

BESILAUKIANČIŲ MOTERŲ KŪNO POKYČIŲ PRIĖMIMAS ANTROJO NĖŠTUMO TRIMESTRO METU

ACCEPTING BODY CHANGES DURING THE SECOND TRIMESTER OF PREGNANCY

Erika Gibė* (Vytauto Didžiojo universitetas), Aidas Perminas (Vytauto Didžiojo universitetas).

Įvadas. Nėštumo metu moterys susiduria su dideliais fiziniais ir psichologiniais pokyčiais, kurių metu keičiasi jų vaidmuo ir funkcijos, o labiausiai matomi yra kūno formos ir dydžio pokyčiai (Blouin et al., 2024). Dėl šių pokyčių dažnai keičiasi savo išvaizdos vertinimas, o kai kurioms moterims sunku priimti besikeičiantį kūną (Goncavles et al., 2015). Nepasitenkinimas kūnu nėštumo metu yra svarbus, nes siejamas su tokiomis pasekmėmis kaip pogimdyminė depresija, nerimas, ar sutrikęs valgymo elgesys (Dryer et al., 2020). Šio tyrimo tikslas – įvertinti besilaukiančių moterų kūno pokyčių priėmimą antrojo nėštumo trimestro metu.

Metodai. Internetiniame tyrime dalyvavo 110 besilaukiančių moterų. Tyrimo dalyvių amžius svyravo nuo 20 iki 41 metų (vidurkis – 30,32, stand. nuokrypis – 3,94), visos buvo antrajame nėštumo trimestre, nuo 13 iki 27 savaičių (gestacinio amžiaus vidurkis – 21,68, stand. nuokrypis – 4,42). Kūno pokyčių priėmimui nėštumo metu vertinti naudotos Figūrų vertinimo skalės (SRS; Lombardo et al., 2022; Tsuchiya et al., 2019) ir Kūno vaizdo nėštumo metu skalė (BIPS, Watson et al. 2017).

Rezultatai. Tyrimo rezultatai parodė, kad 51 proc. moterų yra patenkintos savo kūnu antrojo nėštumo trimestro metu, tuo tarpu 42 proc. besilaukiančių moterų norėtų, kad jų kūnas būtų lieknesnis, o 6 proc. moterų norėtų, kad jų kūno apimtys būtų didesnės. Kuo labiau besilaukiančios moterys yra nepatenkintos savo fizine išvaizda, tuo labiau jos pirmenybę teikia kūno išvaizdai, o ne funkcijoms ($r = 0,66$, $p < 0,001$) bei jaučiasi mažiau seksualiai patrauklios ($r = 0,40$, $p < 0,001$).

Išvados. Apie pusę besilaukiančių moterų antrojo nėštumo trimestro metu nėra patenkintos savo kūnu, ir šis nepasitenkinimas siejasi su jautimusi mažiau seksualiai patrauklia bei prastesniu savo kūno funkcionalumo suvokimu. Šie rezultatai pabrėžia psichologinės besilaukiančių moterų priežiūros būtinumą, siekiant pagerinti besikeičiančio kūno priėmimą ir bendrą nėščiųjų savijautą.

Simpoziumas: Moterų kūno pokyčių patirtys: psichologiniai
iššūkiai ir jų įveikos galimybės

KŪNIŠKUMAS GIMDYMO PATIRTYS

PHYSICALITY IN BIRTH EXPERIENCES

Giedrė Širvinskienė* (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas).

Nėštumas ir gimdymas yra ypatingų pokyčių fiziniame ir psichologiniame lygmenyse laikotarpis. Moters kūne ir smegenyse vykstantys pokyčiai laikomi ryškiausiais moters prokreaciniame gyvenime. Gimdymo patirtys yra vienos labiausiai kūniškų patirčių, nors mokslo tyrimų šioje srityje nėra daug. Gimdymas reikalauja didelių moters fizinių ir psichologinių jėgų, ypatingai ryškiai šiuo metu atsiskleidžia ir psichikos bei kūno ryšio klausimai.

Šio pranešimo tikslas – aptarti moksliniuose tyrimuose analizuojamus kūniškumo gimdymo patirtyse aspektus. Tyrimų gimdymo patirčių srityje apžvalgos nurodo, kad dažnai tyrėjai tiria jas iš patirčių pozityvumo arba traumatiškumo perspektyvų, analizuojama kokie psichologiniai, komunikavimo aspektai yra trauminių gimdymo patirčių rizikos veiksniai. Kai kurie autoriai kelia klausimus, kaip moterys gimdymo metu patiria savo kūną, kokios yra jų kūniškos patirtys, koks patirtyse yra kūno vaidmuo, kaip šiuolaikinės medicinos technologijos daro įtaką kūno patirčiai, ar neatskiria kūniškų ir psichologinių aspektų, kaip gimdymo patirtys yra susijusios su skausmu, fiziniais pokyčiais ir pojūčiais. Ankstesnės gimdymo priežiūros praktikos sveikatos sistemose telkėsi į fizinius gimdymo procesus, emocijas patirtis nustumiant į antraeilį planą, dabar ryškėja dėmesys psichologinių gimdymo aspektų reikšmei, gimdymo patirčių kompleksiskumui. Tarptautinio tyrimo EU Babies Born Better, analizuojančio moterų gimdymo priežiūros patirtis, rezultatai taip pat atskleidžia sudėtingą tiek fizinių, tiek psichologinių patirčių derinį ir jų abipusį ryšį.

Pripažindami moterų kūno patirties sudėtingumą gimdymo metu, galime ieškoti palankesnės, pagarbesnės ir labiau įgalinančios aplinkos moterims ir šeimoms gimdymo metu.:

Simpoziumas: Moterų kūno pokyčių patirtys: psichologiniai iššūkiai ir jų įveikos galimybės

MANO KŪNAS MAN - (NE) PRIEŠAS? NEVAISINGUMO PATIRTIES REIKŠMĖ SANTYKIUI SU SAVO KŪNU

MY BODY IS (NOT) MY ENEMY? THE SIGNIFICANCE OF THE EXPERIENCE OF INFERTILITY FOR THE RELATIONSHIP WITH THE BODY

Justina Slavinskienė* (VšĮ Psichologinių stiprybių vystymo centras).

Nevaisingumo diagnozė ir jos gydymas yra intensyvi tiek fizinė, tiek emocinė patirtis moterims. Hormoniniai pokyčiai, invaziniai ir neinvaziniai gydymo metodai bei atliekamos procedūros, bendravimo su gydytą teikiančiu medicinos personalo ypatumai, socialinis spaudimas yra reikšmingi veiksniai, lemiantys moters santykio su savo kūnu pokyčius. Negatyvūs pokyčiai, negatyvios patirtys nevaisingumo gydymo patirtyje gana dažnai stipriai pakeičia moters gyvenimą, o tuo pačiu ir ženkliai apsunkina savęs priėmimą, bei patį nevaisingumo gydymo procesą.

Šio pranešimo metu remiantis literatūra bus nagrinėjama, kaip moterys reaguoja į kūno pokyčius medikamentinio gydymo ir pagalbinio apvaisinimo (IVF) metu. Remiantis literatūra bus analizuojama kaip keičiasi savęs ir kūno suvokimas (sitikinimų sistema) ir kokios emocinės ir elgesio psichologinės reakcijos moterims būdingos. Praktinėje pranešimo dalyje bus aptariamos pagalbos teikimo gairės ir galimos intervencijos remiantis ACT terapija (angl. Acceptance and Commitment Therapy). Pranešimo metu bus pristatomas keturių krypčių pagalbos teikimo modelis.

Simpoziumas: Moterų kūno pokyčių patirtys: psichologiniai iššūkiai ir jų įveikos galimybės

SAVĖS PRIĖMIMAS IŠGYVENANT PRIEŠLAIKINĘ MENOPAUZĘ IR NEVAISINGUMĄ

WOMEN'S EXPERIENCES OF PREMATURE MENOPAUSE AND INFERTILITY

Romena Kačnienė* (Privati psichologo praktika).

Menopauzė – natūralus biologinis procesas, kai nutrūksta moters reprodukcinės galimybės. Tačiau kai kuriais atvejais menopauzė būna ankstyva ar net priešlaikinė, sukeldama ne tik fizinius, bet ir stiprius psichologinius simptomus, ypač jei diagnozė netikėta ir moteris dar neturi vaikų. Šioje nelengvoje emociškai patirtyje tenka išgyventi ir priimti kūno, išvaizdos, savijautos pasikeitimus, vaisingumo praradimą, spręsti identiteto, vaidmens visuomenėje klausimus, iš naujo apibrėžti gyvenimo prasmę.

Šio praktinio pranešimo tikslai yra pristatyti susijusias sąvokas, aptarti paplitimą, pagrindines priežastis, nevaisingumo sprendimo būdus, išskirti ir apibrėžti psichologinius simptomus, būdingus priešlaikinę menopauzę išgyvenančioms moterims, pristatyti pagrindines psichologinio darbo su šiomis moterimis gaires ir tikslus.

Simpoziumas: Smurto prieš vaikus pasekmės psichikos sveikatai
ir prevencijos galimybės

SMURTO PRIEŠ VAIKUS PASEKMĖS PSICHIKOS SVEIKATAI IR PREVENCIJOS GALIMYBĖS

THE EFFECTS OF VIOLENCE AGAINST CHILDREN ON THEIR MENTAL HEALTH AND THE OPPORTUNITIES FOR VIOLENCE PREVENTION

Inga Truskauskaitė* (Vilniaus universitetas).

* inga.truskauskaite@fsf.vu.lt

Smurtas prieš vaikus išlieka opia visuomenės problema, reikšmingai neigiamai veikiančia vaikų ir paauglių psichikos sveikatą bei psichosocialinį funkcionavimą. Šiame simpoziume pristatomi trys pranešimai, nagrinėjantys skirtingus su smurtu susijusius aspektus: tęstinio trauminio streso reakcijas paauglystėje jų vertinimą, raidos iššūkių turinčių vaikų psichologinio atsparumo stiprinimo galimybes bei smurto prevencijos programos „Esame saugūs“ efektyvumo vertinimo rezultatus paauglių imtyje. Pirmajame pranešime pristatomas tęstinio trauminio streso skalės lietuviškos versijos validavimas paauglių imtyje bei tęstinio trauminio streso reakcijų sąsajos su skirtingų rūšių smurto patirtimi. Antrasis pranešimas atskleidžia, kaip žinios apie smurtą gali sustiprinti raidos iššūkių turinčių mokinių psichologinį atsparumą, ypatingą dėmesį skiriant klasės klimato svarbai. Trečiajame pranešime pristatomi smurto prevencijos programos „Esame saugūs“ efektyvumo rezultatai, atskleidžiantys programos poveikį skirtingo amžiaus paauglių žinioms apie smurtą ir saugų elgesį. Simpoziumo pranešimai ne tik prisideda prie gilesnio smurto pasekmių supratimo, bet ir atskleidžia smurto prevencijos galimybes Lietuvoje.

Pagrindiniai žodžiai: smurtas; vaikai; psichikos sveikata; prevencija; atsparumas.

Simpoziumas: Smurto prieš vaikus pasekmės psichikos sveikatai
ir prevencijos galimybės

TĘSTINIS TRAUMINIS STRESAS PAAUGLYSTĖJE: VERTINIMAS IR SĄSAJOS SU PATIRTU SMURTU

CONTINUOUS TRAUMATIC STRESS IN ADOLESCENCE: ASSESSMENT AND LINKS WITH VIOLENCE EXPOSURE

Inga Truskauskaitė* (Vilniaus universitetas), Monika Kvedaraitė (Vilniaus universitetas), Aviva Goral (Ben-Gurion Negevo universitetas), Ieva Daniūnaitė (Vilniaus universitetas; VšĮ Paramos vaikams centras).

Įvadas: Paauglystė yra jautrus raidos periodas, kai patirtas smurtas gali būti ypač žalingas psichikos sveikatai. Nors potrauminio streso reakcijos yra tyrinėtos gana daug, tyrimų vertinančių psichologines reakcijas į tęstinę trauminę patirtį itin trūksta. Taigi, šiuo tyrimu buvo siekiama įvertinti Tęstinio trauminio streso skalės lietuviškos versijos psichometrinės charakteristikas ir nustatyti, kaip patiriamas smurtas siejasi su tęstinio trauminio streso (TTS) reakcijomis.

Metodai: Tyrime dalyvavo 321 paauglys (Amžius: $M(SD)=14,19(1,26)$; 56,4% merginos). 54,5% dalyvių nurodė, kad yra patyrę tęstinį smurtą. Siekiant įvertinti Tęstinio trauminio streso skalės validumą paauglių imtyje buvo atlikta patvirtinančioji faktorių analizė ir matavimo invariantiškumo tarp lyčių analizė. Skirtingi tęstinio trauminio streso reakcijų profiliai buvo nustatyti pasitelkus latentinių klasių analizę. Siekiant nustatyti, kaip smurto patyrimas prognozuoja stiprias TTS reakcijas, buvo pasitelkta regresinė analizė.

Rezultatai: Tęstinio trauminio streso skalė pasižymi geru struktūriniu validumu ir matavimo invariantiškumu tarp lyčių. Paaugliai pasižymėjo trimis skirtingais TTS reakcijų profiliais (žemas, vidutinis, aukštas TTS), su siūloma aukšto TTS riba ≥ 18 balų. Tęstinio traumino streso skalė taip pat pasižymi geru diferenciniu validumu tarp smurtą patyrusių ir nepatyrusių paauglių. Smurtą patyrę paaugliai pasižymėjo aukštesniais Išsekimo/Atsiskyrimo, Pykčio/Išdavystės, Baimės/Bejėgiškumo įverčiais. Skirtingų smurto rūšių patyrimas (nepriežiūra, psichologinis, fizinis ir seksualinis smurtas) reikšmingai prognozavo priklausymą vidutinio ir aukšto TTS grupėms.

Išvados: Tyrimas patvirtina Tęstinio trauminio streso atsako skalės validumą paauglių imtyje ir atskleidžia reikšmingą ryšį tarp smurto patirties ir tęstinio trauminio streso reakcijų.

Simpoziumas: Smurto prieš vaikus pasekmės psichikos sveikatai
ir prevencijos galimybės

ŽINIŲ APIE SMURTĄ SVARBA RAIDOS IŠŠŪKIŲ TURINČIŲ VAIKŲ PSICHOLOGINIAM ATSPARUMUI

THE ROLE OF KNOWLEDGE ABOUT VIOLENCE IN PSYCHOLOGICAL RESILIENCE OF CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL CHALLENGES

Monika Kvedaraitė* (Vilniaus universitetas), Ieva Daniūnaitė (Vilniaus universitetas; VšĮ Paramos vaikams centras), Inga Truskauskaitė (Vilniaus universitetas).

Įvadas: Raidos iššūkių turintys vaikai susiduria su didesne smurto rizika, tačiau prevencijos programos retai atsižvelgia į jų raidos poreikius. Siekiant kurti tikslines prevencijos programas, kurios stiprintų raidos iššūkių turinčių vaikų psichologinį atsparumą, svarbu suprasti, kaip šie vaikai įsisavina ir naudoja žinias apie smurto prevenciją. Taigi, šio tyrimo tikslas buvo įvertinti, kaip žinios apie smurtą ir saugų elgesį yra susijusios su raidos iššūkių turinčių vaikų psichologiniu atsparumu.

Metodai: Tyrime dalyvavo 130 raidos iššūkių turinčių vaikų (amžius: 9-18 m. $M(SD)=14,27(2,09)$; 60,0% vaikinai). Su visais dalyviais buvo atlikti interviu naudojant Žinių apie smurtą klausimyną, Klasės klimato skalę ir Vaikų ir jaunimo atsparumo klausimyną. Visi vertinimo instrumentai buvo pritaikyti atsižvelgiant į raidos iššūkių turinčių vaikų galimybes. Duomenų analizei buvo naudotas struktūrinių lygčių modeliavimas.

Rezultatai: Vertintas struktūrinių lygčių modelis puikiai tiko duomenims. Žinios apie smurtą reikšmingai prognozavo klasės klimata ir paaiškindamos 35% jo dispersijos. Klasės klimatas pilnai mediavo ryšį tarp žinių apie smurtą ir psichologinio atsparumo (netiesioginis efektas = 0,44). Žinios apie smurtą ir klasės klimatas kartu paaiškino 46% psichologinio atsparumo dispersijos.

Išvados: Tyrimo rezultatai atskleidė, kad raidos iššūkių turinčių mokinių psichologinis atsparumas stiprėja ne tiesiogiai per įgytas žinias apie smurtą, o per teigiamus klasės klimato pokyčius. Šie rezultatai ypač svarbūs kuriant ir įgyvendinant prevencijos programas, nes pabrėžia būtinybę kurti saugią ir palaikančią mokymosi aplinką, pritaikytą specifiniams raidos iššūkių turinčių mokinių poreikiams.

Simpoziumas: Smurto prieš vaikus pasekmės psichikos sveikatai
ir prevencijos galimybės

SMURTO PREVENCIJOS PROGRAMOS „ESAME SAUGŪS“ POVEIKIS PAAUGLIŲ ŽINIOMS APIE SMURTĄ IR SAUGŲ ELGESĮ

THE EFFECTS OF THE VIOLENCE PREVENTION PROGRAM 'WE ARE SAFE' ON ADOLESCENTS' KNOWLEDGE ABOUT VIOLENCE AND SAFE BEHAVIOR

Ieva Daniūnaitė* (Vilniaus universitetas; VšĮ Paramos vaikams centras), Monika Kvedaraitė (Vilniaus universitetas), Inga Truskauskaitė (Vilniaus universitetas).

Įvadas: Tyrimai rodo, kad smurtas prieš vaikus išlieka viena didžiausių visuomenės problemų, darančių ilgalaikę neigiamą įtaką vaikų psichikos sveikatai ir psichosocialiniam funkcionavimui. Deja, daugeliui vaikų ir paauglių vis dar trūksta gebėjimų atpažinti grėsmes ir tinkamai reaguoti į smurtą. Nevyrtausybinės organizacijos „Paramos vaikams centras“ programa „Esame saugūs“ buvo sukurta, remiantis sistemingu smurto prieš vaikus prevencijos įgyvendinimo modeliu. Šio tyrimo tikslas buvo įvertinti programos „Esame saugūs“ poveikį skirtingo amžiaus (11-14 m. ir 15-18 m.) paauglių žinioms apie smurtą ir saugų elgesį susidūrus su smurtu.

Metodai: Buvo atliktas randomizuotas kontroliuojamas klasterinis eksperimentas. Tyrimo dalyviai buvo suskirstyti į poveikio ir kontrolinę grupes bei vertinti tris kartus: prieš programą, iškart po jos ir praėjus dviem mėnesiams po programos. Tyrime dalyvavo 321 paauglys (56,4% merginos; amžiaus vidurkis 14,19 m., SD=1,26). Taikyta sąlyginė latentinių pokyčių analizė, vertinant, kaip priklausymas poveikio (n=165) grupei prognozuoja vertintų rodiklių pokytį. Taip pat buvo vertinta, kaip programos poveikį moderuoja amžiaus grupė, lytis bei smurto patyrimas.

Rezultatai: Nustatytas reikšmingas teigiamas programos „Esame saugūs“ poveikis paauglių žinioms apie smurtą ir saugų elgesį bendrai bei konkrečiai žinioms apie vaikų teisę nebūti skriaudžiamais, smurto formas ir jausmų svarbą atpažįstant smurtą. Bendras žinių ir žinių apie smurto formas pagerėjimas nustatytas abiejose amžiaus grupėse ir tarp abiejų lyčių. Žinios apie vaikų teisę nebūti skriaudžiamais ir jausmų svarbą atpažįstant smurtą reikšmingai pagerėjo jaunesnių paauglių (11-14 m.) grupėje, o žinios apie jausmų svarbą – merginų grupėje. Žinios apie smurto formas pagerėjo tiek smurtą patyrusių, tiek nepatyrusių grupėse, tačiau žinios apie jausmų ir pagalbos iš suaugusiųjų svarbą susidūrus su smurtu reikšmingai pagerėjo tik smurtą patyrusių paauglių grupėje.

Išvados: Tyrimo rezultatai patvirtino programos „Esame saugūs“ veiksmingumą ir rodo, kad tikslingos prevencijos veiklos gali reikšmingai pagerinti paauglių žinias apie smurtą, jo atpažinimą ir reagavimą į jį. Gauti rezultatai skatina įtraukti smurto prevencijos temas į švietimo ir psichosocialinės pagalbos specialistų darbą su jaunimu.

DISKUSIJOS

PSICHOLOGINIS ĮVERTINIMAS: KO REIKIA PRAKTIKAI IR KĄ STUDIJUOJA STUDENTAI?

PSYCHOLOGICAL ASSESSMENT: WHAT IS NEEDED IN PRACTICE AND WHAT STUDENTS STUDY?

Sigita Girdzijauskienė* (Vilniaus universitetas; Lietuvos įtraukties švietime centras), Olga Zamalijeva (Vilniaus universitetas).

* sigita.girdzijauskiene@fsf.vu.lt

Psichologinis įvertinimas yra neatsiejama sudedamoji kiekvieno psichologo darbo dalis. Kokybiškai atliktas įvertinimas pasitarnauja nustatant problemą ir teikiant pagalbą klientui. Psichologinis įvertinimas neabejotinai naudingas atskleidžiant, kiek veiksminga buvo intervencija, kokie klausimai liko neatstatyti ir reikalauja tolesnio dėmesio. Svarbu paminėti, kad psichologinis įvertinimas nėra išimtinai tik vienos ar dviejų sričių psichologų funkcijos, jis aktualus įvairiausiuose kontekstuose: ligoninėje, mokykloje, organizacijoje, konsultuojant, dirbant su grupe arba individualiai. Kartu turime pripažinti, kad gauti tinkamą psichologinio paslaugą galima tik tada, jei tinkamai taikomi kokybiški instrumentai ir įvertinimo metodai.

Pastaraisiais metais Lietuvoje bendromis psichologų pastangomis atkreiptas politikos formuotojų ir vykdytojų dėmesys į sudėtingą psichologų, atliekančių psichologinį vertinimą įvairiose srityse, padėtį. Psichologinio įvertinimo instrumentų stoka kuria įtampą psichologinį įvertinimą atliekantiems psichologams, kelia abejonių dėl rengiamų išvadų, daromų sprendimų validumo ir psichologų atsakomybės.

Švietimo ir sveikatos srityse pradėti dideli projektai, kuriuos įgyvendinus, praktikoje dirbančius psichologus pasieks nauji psichologinio vertinimo instrumentai. Kartu su naujais vertinimo instrumentais, kyla poreikis naujai įvertinti bei atnaujinti instrumentų naudotojų kompetencijas. Diskusijos metu bus skiriamas dėmesys šiems pagrindiniams klausimams: Kokios nuostatos ir kompetencijos turi būti ugdomos studijų metu ir kaip užtikrinti vienodus dėstytojų standartus? Kaip užtikrinti nuoseklų ir efektyvų specialistų žinių ir įgūdžių atnaujinimą praktikoje? Kaip studijų metu ir tolesnėje profesinėje praktikoje puoselėti mokslu grįstą įvertinimo kultūrą? Diskusijoje kviečiami dalyvauti studentai, dėstytojai, mokslininkai ir praktikai, nes tik skirtingų perspektyvų įtraukimas leis formuoti tvarius pasiūlymus psichologinio įvertinimo raidai Lietuvoje.

Pagrindiniai žodžiai: psichologinis įvertinimas; paslaugos kokybė; testai.

IŠMANIŲJŲ TELEFONŲ NAUDOJIMAS MOKYKLOSE: LEISTI – NEGALIMA – DRAUSTI... O KAS TOLIAU?

SMARTPHONE USE IN SCHOOLS: TO ALLOW - NOT - TO PROHIBIT ... AND WHAT NEXT?

Roma Jusienė* (Vilniaus universitetas), Renata Gaudinskaitė (Skaitmeninės etikos centras), Rasa Jauniškienė (Skaitmeninės etikos centras), Mindaugas Jasulaitis (Lietuvos sporto universitetas).

* roma.jusiene@fsf.vu.lt

Remiantis UNESCO pateikiama informacija (2025 m. sausio mėn.) ir GEM (Pasaulinės švietimo stebėsenos) ataskaita, iki 2023 m. pabaigos 60 švietimo sistemų (arba 30 proc.) savo įstatymais ar taisyklėmis numatė draudimą mokyklose naudotis išmaniaisiais telefonais. Iki 2024 m. pabaigos dar 19 švietimo sistemų uždraudė naudotis išmaniaisiais telefonais mokyklose, taigi iš viso jų buvo 40 proc. 2023 m. „Common Sense Media“ duomenimis, vidutinis mokinys kasdien gauna daugiau nei du šimtus trisdešimt pranešimų, iš kurių ketvirtadalis gaunami mokyklos metu.

Kates ir kt. (2018) metaanalizė atskleidė, kad mobiliųjų telefonų naudojimas turi neigiamų pasekmių mokinių akademiniam pasiekimams, labiausiai veikdamas kaip dėmesį atitraukiantis trukdis. Kiti tyrimai taip pat rodo, kad griežtai ribojant išmaniųjų naudojimą pamokose, po metų pagerėja mokymosi rezultatai, ypač mokymosi sunkumų turinčių mokinių. Įsitraukimas į internetines veiklas, ypač socialinius tinklus, kelia ir kitų grėsmių mokinių savijautai, savęs vertinimui, socialiniams santykiams, didina psichikos sveikatos problemų, patyčių bei probleminio interneto naudojimo (PIN) riziką. Europos moksleivių tyrimas HBSC nustatė, kad PIN paplitimas siekia 30 proc., o 1 iš 8 Lietuvos moksleivių pasižymi didele PIN rizika. Tyrimais atskleidžiama, kad skaitmeninio raštingumo modulių diegimas kartu su telefono naudojimo ribojimais siejasi su mažesniu nerimo ir depresijos lygiu.

Kol Lietuvoje svarstoma, ar išmaniųjų telefonų naudojimas mokyklose turėtų būti ribojamas teisės aktais, visuotinai, ar užtenka rekomendacijų ir mokyklos bendruomenių sąmoningumo vidaus taisyklėmis nustatyti tokius ribojimus, kviečiame psichologus ir kitus švietimo bei sveikatos specialistus, o taip pat mokslininkus diskutuoti apie galimus konstruktyvius sprendimus vienu arba kitu atveju. Jeigu bus priimtas sprendimas drausti – kaip užtikrinti, kad pokyčiai būtų įgyvendinami veiksmingai, o svarbiausia, nuosekliai ir konstruktyviai, įvertinant skirtingo amžiaus mokinių, taip pat jų tėvų ir (arba) mokytojų, galimas reakcijas, išimčių poreikius, įpročių keitimo iššūkius? Jeigu bus priimtas sprendimas leisti – ar ir kokių rekomendacijų bei edukacijos užteks? Ir vienu, ir kitu atveju – kokių sudėtingumų gali patirti visi ugdymo įstaigų bendruomenės nariai ir kokie būtų racionaliausi būdai tai spręsti?

Pagrindiniai žodžiai: išmanieji įrenginiai; socialiniai tinklai; mokinių pasiekimai; psichikos sveikata; skaitmeninis raštingumas.

VISI DUOMENYS JAU SURINKTI, BELIKO IŠANALIZUOTI? ANTRINIŲ DUOMENŲ PANAUDOJIMAS PSICHOLOGIJOJE

ALL THE DATA HAS ALREADY BEEN COLLECTED—NOW IT'S JUST A MATTER OF ANALYZING IT? THE USE OF SECONDARY DATA IN PSYCHOLOGY

Antanas Kairys* (Vilniaus universitetas), Vytenis Juozas Deimantas (Vytauto Didžiojo universitetas), Inga Gaižauskaitė (Vytauto Didžiojo universitetas), Gintė Medzvieckaitė (Vilniaus universitetas), Vaidas Morkevičius (Kauno technologijos universitetas).

* antanas.kairys@fsf.vu.lt

Daugeliui mokslininkų psichologų, turint idėją ar tyrimo klausimą, yra įprasta paruošti tyrimo metodologiją ir surinkti duomenis (taip vadinamus pirminius duomenis), vėliau atlikti jų analizę ir publikuoti rezultatus. Tačiau Lietuvoje ir pasaulyje atsiranda vis daugiau galimybių, siekiant atsakyti į tyrimo klausimus, panaudoti antrinius duomenis – tuos, kuriuos surinko kažkas kitas, turėdamas kažkokį kitokį tikslą (Boslaugh, 2007). Antriniais duomenys gali būti bet kokie – tiek kiekybiniai, tiek kokybiniai, nacionalinės ar tarptautinės apklausos, duomenys, surinkti ne tyrimo tikslais (pvz., administraciniai duomenys) ir t.t. (Kelley et al., 2024). Nepaisant to, kad antrinių duomenų analizė turi labai nemažai pliusų (kaip ir minusų), visgi daugelis psichologijos mokslininkų vengia naudoti tokus duomenis, iš dalies galbūt todėl, kad antrinių duomenų analizė nėra įtraukta į standartinį metodologijos mokymą psichologijoje, o kai kuriuose akademinuose sluoksniuose yra nuvertinama, sureikšminant pirminių duomenų rinkimo svarbą (Greenhoot & Dowsett, 2012). Diskusijos metu bus aptarti antrinių duomenų panaudojimo privalumai ir trūkumai, pakalbėta apie pagrindinius „žaidėjus“ antrinių duomenų pasaulyje (tokius, kaip duomenų archyvus ir mokslinių tyrimų infrastruktūras). Diskusijoje dalyvaus Lietuvos humanitarinių ir socialinių mokslų duomenų archyvo (LiDA), Vilniaus universiteto bibliotekos, bei trijų mokslinių tyrimų infrastruktūrų - Europos sveikatos, senėjimo išėjimo į pensiją (SHARE) tyrimo, Europos socialinio tyrimo (ESS) bei Gimstamumo ir šeimos tyrimo (GGP) – atstovai.

Finansavimą skyrė Lietuvos mokslo taryba (LMTLT), sutarties Nr. VS-18.

Pagrindiniai žodžiai: antrinių duomenų analizė; mokslinių tyrimų infrastruktūros; duomenų archyvai; socialinių tyrimų metodologija.

PSICHOLOGO VAIDMUO DIRBANT SU DEMENCIJA SERGANČIAIS ASMENIMIS – NUO ĮVERTINIMO IKI PAGALBOS ŠEIMAI IR ASMENIUI

THE ROLE OF A PSYCHOLOGIST IN WORKING WITH INDIVIDUALS WITH DEMENTIA – FROM ASSESSMENT TO SUPPORT FOR THE FAMILY AND THE INDIVIDUAL

Aistė Pranckevičienė* (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas; LPS Neuropsichologijos grupė), Liuda Šinkariova (Vytauto Didžiojo universitetas), Gabija Jarašiūnaitė-Fedosėjeva (Vytauto Didžiojo universitetas), Ramunė Grambaitė (Norvegijos mokslo ir technologijos universitetas).

* aispra@gmail.com

Lietuvos gyventojams senėjant, didėja ir su senėjimu susijusių sveikatos problemų, tokių kaip demencija, aktualumas. Prognozuojama, kad pasaulyje 2050 metais gyvens apie 152.8 mln. žmonių su demencija; iš jų Lietuvoje apie 81 tūkst., per 25 metus Lietuvoje demencijos atvejų daugės maždaug 44% lyginant su 2019 metų rodikliais (GBD 2019 Dementia Forecasting Collaborators, 2022). Demencija yra iššūkis ne tik ją patiriančiam asmeniui ar jo artimiesiems, ji taip pat yra susijusi su socialinėmis ir ekonominėmis pasekmėmis visuomenei, o taip pat naujais iššūkiais sveikatos priežiūros sistemoje dirbantiems specialistams. Sveikatos priežiūros įstaigose dirbantys psichologai dažnai dalyvauja demencijos diagnozės nustatymo procese. Diskusijoje kelsime klausimus, ar tokio psichologų įsitraukimo pakanka, ar turime tinkamus įrankius laiku atpažinti pažintinių funkcijų blogėjimą? Diskutuosime, kaip patogiai ir kompetentingai psichologai jaučiasi dirbdami su vyresnio amžiaus klientais, aptarsime, kokios etinės gairės yra svarbios teikiant pagalbą demencija sergantiems asmenims. Taip pat plačiau aptarsime, koks turėtų būti psichologų vaidmuo toliau, kai pažintinių gebėjimų sutrikimas jau nustatytas, diskutuosime apie demencija sergančiųjų ir artimųjų poreikius, psichologinio konsultavimo ir pagalbos galimybes nustačius demencijos diagnozę.

Tikimės, kad diskusija padės skleisti informaciją ir stiprinti ryšius tarp mokslininkų ir psichologų praktikų, leis pasidalinti gerąja patirtimi įgyvendinant įvairias iniciatyvas demencija sergantiems asmenims, o taip pat padės aiškiau įvardinti iššūkius, su kuriais susiduria sveikatos priežiūros įstaigose dirbantys psichologai, kas leis įvertinti mokymų ir kompetencijos kėlimo kryptis.

Pagrindiniai žodžiai: demencija; psichologinis įvertinimas; psichologinis konsultavimas; etinės gairės.

ŽODINIAI PRANEŠIMAI

DR. JUVENCIJUS LAPĖ (1925–2011) – PSICHOLOGŲ JUDĖJIMO IR PSICHOLOGIJOS STUDIJŲ ORGANIZAVIMO POKARIO LIETUVOJE SPIRITUS OPERANDI

DR. JUVENCIJUS LAPĖ (1925–2011) – SPIRITUS OPERANDI OF MOVEMENT OF PSYCHOLOGISTS AND ORGANIZATION OF STUDIES IN PSYCHOLOGY IN POST-WAR LITHUANIA

Albinas Bagdonas* (Vilniaus universitetas).

* albinas.bagdonas@fsf.vu.lt

Pranešimas skirtas svarbaus Lietuvos psichologijos raidai žmogaus – psichologo, dėstytojo, studijų vadybininko Juvencijaus Lapės veiklai pristatyti. 2025-aisiais metais rugsėjo 13 d. J. Lapėi būtų sukakę 100 m., netekome jo 2011 m. birželio 1 d. Svarbesnieji gyvenimo ir veiklos etapai.

1925–1958 – mokymosi ir pirmųjų darbinių patirčių metai. Baigęs Kauno 9-osios vidurinės mokyklos septynias klases įstojo į Kauno mokytojų seminariją, 1946–1947 m. studijavo psichologiją VU, 1947–1953 m. pedagogiką ir psichologiją VPI. Studijuodamas dirbo Vilniaus ir Klaipėdos apskričių švietimo įstaigose, 1953–1958 m. – VPI dėstytojas.

1958–1969 – psichologijos įtvirtinimo Lietuvoje metai. 1958 m. Lietuvos psichologijai buvo lemtingi: įsteigiama LPD, VU atidaroma psichologijos aspirantūra, pirmuoju aspirantu tampa J. Lapė, 1962 m. vadovaujant L. Vekerui (1918–2001) apginama disertacija Vaizdo formavimas regėjimu ir lytėjimu. 1962 m. pradedamas leisti žurnalas Pedagogika ir psichologija. Nuo pat 1958 m. A. Gučas ir J. Lapė tampa savotišku psichologijos plėtros Lietuvoje tandemu, J. Lapė jame – veikėjas: greitas, efektyvus ir konkretus.

1969–1990 – psichologijos studijų VU organizavimo ir plėtros metai. 1969 m. psichologijos studijos VU – ne tik sėkmingai susiklosčiusių to meto aplinkybių, bet ir dviejų žmonių – A. Gučo ir J. Lapės, gebėjusių pasinaudoti tomis aplinkybėmis, veiklos išdava. To laiko raštuose ir protokoluose šalia Gučo pavardės dažnu kartu aptiksime ir Lapės pavardę. Jis – pagrindinis pagalbininkas, dėstytojas ir pirmojo kurso kuratorius. Jo iniciatyva tobulinama studijų programa palaipsniui iš darbo psichologijos virsta bendrąją psichologija, vėliau suskylančia į kelias dabartines psichologijos magistrantūros specializacijas. Kiek lakstyta į viršinių kabinetų dėl studentų ar dėstytojų problemų, dešimtmetis (1975–1986) atiduotas Psichologijos katedrai vadovauti, prisidėta prie SPL steigimo, su SPL bendradarbiais (G. Butkienė, M. Rubaževičienė, T. Jovaiša, I. Vanagienė) pradėti profesiografiniai ir ergonominiai tyrimai. Sėkmingai apgina psichologijos disertacijas.

1990–1999 – veiklos VDU metai. Dešimtmetis atiduotas VDU atkūrimui, psichologijos ir kitų socialinių mokslų studijų organizavimui.

1999–2002 – veiklos LTU metai. J. Lapė LTA/LTU docentas.

2002–2011 – gyvenimas sau?

Pagrindiniai žodžiai: Lapė; Gučas; LPD; psichologijos raida; psichologijos studijos.

TRANSFORMACINIŲ POKYČIŲ BENDRUOMENĖSE ĮGALINIMAS PER APLINKOS TARŠOS SUKELTO NERIMO IR PSICHOLOGINIO ATSPARUMO MECHANIZMŲ ATSKLEIDIMĄ

EMPOWERING COMMUNITY TRANSFORMATIVE CHANGE VIA UNDERSTANDING MECHANISMS OF ENVIRONMENTAL POLLUTION-INDUCED ANXIETY AND PATHS TO RESILIENT RESPONSE

Audra Balundė* (Kauno technologijos universitetas), Audronė Telešienė (Kauno technologijos universitetas).

* audra.balunde@ktu.lt

Šio projekto tikslas - įgalinti transformuojančius pokyčius bendruomenėse, atskleidžiant aplinkos taršos sukkelto nerimo mechanizmus ir identifikuojant atsparaus emocinio atsako strategijas. Kad pasiekti šio tikslo, remsimės dalyvaujamojo veiksmo tyrimo prieiga. Bus atlikta bendruomenių, kurios gyvena greta taršių pramonės objektų šiauriniuose ir pietiniuose Klaipėdos rajonuose, apklausa ir surengtos bendrakūros sesijos su bendruomenėmis ir kitais suinteresuotais asmenimis bei organizacijomis. Apklausa skirta nustatyti bendrojo nerimo, nerimo dėl ekologinės situacijos ir taršos sukkelto nerimo paplitimą paveiktose bendruomenėse. Bus tyrinėjami ir mechanizmai, per kuriuos taršos sukeltas nerimas (de)motyvuoja (ne)atsparų atsaką (imamasi veiksmų ar stagnuojama). Bus analizuojamos asmeninių, tarpasmeninių ir sociodemografinių bei erdviųjų (atstumo iki taršių pramonės objektų) veiksmų sąsajos su taršos sukeltu nerimu ir (ne)atspariu atsaku. Siekiant užtikrinti, kad apklausos instrumentas atlieptų advokacijos poreikius, bendrakūros sesijose su bendruomenėmis bus aptartas matavimo instrumento turinys. Taip pat bendrakūros sesijose bus kuriami galimi atsako į nerimą scenarijai ir tyrinėjamos gautų duomenų panaudojimo perspektyvos. Projekto transformuojantis potencialas glūdi tyrėjų ir bendruomenės sinergijoje. Savanoriškas darbas su bendruomene prasidėjo už šio projekto ribų, bendruomenei kovojant su pramoninės taršos keliamais iššūkiais. Tyrimas suteiks unikalių taikomųjų žinių ir įžvalgų, svarbių su panašiais iššūkiais susiduriančioms bendruomenėms Lietuvoje ir pasaulyje. Žinios apie įvairiuose lygiuose išmatuoto nerimo paplitimą bei jo ryšį su (ne)atspariu bendruomenės atsaku išplės teoriją ir informuos politikos formuotojų, bendruomenių atstovų, psichikos sveikatos specialistų ir kitų suinteresuotų šalių sprendimus.

Pagrindiniai žodžiai: taršos sukeltas nerimas; atsparumas; dalyvaujamojo veiksmo tyrimai; įgalinimas; bendruomenės.

TECHNOLOGIJŲ NAUDOJIMAS PSICHOLOGO PRAKTINĖJE VEIKLOJE: EUROPOS PSICHOLOGŲ APKLAUSOS REZULTATAI

THE USE OF TECHNOLOGY IN PSYCHOLOGICAL PRACTICE: INSIGHTS FROM A SURVEY OF EUROPEAN PSYCHOLOGISTS

Jonas Eimontas* (Vilniaus universitetas), Jordana Šablinska (Vilniaus universitetas), Gabija Kojelytė (Vilniaus universitetas).

* jonas.eimontas@fsf.vu.lt

Įvadas. Technologijų panaudojimas efektyvesnei psichologinei pagalbai teikti pastaruosius dešimtmečius imtas tyrinėti eksponentiškai. Sėkmingo virtualios realybės, internetinių intervencijų pritaikymo galimybės buvo patvirtintos gausybės atsitiktinių imčių kontroliuojamų tyrimų, tačiau psichologai taip greitai šių technologijų neperima į savo kasdienę profesinę praktiką. Tyrimai rodo, kad lėtas technologinių naujovių panaudojimas psichologų darbe siejasi su nuostatomis, patirtimi ir žiniomis. Šis tyrimas buvo parengtas siekiant geriau suprasti šių technologijų naudojimo psichologų darbe problematiką Europiniu lygiu.

Metodai. Europos psichologų asociacijų federacijos (EFPA) komitetas, atsakingas už technologijų panaudojimo psichologijoje klausimus, parengė, į 11 kalbų išvertė ir paleido internetinę apklausą, kurioje prašoma dirbančių psichologų atsakyti į klausimus apie technologijų naudojimą savo praktikoje, turimas žinias apie technologijų panaudojimą psichologo veikloje ir tokių žinių poreikį.

Rezultatai. Pranešimo metu bus pristatyti apklausos rezultatai, išskirtinį dėmesį skiriant Lietuvos psichologų atsakymams.

Išvados. Technologinių naujovių psichologijoje srityje dažnai kartojasi ta pati problema – veiksmingi psichologinės pagalbos metodai lieka nenaudojami psichologų kasdienėje profesinėje praktikoje, dėl ko klientai negauna efektyviausios įmanomos pagalbos. Dėl to svarbu sistemingai įvertinti, kas psichologams galėtų padėti į savo darbą įtraukti technologijas, kurios veiksmingai prisideda prie geresnių psichologinių paslaugų teikimo.

Pagrindiniai žodžiai: technologijos; psichologo praktinė veikla; nuostatos; patirtis; Europos psichologai.

DARBO NUOTOLIU IŠŠŪKIAI IR IŠTEKLIAI

REMOTE WORK: CHALLENGES AND JOB RESOURCES

Rita Jakštienė* (Vilniaus universitetas), Ieva Urbanavičiūtė (Vilniaus universitetas), Arūnas Žiedelis (Vilniaus universitetas), Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė (Vilniaus universitetas).

* rita.jakstiene@fsf.vu.lt

Įvadas. Įsitraukimo į darbą svarba darbuotojui ir organizacijoms yra pripažįstama ir tiriama jau ilgą laiką. Remiantis Darbo reikalavimų-išteklių teorija (Bakker ir Demerouti, 2017), darbo ištekliai gali padėti palaikyti ar skatinti įsitraukimą į darbą. Tačiau žinių, kurie organizaciniai ištekliai yra svarbūs siekiant įsitraukimo į darbą nuotolinio darbo kontekste ilgalaikėje perspektyvoje yra itin negausu. Negausūs tyrimai dažniausiai buvo atlikti specifinėje pandemijos situacijoje, kviečiant tyrėjus toliau gilintis į tai, kokie gi resursai padėtų nuotoliu dirbantiems asmenims būti įsitraukusiems į darbą (pvz., Mäkikangas ir kt., 2022). Šio tyrimo tikslas – įvertinti, kaip organizacijos teikiami darbo ištekliai prognozuoja įsitraukimą į darbą, atsižvelgiant į nuotolinio darbo intensyvumą ilgalaikėje perspektyvoje.

Metodai. Tyrime dalyvavo 389 asmenys (72% moterys, amžius $M=31,9$, $SD=9,8$). Duomenys rinkti dviem etapais: 2022 m. sausį-kovą (T1) ir po ~4 mėn. (T2; atsakė 160 asmenų, 41%). Respondentai įvertino savo nuotolinio darbo intensyvumą (nuotoliu dirbamų dienų per savaitę skaičiumi), įsitraukimą į darbą, darbo reikalavimus (emocinius, kognityvinius, kiekybinius) ir išteklius (kolegų ir vadovo paramą, profesinio tobulėjimo galimybes ir segmentacijos išteklius). Duomenys apdoroti Mplus-v8.4 ir SPSS-28 programomis. Atlikta 16-a longitudinalių moderacinių analizių: vertinta, kaip skirtingi organizaciniai ištekliai (T1) prognozavo darbo reikalavimus ir įsitraukimą į darbą (T2), atsižvelgiant į nuotolinio darbo intensyvumą.

Rezultatai. Devyniose iš 16 analizių nustatyti reikšmingi ryšiai tarp išteklių, nuotolio ir jų sąveikų su įsitraukimu į darbą bei darbo reikalavimais. Profesinio tobulėjimo ir nuotolio sąveika T1 prognozavo didesnį įsitraukimą į darbą T2, kolegų paramos T1 sąveika su nuotoliu taip pat siejosi su didesniu įsitraukimu. Analizės atskleidė ir kitus nuotolinio darbo ypatumus: segmentacijos išteklių ir mažesnio nuotolio sąveika buvo susijusi su mažesniais kognityviniais reikalavimais T2, o didesnis nuotolio intensyvumas T1 prognozavo didesnį darbo tempą T2, nepriklausomai nuo organizacinių išteklių.

Išvados. Skirtingi resursai nevienodai svarbūs siekiant darbuotojų įsitraukimo į darbą dirbant nuotoliu. Dirbant nuotoliu, būtent kolegų parama ir tobulėjimo galimybės tampa ypač svarbios siekiant įsitraukimo į darbą.

Pagrindiniai žodžiai: darbas nuotoliu; darbo ištekliai; įsitraukimas į darbą; darbo reikalavimai; longitudinalinis tyrimas

KUO GREIČIAU Į PENSIJĄ! VYRESNIO AMŽIAUS DIRBANČIŲJŲ INTENCIJŲ IŠEITI Į PENSIJĄ VEIKSNIAI

RETIRE AS SOON AS POSSIBLE! PREDICTORS OF OLDER WORKERS' INTENTIONS TO RETIRE

Antanas Kairys* (Vilniaus universitetas), Olga Zamalijeva (Vilniaus universitetas), Raimonda Sadauskaitė (Vilniaus universitetas), Ieva Reine (Uppsala University; Rīga Stradiņš University).

* antanas.kairys@fsf.vu.lt

Išvadas. 21-ojo amžiaus visuomenės sparčiai keičiasi. Viena iš globalinių megatendencijų pasaulyje yra visuomenės senėjimas, su kuriuo Lietuva susiduria ypatingai stipriai – stipriausiai Europos sąjungoje (Ageing report, 2024). Dėl šio pokyčio sparčiai besikeičiant situacijai ir darbo rinkoje, kyla klausimas, kaip išlaikyti aktyviai į darbą įsitraukusius priešpensinio ir pensinio amžiaus žmones. Susiduriama su tuo, kad ženkliai vyresnio amžiaus žmonių dalis nebenori ar nebegali dirbti. Šio pranešimo tikslas – išanalizuoti Lietuvos vyresnio amžiaus (50+) dirbančiųjų intencijų išeiti į pensiją situaciją ir veiksnius kitų Europos sąjungos šalių kontekste.

Metodai. Analizei panaudoti Europos sveikatos, senėjimo ir išėjimo į pensiją (SHARE) tyrimo 7-tos bangos (DOI:10.6103/SHARE.w7.710; lyginant su 8-tos ir 9-tos bangų duomenimis) 50 metų ir vyresnių dirbančių respondentų iš Lietuvos ir dar 27 Europos šalių duomenys. Buvo analizuoti 7-tos SHARE tyrimo bangos 619 dirbančiųjų iš Lietuvos duomenys (lyginta su 16569 dirbančiųjų respondentų iš kitų šalių duomenimis).

Rezultatai. Lietuva pasižymi santykinai dideliu norinčių išeiti į pensiją kuo greičiau respondentų skaičiumi (67%), kuris yra ženkliai didesnis, nei kitų regiono šalių (Latvija – 40%, Estija – 31%). 9-toje bangoje dirbančiųjų respondentų liko beveik perpus mažiau, tačiau iš jų net 83% išreiškė intenciją išeiti į pensiją. Išanalizavus generalizuotą mišriųjų efektų modelį (angl. generalized mixed effects model) užfiksuotas šalies efektas (ICC = 0,15). Ankstesnio išėjimo į pensiją intenciją prognozavo pastangų ir atlygio disbalansas, amžius, išsilavinimo lygis, sveikatos ribotumai ir pajamos. Tyrimo rezultatai rodo, kad Lietuvoje vyresnio amžiaus dirbančiųjų intencija kuo greičiau išeiti į pensiją yra reikšmingai didesnė nei Latvijoje ir Estijoje. Pastebėtas šalies efektas leidžia kalbėti apie darbo rinkos situacijos ar kultūrinių veiksnių svarbą, taip pat tyrimas leido įvertinti ir individo lygmens veiksnių svarbą.

Išvados. Tyrimas parodė, kad vyresnio amžiaus dirbančiųjų intencija išeiti į pensiją gali sietis su šalies lygmens ir individualiais veiksniais.

Tyrimas atliktas vykdant projektą „Sustainable working-life for ageing populations in the Nordic-Baltic region“ (Project Nr. 139986 financed by NordForsk).

Pagrindiniai žodžiai: Europos sveikatos, senėjimo ir išėjimo į pensiją tyrimas (SHARE); senėjimas; intencija išeiti į pensiją.

MORALINIŲ PAGRINDŲ TEORIJOS TAIKYMAS: RYŠYS TARP VERTYBINĖS ORIENTACIJOS IR MORALINIO DISTRESO

APPLICATION OF MORAL FOUNDATIONS THEORY: THE RELATIONSHIP BETWEEN VALUE ORIENTATION AND MORAL DISTRESS

Olga Kirejeva* (Vytauto Didžiojo universitetas), Aidas Perminas (Vytauto Didžiojo universitetas).

* olga.kirejeva@vdu.lt

Įvadas. Darbuotojas patiria moralinį distresą tuomet, kai jaučiasi negalintis – dėl tikrų ar menamų apribojimų – atlikti moraliai priimtino veiksmo. Tyrimuose įprasta ieškoti moralinio distreso ištakų prastai organizuotoje darbo aplinkoje, sieti su dideliu darbo krūviu ar laiko stoka. Tačiau moksle vis dar trūksta duomenų, su kokiomis darbuotojams būdingomis moralinėmis vertybėmis gali būti susijęs moralinis distresas. Šiuo tyrimu siekiama užpildyti minėtą spragą, taikant Moralinių pagrindų teorijos siūlomas vertybinių orientacijų grupes. Jos yra suskirstytos pagal tai, kam asmuo (dažniausiai intuityviai) teikia prioritetą, vertindamas įvairias darbinės situacijas per vidinių moralinių nuostatų prizme: rūpestis, teisingumas, lojalumas, pagarba autoritetui ar šventumas.

Metodai. Tiriant moralinio distreso ir moralinių pagrindų sąsajas Lietuvos socialines paslaugas teikiančių specialistų imtyje (n=206), išaiškėjo, kad aukštesnis moralinis distresas yra susijęs su rūpesčio ir lojalumo vertybėmis.

Išvados. Moralinis distresas dažniau ir intensyviau jaučiamas tuomet, kai socialines paslaugas teikiančiam specialistui yra svarbu nesukelti žalos kitam žmogui ir kai grupės interesai jo yra vertinami kaip svarbesni už asmeninius.

Pagrindiniai žodžiai: moralinis distresas; moraliniai pagrindai; vertybės.

LIETUVOS ŠAULIŲ SAJUNGOS NARIŲ ASMENYBĖS BRUOŽAI IR JŲ VAIDMUO STIPRINANT ORGANIZACIJOS SOCIALINES IR GYNYBINES FUNKCIJAS

PERSONALITY TRAITS OF LITHUANIAN RIFLEMEN'S UNION MEMBERS AND THEIR ROLE IN STRENGTHENING SOCIAL AND DEFENSIVE FUNCTIONS

Monika Maminskaitė* (Vytauto Didžiojo universitetas).

* monika.maminskaite@gmail.com

Įvadas. Visuomenės atsparumas yra esminis šiuolaikinių geopolitinių iššūkių elementas, ypač mažose valstybėse, tokiose kaip Baltijos šalys. Lietuvos Šaulių Sąjunga (LŠS) yra viena iš organizacijų, prisidedančių prie visuomenės atsparumo stiprinimo per pilietinį įsitraukimą ir paramilitarinį pasirengimą. Remiantis „Didžiojo penketo“ modeliu, šiame tyrime siekta identifikuoti LŠS narių asmenybės bruožus bei atskleisti, kaip jie prisideda prie organizacijos socialinės ir gynybinės funkcijos stiprinimo.

Metodai. Tyrime dalyvavo 1023 LŠS nariai, pilnai užpildę BFI-2 klausimyno lietuvišką versiją. Duomenys buvo surinkti elektroniniu būdu, užtikrinant anonimiškumą. Analizuoti penki pagrindiniai asmenybės bruožai: atvirumas patirčiai, sąmoningumas, ekstravertiškumas, sutarumas ir neurotiškumas.

Rezultatai. LŠS nariai pasižymėjo itin aukštu sąmoningumu ir ekstravertiškumu – tai rodo jų disciplinotumą bei socialinį aktyvumą. Taip pat stebėtas aukštas sutarumas ir atvirumas patirčiai, o neurotiškumo lygis buvo žemesnis nei bendroje populiacijoje. Šie rezultatai rodo, kad LŠS nariai yra atsakingi, socialiai įsitraukę ir emociškai stabilūs. Tyrimo rezultatai palaiko hipotezę, kad LŠS narių asmenybės bruožai yra tiesiogiai susiję su organizacijos socialinės ir gynybinės funkcijos stiprinimu. Aukštas sąmoningumas užtikrina discipliną ir atsakomybę, būtiną tiek kariniam pasirengimui, tiek organizacinei veiklai. Ekstravertiškumas skatina aktyvų dalyvavimą bendruomeninėse iniciatyvose ir komandiniame darbe, o sutarumas prisideda prie organizacijos vidaus sanglaudos ir kolektyvinio identiteto stiprinimo. Žemas neurotiškumas rodo emocinį stabilumą ir gebėjimą išlikti veiksmingiems stresinėse situacijose, kas yra itin svarbu tiek nacionalinės gynybos, tiek krizinių situacijų valdymo kontekste. Šie bruožai leidžia LŠS efektyviai vykdyti savo misiją: ne tik stiprinti nacionalinį saugumą, bet ir skatinti pilietinį įsitraukimą bei visuomenės atsparumą. Psichologinis narių profilis rodo, kad organizacija geba pritraukti ir ugdyti asmenis, kurie yra pasiruošę prisidėti tiek prie valstybės gynybos, tiek prie bendruomenės gerovės. Praktiniu požiūriu šie rezultatai naudingi tobulinant LŠS narių atrankos, mokymo ir komandinio darbo strategijas.

Išvados. LŠS narių asmenybės bruožai glaudžiai siejasi su visuomenės atsparumui reikalingomis savybėmis – disciplina, bendruomeniškumu ir emociniu stabilumu – bei padeda užtikrinti organizacijos veiklos efektyvumą ir krizių valdymo gebėjimus.

Pagrindiniai žodžiai: visuomenės atsparumas; asmenybės bruožai; Lietuvos Šaulių Sąjunga; Didysis penketas; sukarintos organizacijos.

SKAITMENINIŲ ĮGŪDŽIŲ REVOLIUCIJA: KAIP KEIČIASI DARBUOTOJŲ MOKYMASIS?

DIGITAL SKILLS REVOLUTION: HOW IS EMPLOYEE LEARNING CHANGING?

Marija Miselytė-Žilinskė* (Vilniaus universitetas).

* marija.miselyte-zilinske@fsf.vu.lt

Įvadas. Šiuolaikinės organizacijos vis dažniau susiduria su skaitmenizacijos teikiamomis galimybėmis ir iššūkiais, kurie keičia darbuotojų mokymosi ir ugdymo procesus. Skaitmeninių įgūdžių ugdymas padeda organizacijoms taupyti kaštus ir efektyviau valdyti laiką, tačiau kyla klausimas, ar skaitmeninis mokymosi efektyvumas nenusileidžia tradiciniam? Kaip keičiasi darbuotojų motyvacija ir įsitraukimas mokytis? Šio pranešimo tikslas – atlikti tyrimų apžvalgą, kaip skaitmenizacija keičia darbuotojų mokymą ir mokymąsi, bei pateikti praktines įžvalgas bei rekomendacijas.

Rezultatai. Atliekant tyrimų analizę, pastebėta, kad e-mokymosi efektyvumas dažniausiai matuojamas pagal mokymosi rezultatus, o skaitmeninės mokymasis gali būti toks pat efektyvus ar net efektyvesnis nei tradicinis, jei naudojamos tinkamos metodikos ir įrankiai (Revathy, 2021, Noesgaard & Ørngreen, 2015). Tyrimais, vertinančiais darbuotojų motyvaciją ir įsitraukimą, pastebėta, kad skaitmeninis mokymasis gali padidinti darbuotojų įsitraukimą ir motyvaciją, ypač jei mokymosi turinys yra interaktyvus ir personalizuotas (Gagné & Hewett, 2025, Nair & Kaur, 2024). Pastebima, kad skaitmeniniai mokymai suteikia daugiau galimybių sukurti personalizuotus ugdymo planus. Personalizuoti mokymosi planai gali padėti darbuotojams efektyviau įgyti reikiamas žinias ir įgūdžius (Ergun et al., 2025). Teigiama, kad skaitmeninis mokymasis gali būti efektyvus, jei yra tinkamai integruotas į organizacijos mokymosi strategiją (Springer, 2025).

Išvados. Apibendrinant, tyrimai rodo, kad skaitmeninis mokymasis gali būti efektyvus ir padidinti darbuotojų motyvaciją bei įsitraukimą, jei naudojamos tinkamos metodikos ir įrankiai. Praktinės rekomendacijos apima skaitmeninių mokymosi sprendimų integravimą į organizacijos strategiją, personalizuotų mokymosi planų kūrimą ir interaktyvaus bei pritaikomo turinio naudojimą. Taip pat svarbu nuolat vertinti ir tobulinti mokymosi procesus, siekiant užtikrinti jų efektyvumą ir atitikimą darbuotojų poreikiams.

Pagrindiniai žodžiai: skaitmeniniai mokymai; darbuotojų mokymasis.

IŠMANUSIS DĖMUO IR DARBUOTOJŲ GEROVĖ ŠIUOLAIKINĖJE ORGANIZACIJOJE: DARBO IR ASMENINIŲ IŠTEKLIŲ SINERGIJOS ANALIZĖ (WORKSMART)

THE "SMART" DIMENSION AND EMPLOYEE WELL-BEING IN TODAY'S ORGANIZATIONS: UNDERSTANDING THE SYNERGY BETWEEN JOB AND PERSONAL RESOURCES (WORKSMART)

Ieva Urbanavičiūtė* (Vilniaus universitetas).

* ieva.urbanaviciute@fsf.vu.lt

Šiuolaikinis darbo pasaulis neatsiejamas nuo skaitmeninių technologijų. Technologijų pažanga neišvengiamai paliečia įvairius darbo organizavimo procesus, keisdama atliekamų užduočių pobūdį bei darbuotojų bendravimo ypatumus organizacijoje. Nors vadinamasis „išmanusis“ dėmuo neabejotinai prisideda prie darbo efektyvumo, jis gali kelti ir nemažai iššūkių darbuotojams, ypač jei jie nėra tinkamai pasiruošę integruoti technologijų į savo darbo kasdienybę. Mokslinėje literatūroje vis dar dažnai remiamasi pernelyg technocentrinio požiūriu, nukreiptu į technologijų efektyvumo užtikrinimą organizacijoje, tuo tarpu žmogaus savijautos ir gerovės ypatumai skaitmenizuotoje darbo aplinkoje nepakankamai gerai ištirti. Lietuvos Mokslo Tarybos finansuojamas ir Vilniaus universiteto Organizacinės psichologijos tyrimų centre 2022-2025 m. vykdomas WorkSmart projektas siekia detaliau panagrinėti psichosocialinius darbo skaitmenizacijos veiksmus, remiantis darbo išteklių ir reikalavimų bei darbuotojų gerovės (pamatinių poreikių tenkinimo) teorinėmis perspektyvomis. Projekte plėtojamos kelios tyrimų linijos, derinant skirtingus tyrimų metodus. Taip pat atlikta reprezentatyvių Europos darbuotojų imčių (įskaitant ir Lietuvą) analizė naudojant Europos darbo sąlygų tyrimo (EWCS) ir Europos socialinio tyrimo (ESS) duomenis. Pranešimo metu pristatysime projekto mokslinę produkciją (publikacijas ir mokslo studiją) bei joje pateikiamas įžvalgas šiais klausimais: 1. Kaip informacinės ir ryšio technologijos keičia darbo aplinką, darbuotojams reikalingus išteklius ir/ar jų efektyvumą? 2. Kokios darbuotojų grupės susiduria su technostreso rizika? 3. Kuo pasireiškia teigiamas ir neigiamas šiuolaikinių technologijų poveikis darbuotojų gerovei ir kas jį apsprendžia? Remdamiesi projekte gautais rezultatais, aptarsime šios tematikos plėtotės perspektyvas ateities moksliniuose tyrimuose bei praktinius darbo aplinkos optimizavimo aspektus technologijų pažangos kontekste.

Pagrindiniai žodžiai: skaitmenizacija; darbo charakteristikos; technostresas; darbuotojų gerovė.

ĮSITRAUKTI Į DARBĄ GALIME, O Į ŠEIMĄ NE? UTRECHTO ĮSITRAUKIMO Į DARBĄ SKALĖS MODIFIKACIJA

WE CAN ENGAGE IN WORK, BUT NOT IN FAMILY? MODIFICATION OF THE UTRECHT WORK ENGAGEMENT SCALE

Tadas Vadvilavičius* (Vytauto Didžiojo universitetas), Aurelija Stelmokienė (Vytauto Didžiojo universitetas), Giedrė Genevičiūtė-Janonė (Vytauto Didžiojo universitetas).

* tadas.vadvilavicius@vdu.lt

Įvadas. Įsitraukimas į darbą yra svarbus ir dažnai mokslininkų bei praktikų analizuojamas objektas. Tyrimai rodo, jog didesnis darbuotojų įsitraukimas į darbą gali prognozuoti didesnį darbuotojų produktyvumą, įsipareigojimą organizacijai ir kitus pozityvius rezultatus. Vis dėlto, tikėtina, jog darbuotojai įsitraukia ne tik į darbą, tačiau ir atlikdami kitus socialinius vaidmenis, pvz., šeimyniniame gyvenime. Šio pilotinio tyrimo tikslas yra įvertinti vienas svarbiausių modifikuotos Utrechto įsitraukimo į darbą skalės psichometrinių charakteristikų.

Metodai. Pilotiniame skerspjūvio tyrime dalyvavo 63 dirbantys ir su šeima gyvenantys asmenys. Iš jų - 55 (87,3 %) moterys ir 8 (12,7 %) vyrai. Vidutinis tyrimo dalyvių amžius – 39,27 metų (SN = 9,70), vidutinis darbo stažas – 16,81 metų (SN = 8,93). Tyrimo metu naudotos 3 metodikos: 17-os teiginių modifikuota Utrechto įsitraukimo į darbą skalė, 3-ių teiginių šeimos-darbo vaidmenų praturtinimo skalė bei 10-ies teiginių PANAS skalė, skirta įvertinti darbe patiriamą pozityvų afektą. Modifikuotos Utrechto įsitraukimo į darbą skalės teiginiai buvo reformuluoti taip, kad tiktų įvertinti įsitraukimą į šeimyninį gyvenimą.

Rezultatai. Tyrimo rezultatai atskleidė aukštą bendrą skalės ($\alpha = 0,93$) bei 3 poskalių: energija ($\alpha = 0,93$), atsidavimas ($\alpha = 0,93$) ir pasinėrimas ($\alpha = 0,93$) vidinį suderinamumą. Trumpoji šio klausimyno versija (9 teiginių) taip pat atskleidė tinkamą vidinį suderinamumą. Konvergentinis skalės validumas buvo pagrįstas nustačius statistiškai reikšmingą teigiamą ryšį tarp bendro įsitraukimo į šeimą, energijos, atsidavimo, pasinėrimo poskalių ir šeimos-darbo praturtinimo bei pozityvaus afekto darbe. Galiausiai, patvirtinamoji faktorinė analizė atskleidė tenkinančius rezultatus ($\chi^2(114) = 184,93$, $p < 0,001$, CFI = 0,89, TFI = 0,87, SRMR = 0,90), kurie patvirtina 3 faktorių struktūrą.

Išvados. Tyrimo rezultatai patvirtino, jog modifikuota Utrechto įsitraukimo į darbo skalė yra tinkama naudoti grupių palyginimui siekiant įvertinti asmenų įsitraukimą į šeimyninį gyvenimą. Įsitraukimas į šeimą gali būti svarbus darbo-šeimos sąveikos tyrimų lauko reiškiny. Vis dėlto, reikalingi tolimesni tyrimai siekiant patvirtinti kitas instrumento validumo rūšis bei atliekant tolimesnę faktorinės struktūros analizę.

Pagrindiniai žodžiai: įsitraukimas į darbą; įsitraukimas į šeimą; šeimos-darbo praturtinimas; pozityvus afektas.

ĮSITRAUKIMAS Į DARBĄ, POZITYVI REFLEKSIJA IR DARBO–ŠEIMOS VAIDMENŲ PRATURTIMAS: ŽVALGOMASIS META-STRUKTŪRINIS LYGČIŲ MODELIAVIMAS

WORK ENGAGEMENT, POSITIVE WORK REFLECTION AND WORK–FAMILY ENRICHMENT: PILOT META-SEM

Tadas Vadvilavičius* (Vytauto Didžiojo universitetas), Aurelija Stelmokienė (Vytauto Didžiojo universitetas).

* tadas.vadvilavicius@vdu.lt

Įvadas. Pozityvi darbo refleksija yra santykinai nauja tema organizacinėje psichologijoje, tačiau užsienyje atliekami tyrimai leidžia kelti prielaidą, jog šis reiškinys yra svarbus siekiant paaiškinti ryšį tarp įvairių praktikoje aktualių kintamųjų, pavyzdžiui, darbo–šeimos vaidmenų praturtinimo ir įsitraukimo į darbą. Šios žvalgomosios analizės tikslas yra susisteminti tyrimų rezultatus atliekant žvalgomąjį meta-struktūrinį lygčių modeliavimą. Keliami prielaida, jog pozityvi darbo refleksija medijuoja ryšį tarp darbo–šeimos vaidmenų praturtinimo ir įsitraukimo į darbą.

Metodai. Šiame pranešime buvo panaudoti tik tie straipsniai, kurie yra atrinkti rengiant mokslinę publikaciją „Positive work reflection: scoping review“. Straipsnių paieška buvo atlikta penkiose duomenų bazėse. Duomenų bazėse buvo rasta 117 mokslinių straipsnių. Šiai žvalgomajai analizei panaudoti tik aštuoni moksliniai straipsniai, kurie pateikė reikalingus koreliacijos koeficientus tarp analizuojamų reiškinių. Meta-struktūrinis lygčių modeliavimas atliktas R programine įranga ir „metaSEM“ statistiniu paketu.

Rezultatai. Analizė atskleidė, jog egzistuoja statistiškai reikšmingas teigiamas koreliacinis ryšys tarp darbo–šeimos vaidmenų praturtinimo ir įsitraukimo į darbą ($k=3$; $r = 0,31$), darbo–šeimos vaidmenų praturtinimo ir pozityvios darbo refleksijos ($k=3$; $r = 0,40$) bei tarp įsitraukimo į darbą ir pozityvios darbo refleksijos ($k=8$; $r = 0,36$). Mediacinė analizė atskleidė, jog darbo–šeimos vaidmenų praturtinimas statistiškai reikšmingai prognozuoja didesnį įsitraukimą į darbą (0,19 (95%PI[0,05;0,34])). Tuo tarpu, darbo–šeimos vaidmenų praturtinimas statistiškai reikšmingai prognozuoja didesnę pozityvią darbo refleksiją (0,40 (95%PI[0,34;0,46]), o pastarasis – didesnį įsitraukimą į darbą (0,29 (95%PI[0,17;0,41])).

Išvados. Ši analizė iš dalies atkartoja ankstesnių tyrimų rezultatus apie darbo–šeimos vaidmenų praturtinimo ir įsitraukimo į darbą ryšį, tačiau juos papildo patvirtindama, jog pozityvi darbo refleksija medijuoja šį ryšį. Tyrime naudotas efektų kiekis yra itin mažas (dėl taikytos patogiosios straipsnių atrankos), todėl analizės rezultatus reikėtų vertinti su atsarga. Vis dėlto, jie yra svarbūs tolimesnių tyrimų krypties indikatoriai.

Pagrindiniai žodžiai: pozityvi darbo refleksija; įsitraukimas į darbą; darbo–šeimos vaidmenų praturtinimas; meta-analizė.

VADOVO PARAMA BAZINIAMS PSICHOLOGINIAMS POREIKIAMS IR NUOTOLINIU BŪDU DIRBANČIŲJŲ GEROVĖ: EKSPERIMENTO LITAS REZULTATAI

LEADER'S SUPPORT FOR BASIC PSYCHOLOGICAL NEEDS AND THE WELL-BEING OF REMOTE WORKERS: RESULTS OF THE LITAS EXPERIMENT

Arūnas Žiedelis* (Vilniaus universitetas), Rita Jakštienė (Vilniaus universitetas), Oksana Pavlova (Vilniaus universitetas).

* arunas.ziedelis@fsf.vu.lt

Įvadas. Vadovo parama baziniams psichologiniams (autonomijos, kompetencijos ir susietumo) poreikiams yra svarbi darbuotojų gerovės prielaida. Visgi, besikeičiant darbo pasauliui ir vis labiau įsigalint nuotoliniam darbui, vadovams kyla iššūkių pasirinkti komunikacijos formas, kurios remtų bazinius poreikius virtualioje erdvėje. Tyrimų lauke dominuoja savistaba paremti koreliaciniai tyrimai, kurie nėra optimalūs siekiant atskleisti priežastinius ryšius tarp vadovo elgesio ir darbuotojų gerovės bei taip atliepti į kylančius praktinius iššūkius. Eksperimentiniu Lyderio indėlio nuotolinio darbo sąlygomis tyrimu (angl. Leaders input in telework arrangements study - LITAS) siekiame geriau suprasti, kaip vadovo komunikacija, kuri palaiko (arba nepalaiko) nuotoliniu būdu dirbančios komandos narių autonomijos ir susietumo poreikius, veikia komandos narių psichologinės gerovės rodiklius.

Metodai. Eksperimente dalyvaus 16 naujai suburtų komandų po 4-6 dalyvius, kurios virtualioje aplinkoje atliks loginio ir kūrybinio pobūdžio užduotis. Šiame 2 (paramos arba neparamos autonomijai) x 2 (paramos arba neparamos susietumui) dizaino eksperimente komandos bus atsitiktinai priskirtos vienai iš keturių sąlygų. Prieš susitikimą komandos nariai gaus vadovo laišką, kuriame, priklausomai nuo sąlygos, susitikimo užduotys pristatomos poreikius remiančiu arba neremiančiu būdu (arba jų kombinacija). Susitikimo pradžioje dalyviai bus prašomi užpildyti vadovo paramos baziniams poreikiams skalę. Po užduočių atlikimo, dalyviai užpildys skales, vertinančias subjektyvų gyvybingumą, įsitraukimą į užduotis ir pasitenkinimą užduotimis, komanda bei vadovu.

Rezultatai. Pirminiai 10-ies komandų rezultatai atskleidė, kad komandose, kuriose buvo remiama parama autonomijai, dalyviai pasižymėjo didesniu gyvybingumu, buvo labiau įsitraukę į užduotis bei labiau patenkinti užduotimis ir vadovu, nei komandose, kurių vadovas nerėmė autonomijos. Susietumo paramos komandų dalyviai buvo labiau patenkinti vadovu, tačiau pasižymėjo mažesniu gyvybingumu, nei dalyviai grupių, kurių vadovas susietumo nerėmė.

Išvados. Tyrimo duomenų rinkimas dar vyksta. Galutiniai rezultatai, tyrimo išvados bei iš jų kylančios praktinės rekomendacijos bus pristatyti kongreso metu.

Pagrindiniai žodžiai: gyvybingumas; įsitraukimas į darbą; parama autonomijai; parama susietumui; pasitenkinimas darbu.

GYVENIMO BŪDO, ASMENYBĖS BRUOŽŲ IR PAŽINTINIŲ GEBĖJIMŲ SĄSAJOS VYRESNIAME AMŽIUIJE: SHARE TYRIMO REZULTATAI

ASSOCIATIONS BETWEEN LIFESTYLE, PERSONALITY TRAITS, AND COGNITIVE ABILITIES IN OLDER AGE: RESULTS FROM THE SHARE STUDY

Viktorija Azuma* (Vilniaus universitetas), Antanas Kairys (Vilniaus universitetas).

* viktorija.azuma@fsf.vu.lt

Įvadas. Populiacijai senstant, pažintinių gebėjimų prastėjimas tampa vienu svarbiausių visuomenės rūpesčių. Nors dažniausiai jis siejamas su genetiniais veiksniais, išsilavinimu ir profesine veikla (Stern, 2002, 2009), naujausi tyrimai rodo, kad reikšmingą vaidmenį gali atlikti ir asmenybės bruožai bei gyvenimo būdas (Luchetti et al., 2015; Valenzuela & Sachdev, 2005). Šio tyrimo tikslas – įvertinti vyresnio amžiaus žmonių pažintinių gebėjimų, asmenybės bruožų ir gyvenimo būdo sąsajas bei nustatyti svarbiausius prognostinius pažintinių gebėjimų veiksnius.

Metodai. Analizuoti 7-os ir 8-os Europos sveikatos, senėjimo ir išėjimo į pensiją (SHARE) tyrimo bangų duomenys (Börsch-Supan, 2019, 2022). Imtį sudarė 16 205 asmenys (65 - 100 metų amžiaus) iš 16 Europos šalių (43,5 proc. vyrų). Pažintinių gebėjimų vertinimas apėmė trumpalaikę, veikiają ir epizodinę atmintį, dėmesį bei vykdomąsias funkcijas. Naudoti Rey girdimojo verbalinio mokymosi testas (RAVLT, Harris & Dowson, 1982), matematinio raštingumo uždaviniai ir žodinio sklandumo užduotis. Gyvenimo būdo veiksniai apėmė įvairių laisvalaikio veiklą, naudojimąsi internetu, savo naudojimosi kompiuteriu įgūdžių vertinimą ir alkoholio vartojimo įpročių vertinimą. Asmenybės bruožai įvertinti sutrumpintu BFI-10 asmenybės bruožų klausimynu (Rammstedt & John, 2007). Duomenų analizei taikyti hierarchinės daugialypės regresijos modeliai.

Rezultatai. Rezultatų analizė atskleidė, kad daugelis gyvenimo būdo veiksnių turi svarbią prognostinę reikšmę pažintiniams gebėjimams vyresniame amžiuje. Didžiausią prognostinę vertę turėjo knygų, žurnalų ar laikraščių skaitymas, žodžių ar skaičių žaidimų sprendimas, naudojimas internetu ir savo naudojimosi kompiuteriu įgūdžių vertinimas. Gyvenimo būdo veiksniai kartu su sociodemografiniais, sveikatos, išsilavinimo veiksniais ir asmenybės bruožais paaiškino 46 % pažintinių gebėjimų dispersijos.

Išvados. Rezultatai atskleidė gyvenimo būdo svarbą pažintinių gebėjimų palaikymui ir stiprinimui. Protiškai ir fiziškai aktyvus gyvenimo būdas prisideda prie geresnių pažintinių gebėjimų vyresniame amžiuje palaikymo ir išsaugojimo.

Pagrindiniai žodžiai: pažintiniai gebėjimai; asmenybės bruožai; gyvenimo būdas; vyresnio amžiaus asmenys; SHARE.

VALGYMO SUTRIKIMŲ TYRIMO KLAUSIMYNO (EDE-Q 6.0) LIETUVIŠKOJI VERSIJA: VALIDACIJA IR NORMOS REPREZENTATYVIOJE JAUNŲ SUAUGUSIŲ IMTYJE

THE LITHUANIAN VERSION OF THE EATING DISORDER EXAMINATION QUESTIONNAIRE (EDE-Q 6.0): VALIDATION IN A REPRESENTATIVE SAMPLE OF LITHUANIAN YOUNG ADULTS

Rasa Barkauskienė* (Vilniaus universitetas), Rima Breidokienė (Vilniaus universitetas), Danguolė Čekuolienė (Vilniaus universitetas), Asta Adler (Vilniaus universitetas).

* rasa.barkauskiene@fsf.vu.lt

Įvadas. Valgymo sutrikimai (VS), neretai prasidedantys paauglystėje, įsitvirtina jauno suaugusiojo amžiuje, bet neretai išlieka daugiau nei keletą metų nepastebėti. Todėl VS požymių identifikacijai, siekiant tikslingos prevencijos ir/ar nukreipimo, reikalingas empiriškai pagrįstas atrankos vertinimas populiacijoje. Valgymo sutrikimų tyrimo klausimynas (EDE-Q) yra plačiai naudojamas savistata grindžiamas instrumentas, tačiau vis dar tebesitęsia jo optimalios versijos atskirose kultūrose paieškos. Lietuvoje jis jau kurį laiką naudojamas moksliniuose tyrimuose, tačiau siekiant jį pritaikyti valgymo sutrikimų atpažinimui populiacijoje reikalingas išsamus vidinės testo struktūros tyrimas ir normų sudarymas.

Metodai. Tyrimas atliktas sudarius reprezentatyvią jaunų suaugusiųjų (18-30 metų) imtį (n = 800; 48.75 proc. moterų). Tiriamieji pildė originalią Valgymo sutrikimų tyrimo klausimyno 6.0 versiją (EDE-Q 6.0), kurią sudaro 28 teiginiai. Greta to, vertinti distreso (nerimo ir depresiškumo) patyrimas (PHQ-4), asmenybės funkcionavimo lygis (LPFS-BF-2.0) kaip glaudžiai su su valgymo sutrikimais susiję kintamieji.

Rezultatai. Nors EDE-Q 6.0 klausimynas ankstesniuose tyrimuose Lietuvoje pasižymėjo kai kuriomis tinkamomis psichometrinėmis charakteristikomis, šiame tyrime klausimyno autorių numatyta jo faktorinė struktūra nepatvirtinta taikant patvirtinančiąją faktorinę analizę (PFA). Klausimyno versijos su pilnu teiginių rinkiniu, bet skirtingu faktorių (subskalių) kiekiu PFA irgi parodė numatytos struktūros neatitikimą duomenims. Tikrinant trumpesnių EDE-Q versijų (7-12 teiginių) faktorių struktūrą gauta, kad geriausiai duomenims tiko 7 teiginių versija, kai jie skirstomi į tris faktorius. Matavimo pastovumo (angl. measurement invariance) analizė atskleidė šią struktūrą esant tinkamą moterų ir vyrų imtyse. Lyčių skirtumų analizė parodė, kad moterys nurodo aukštesnius įverčius Formos/svorio ir Nepasitenkinimo kūnu subskalėse, tačiau nesiskyrė pagal Dietos ribojimo subskalės vertinimą, kas pagrindžia skirtingų normų vyrams ir moterims būtinumą Lietuvos jaunų suaugusiųjų populiacijoje.

Išvados. EDE-Q 7 teiginių versija yra perspektyvus atrankos įrankis bendroje populiacijoje ankstyvajam sutrikusio valgymo simptomatikos atpažinimui. Visgi jo nauda ir jautrumas klinikinėje populiacijoje, esant skirtingiems valgymo sutrikimams, dar nėra tyrinėti ir galėtų būti gairėmis tolimesnėms studijoms.

Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (Nr. S-MIP-23-10)

Pagrindiniai žodžiai: valgymo sutrikimas; Valgymo sutrikimų tyrimo klausimynas; validumas; psichometrinės savybės; jauni suaugusieji.

VIDURINIO AMŽIAUS MOTERŲ SENĖJIMO SUKELIAMŲ NEIGIAMŲ EMOCIJŲ ĮVEIKOS: KOKYBINIS TYRIMAS

COPING WITH AGING-RELATED NEGATIVE EMOTIONS IN MIDDLE-AGED WOMEN: A QUALITATIVE STUDY

Goda Gegieckaitė* (Lietuvos socialinių mokslų centras), Gražina Rapolienė (Lietuvos socialinių mokslų centras), Milda Kukulskienė (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas).

* goda.gegieckaite@gmail.com

Įvadas. Nors žmonės skirtingai reaguoja į senėjimą, neretai pastebimas tam tikras senėjimo nerimo arba neigiamų reakcijų į senėjimą lygis. Vidurinio amžiaus moterys susiduria su specifiniais iššūkiais, susijusiais su senėjimu, – praddami pastebėti pirmieji kūno amžėjimo ženklai, pradėdama susidurti su tėvų vyresnio amžiaus iššūkiais, patiriamas vaisingo amžiaus pabaigos artėjimas, patiriama perimenopauzė ir galiausiai menopauzė. Šie iššūkiai gali paaštrinti neigiamas reakcijas į savo senėjimą. Senėjimo tyrimų lauke beveik netyrinėta, kokias įveikas naudoja žmonės patirdami neigiamas emocijas, susijusias su savo senėjimu. Šio kokybinio tyrimo tikslas buvo išanalizuoti vidurinio amžiaus moterų įveikas, kai jos jaučia neigiamas emocijas, susijusias su senėjimu.

Metodai. Buvo atlikti pusiau struktūruoti interviu su 26 moterimis, kurių amžius varijavo nuo 30 iki 57 metų. Interviu truko nuo 16 iki 120 minučių (vidutinis ilgis 54 min.). Interviu buvo analizuoti teminės analizės metodu.

Rezultatai. Išskirtos 6 temos nusakančios naudojamas įveikas, jaučiant su senėjimu susijusias neigiamas emocijas: Motyvacija veikti; Vidinis darbas su savimi; Jausmų, patirčių dalinimasis ir patvirtinimas; Minčių ir emocijų nustūmimas, Minčių ir emocijų paleidimas ir Nieko nedarymas. Vidurinio amžiaus moterų įvardijamos įveikos neigiamoms emocijoms įveikti iš dalies atspindi bendrai psichologijos literatūroje minimas įveikas įvairiems stresiniams įvykiams. Tačiau tyrimo rezultatai daugiau atskleidžia pačių moterų patyrimą ir įveikų naudojimų specifiką būtent neigiamoms emocijoms, susijusioms su senėjimu.

Išvados. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog dalis moterų nejaučia pakankamai stipraus senėjimo nerimo, jog naudotų aktyvias įveikos strategijas. Tai yra vienas pirmųjų tyrimų, analizuojančių neigiamų senėjimo sukeltų emocijų įveikos strategijas ir atskleidžia vidurinio amžiaus moterų patyrimą naudojant šias įveikas.

Tyrimas finansuotas Lietuvos mokslo tarybos (LMTLT), sutarties Nr. S-PD-24-58.

Pagrindiniai žodžiai: senėjimo nerimas; įveika; įveikų strategijos; vidurinio amžiaus moterys.

SUICIDIŠKUMAS IR KITI PSICHIKOS SVEIKATOS RIZIKOS RODIKLIAI TARP NEHETEROSEKSUALIŲ STUDENTŲ LIETUVOJE

SUICIDALITY AND OTHER MENTAL HEALTH RISK INDICATORS AMONG NON-HETEROSEXUAL STUDENTS IN LITHUANIA

Jokūbas Gužas* (Vilniaus universitetas).

* jokubas.guzas@fsf.vu.lt

Įvadas. Tyrimai rodo, kad neheteroseksualūs žmonės pasižymi prastesne psichikos sveikata negu heteroseksualai. Tačiau Lietuvoje iki šiol nėra atlikta tyrimų apie neheteroseksualių žmonių psichologinę sveikatą. Šio tyrimo tikslas – įvertinti įvairių psichikos sveikatos rizikos rodiklių paplitimą tarp heteroseksualių ir neheteroseksualių studentų.

Metodai. Tyrime dalyvavo 2417 Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų (72% cislytės moterys). Iš jų savo seksualinę orientaciją kaip heteroseksualią nurodė – 1916, biseksualią – 372, homoseksualią – 129 tiriamieji. Tiriamųjų amžius buvo 18-29 metų ($M=21,63$). Tiriamieji apklausą pildė internetinėje platformoje. Anketą sudarė sociodemografiniai klausimai. Suicidiškumas įvertintas pasitelkus SBQ-R ir atskirais klausimais, depresija ir nerimas – PHQ-4, priklausomybės – AUDIT-C ir atskirais klausimais, psichologinė gerovė – PSO-5. Statistinei analizei naudota SPSS programa. Buvo taikytas Chi kvadrato kriterijus ir binarinė logistinė regresija.

Rezultatai. Daugiau neheteroseksualių studentų palyginus su heteroseksualiais pateko į rizikos grupę pagal įvairius psichikos sveikatos rodiklius: suicidiškumas (47,0 ir 75,5%), depresija (47,0 ir 57,6%), nerimas (53,6 ir 66,7%), rizikingas alkoholio vartojimas (36,4 ir 44,6%), narkotinių medžiagų vartojimas (per paskutinį mėnesį 11,7 ir 15,7%, per paskutinius metus 14,9 ir 26,2%). Nebuvo rasta reikšmingų skirtumų įvertinus psichologinę gerovę ir tabako gaminių vartojimą. Palyginus su heteroseksualiais studentais neheteroseksualūs pasižymėjo vidutiniškai 3,5 karto didesne suicidiškumo rizika, 2,0 – narkotinių medžiagų vartojimo (per paskutinius metus), 1,7 – nerimo, 1,5 depresijos ir prastos psichologinės gerovės, 1,4 – narkotinių medžiagų vartojimo (per paskutinį mėnesį) ir alkoholio vartojimo rizika. Reikšmingų skirtumų negauta įvertinus tabako gaminių vartojimą. Detalesnė analizė parodė, kad didesne įvairių psichikos sveikatos rodiklių rizika pasižymėjo biseksualūs studentai lyginant su homoseksualiais ir heteroseksualiais.

Išvados. Atliktu tyrimu gauta, kad seksualinėms mažumoms priklausantys studentai pasižymi prastesne psichikos sveikata, įvairių rodiklių rizika panaši arba aukštesnė palyginus su kitais tyrimais. Didesnė neheteroseksualių žmonių psichikos sveikatos rizika siejama su jų patiriamais psychosocialiniais stresoriais. Tyrimo rezultatai parodė, kad neheteroseksualiems studentams Lietuvoje būdinga didesnė suicidinė, depresijos, nerimo, prastos psichologinės gerovės, alkoholio ir narkotinių medžiagų vartojimo rizika.

Pagrindiniai žodžiai: suicidiškumas; psichikos sveikata; neheteroseksulumas.

MULTIDIMENSINĖ ŠEIMOS TERAPIJA: LIETUVOS GEROJI PATIRTIS

MULTIDIMENSIONAL FAMILY THERAPY: LITHUANIA'S BEST PRACTICES

Rytis Jankauskas* (SOS vaikų kaimai).

* rytis.jankauskas@sos-org.lt

Multidimensinė šeimos terapija (MDFT) yra mokslu pagrįsta ir veiksminga intervencija, skirta paaugliams, jų šeimoms bei platesnei socialinei aplinkai (Liddle, 2023; Shelef ir kt., 2005). Ši metodika padeda spręsti elgesio, emocinius bei psichoaktyvių medžiagų vartojimo iššūkius, stiprina šeimos tarpusavio ryšius ir skatina ilgalaikius pokyčius.

1984 m. Amerikoje sukurta ir Europoje plačiai taikoma MDFT metodika, nuo 2020 m. pradėta diegti ir Lietuvoje, reaguojant į vis didėjančią paauglių psichosocialinių sunkumų problemą. Remiantis naujausiais Lietuvos duomenimis (ESPAD Lietuva, 2024), trečdalis 15–16 metų paauglių pripažįsta vartojantys alkoholį norėdami pagerinti nuotaiką ar pamiršti problemas, o kas penktas jų mano, kad reguliarius alkoholio vartojimas nėra pavojingas. Tuo metu narkotikus bent kartą yra bandę 13,3 % apklaustųjų. Šie duomenys ne tik atskleidžia esamos situacijos rimtumą, bet ir patvirtina, kad mokslu grįstos intervencijos, tokios kaip MDFT, yra būtinos.

Tyrimai rodo, kad MDFT sisteminis požiūris leidžia reikšmingai sumažinti paauglių psichoaktyvių medžiagų vartojimą (Liddle, 2010), padidina šeimos įsitraukimą ir sumažina tarpusavio konfliktiškumą (Liddle, 2016). Ši terapija skatina paauglius atsakyti žalingų įpročių ir destruktivaus elgesio, o jų šeimas įgalina tapti stipria atrama savo vaikams. MDFT yra viena iš nedaugelio kompleksinių sisteminių intervencijų Lietuvoje, skirtų 11–17 metų jaunuoliams susiduriantiems su dideliais iššūkiais savo gyvenime.

MDFT išsiskiria savo unikalumu:

- Į visumą orientuota pagalba: darbas vyksta su paaugliu, jo tėvais, šeima kaip sistema bei kitomis reikšmingomis institucijomis (mokykla, socialinės tarnybos ir kt.).
- Neformali aplinka: terapija gali vykti paauglio ir šeimos kasdienėje aplinkoje, taip užtikrinant natūralų ir autentišką kontekstą pokyčiams.
- Eklektinis teorinis pagrindas: MDFT integruoja sistemine šeimos terapiją, kognityvinę elgesio terapiją (KET) ir į asmenį orientuotą terapiją (Liddle ir kt., 2023).

Pranešimo tikslas – supažindinti dalyvius su MDFT teorine baze, pristatyti sėkmingų atvejų pavyzdžius bei pasidalinti Lietuvos patirtimi diegiant šį inovatyvų pagalbos modelį. Tikime, kad šis pranešimas paskatins platesnę diskusiją apie šeimos terapijos taikymo galimybes bei padės geriau suprasti, kaip kompleksinės intervencijos gali efektyviai spręsti šiandienos paauglių ir jų šeimų problemas.

Pagrindiniai žodžiai: paaugliai; multidimensinė šeimos terapija; psichoaktyvios medžiagos; sisteminė pagalba.

KODĖL OKS APSUNKINA SKAUSMĄ: ĮVEIKOS MECHANIZMAI IR REIŠMĖ INTERVENCIJOMS

WHY OCD MAKES PAIN HARDER TO LIVE WITH: COPING MECHANISMS AND INTERVENTION IMPLICATIONS

Monika Maminskaitė* (Ulster University).

* monika.maminskaite@gmail.com

Įvadas. Obsesinis-kompulsinis sutrikimas (OKS) vis dažniau pripažįstamas kaip turintis įtakos skausmo patirčiai, tačiau problemų įveikos strategijų vaidmuo šiame ryšyje neišnagrinėtas. Į emocijas orientuotos strategijos (pvz., išsikalbėjimas, humoras) siejamos su skausmo tapimu pastovesniu. Tai taip pat pasakytina apie į vengimą orientuotas strategijas (pvz., neigimą, netinkamą medžiagų vartojimą). Turintieji OKS gali patirti pernelyg didelį distresą dėl skausmo, taip atsirandant vengimo ir nerimo ciklams, galiausiai pabloginantiems jų būklę. Jų polinkis į pasikartojantį, baimės motyvuotą elgesį taip pat gali apsunkinti adaptacinių skausmo valdymo strategijų pritaikymą. Tyrimo tikslas – ištirti, kaip OKS simptomai prisideda prie skausmo interferencijos, atsižvelgiant į naudojamą problemų įveikos strategijas.

Metodai. Internetiniame tyrime dalyvavo 182 dalyviai iš anglakalbių šalių, daugiausia studentai ir asmenys, pritraukti per nevyriausybinės organizacijas, susijusias su skausmu arba OKS. Dalyviai pildė anketas, matavusias skausmo charakteristikas, OKS simptomus ir problemų įveikos stilius. OKS bei problemų valdymo strategijų poveikiui skausmo interferencijai įvertinti naudotos regresinės analizės. Analizės buvo atliktos kontroliuojant demografinius veiksmus ir skausmo charakteristikas.

Rezultatai. OKS simptomai reikšmingai nuspėjo didesnę skausmo interferenciją, net ir atsižvelgus į skausmo intensyvumą, trukmę ir dažnį. Šis ryšys paaiškino tai, kad dalyviai, turintys stipresnius OKS simptomus, dažniau naudojo emocijomis arba vengimu grįstas įveikos strategijas. Problemų sprendimu pagrįstas įveikimas (pvz., strategijos sudarymas, susikoncentravimas į problemos sprendimą) nerodė reikšmingos sąsajos su OKS. Tyrimo rezultatai rodo, kad asmenys, turintys OKS, gali patirti didesnį sunkumą valdant skausmą dėl netinkamų įveikos strategijų. Todėl tradiciniai skausmo valdymo metodai gali būti ne tokie veiksmingi OKS turintiems asmenims. Taigi, kai kuriuos OKS aspektus gali prireikti gydyti prieš gydant lėtinį skausmą arba kartu su juo. Reikalingi tolimesni tyrimai, kokia intervencija būtų tinkamiausia asmenims su abejomis kondicijomis.

Išvados. OKS simptomai reikšmingai prisideda prie skausmo trukdžių dėl netinkamų įveikos strategijų naudojimo. Šios išvados pabrėžia būtinybę adaptuoti skausmo valdymo strategijas asmenims, turintiems OKS, siekiant pagerinti jų gebėjimą susidoroti su skausmu ir mažinti jo neigiamą poveikį kasdieniam gyvenimui.

Pagrindiniai žodžiai: obsesinis-kompulsinis sutrikimas; lėtinis skausmas; įveikos strategijos; skausmo valdymas; skausmo suvokimas.

ŽVILGSNIS IŠ VIDAUS: AUTISTIŠKŲ SUAUGUSIŲ ŽMONIŲ RYŠIO SU NEPAŽŪSTAMAISIAIS KŪRIMO PATIRTYS

A LOOK FROM WITHIN: AUTISTIC ADULTS' EXPERIENCES OF BUILDING CONNECTIONS WITH STRANGERS

Indrė Muraškaitė* (Vytauto Didžiojo universitetas), Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė (Vytauto Didžiojo universitetas).

* indre.muraskaite@vdu.lt

Įvadas. Autizmas – visą gyvenimą trunkanti būklė, kuriai būdingi socialinio bendravimo iššūkiai, įskaitant sunkumus užmezgant draugystes (NHS, 2022; NAS, n.d.). Nors supratimas apie autizmą keičiasi, suaugusiųjų socialumas vis dar menkai ištirtas (Kirby & McDonald, 2021; Umagami et al., 2022). Bendravimo sunkumų priežastys vertinamos skirtingai: vieni tyrėjai jas sieja su įgimtais „deficitais“ ar žema socialine motyvacija (Chevallier et al., 2012; Baron-Cohen, 1991), kiti pabrėžia grupių skirtingumą bei visuomenės galios santykius (Milton, 2012). Istoriskai autistiškų žmonių perspektyva mažai veikė autizmo sampratą, vis dažniau reiškiamas nepasitenkinimas, kad jų patirtys nėra išgirstos (Sinclair, 2005; Pellicano et al., 2014; Roche et al., 2021; Chown et al., 2023). Taigi, siekiant geriau suprasti autistiškų žmonių patirtis, pabrėžiama kokybinių tyrimų svarba (Bolte, 2014; van Schalkwyk & Dewinter, 2020). Šis tyrimas siekia atskleisti, kaip tyrime dalyvavę autistiški suaugusieji kuria ryšius su nepažįstamaisiais.

Metodai. Tyrimo metu buvo atlikti šeši pusiau struktūruoti giluminiai interviu su 21–46 metų autistiškais suaugusiaisiais (5 moterys ir 1 vyras), kurie dalijosi savo patirtimis mezgant ryšius ir draugystes su nepažįstamaisiais. Surinkti duomenys analizuojami taikant Braun ir Clarke (2006) teminę analizę. Siekiant užtikrinti tyrimo įtraukumą ir aktualumą autistiškų suaugusiųjų bendruomenei Lietuvoje bei mažinti mokslo-praktikos atotrūkį, pasirinkta dalyvaujamojo tyrimo (angl. participatory research) prieiga. Buvo suburta penkių autistiškų suaugusiųjų patariamoji grupė, kuri padėjo planuoti tyrimą, pritaikyti jį autistiškų asmenų poreikiams, jie taip pat prisidės prie rezultatų sklaidos visuomenėje.

Rezultatai. Konferencijos metu pristatysime tyrimo rezultatus apie tai, kaip autistiški suaugusieji Lietuvoje patiria naujų socialinių ryšių kūrimą. Tikimės, kad tyrimas suteiks įžvalgų apie suaugusių autistiškų žmonių socialumą, atskleis dalyvių vidinius išgyvenimus, susijusius su socialinėmis patirtimis, ryšių kūrimu, suteiks informacijos, kaip autistiški asmenys kuria draugystes.

Išvados. Tikimasi, kad gilesnis žvilgsnis į autistiškų asmenų santykių su nepažįstamaisiais kūrimą gali padėti geriau suprasti jų socialumą, prisidėti prie naujų teorijų vystymo, socialinės atskirties, stigmos bei diskriminacijos mažinimo.

Projektas finansuojamas Lietuvos Mokslų Tarybos (LMT), sutarties nr. S-ST-24-56.

Pagrindiniai žodžiai: autizmas; socialumas; ryšių kūrimas; dalyvaujamasis tyrimas; suaugusiojo amžius.

SANTYKJ SU SEKSUALUMU GRIAUNANTIS JO „JDARBINIMAS“: MOTERŲ PATYRIMAS SUSIDŪRUS SU PIRMINIU NEVAISINGUMU

DESTROYING THE RELATIONSHIP WITH SEXUALITY BY “RECRUITING” IT: WOMEN'S EXPERIENCES OF PRIMARY INFERTILITY

Erika Paulikaitė* (Šeimos klinika "Sveikatos ratas"; Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ligoninė Kauno klinikos), Gita Argustaitė-Zailskienė (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas), Milda Kukulskienė (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas).

* erikapaul98@gmail.com

Įvadas. Moters nevaisingumas, kaip reprodukcinės sveikatos sutrikimas, glaudžiai siejasi su seksualumu ir paliečia ne tik seksualines funkcijas, bet ir giluminį moters savasties pajautimą. Tiek nevaisingumas, tiek lytiškumas daro didžiulę įtaką gyvenimo kokybei, tačiau tyrimų, skirtų nagrinėti bendrą šių fenomenų patyrimą, Lietuvoje stokojama. Šio tyrimo tikslas - atskleisti moterų, susiduriančių su pirminiu nevaisingumu, seksualumo patyrimą ir išanalizuoti jo struktūrą.

Metodai. Tyrimo pagrindas – kokybinė indukcinė strategija ir fenomenologinė paradigma. Tyrime dalyvavo 7 moterys, susidūrusios su pirminiu nevaisingumu. Duomenys rinkti taikant aprašomąjį giluminį interviu, kurio metu siekta surinkti detalius fenomeno aprašymus – iliustratyvias patyrimines situacijas. Gautos medžiagos nagrinėjimui pasirinktas aprašomosios fenomenologinės analizės pagal A. Giorgi metodas.

Rezultatai. Tyrime dalyvavusių moterų pasakojimuose išryškėjo įvairūs ir persipynę išbuvimo su nevaisingumu aspektai, tokie kaip partnerio ir aplinkos palaikymo svarba, netekties sukeltas sielvartas, kelio link susitaikymo paieška ir įtemptus bandymus susilaukti kūdikio lydėjęs emocinis išsekimas. Tuo pačiu, „seksualumo įdarbinimas“ daugumai dalyvių atėmė lytinių santykių teikiamą malonumą, priversdavo abejoti savo moteriškumu bei kelti klausimus apie visuomenės normas, įpareigojančias atitikti biologinę prigimtį.

Išvados. Moterys seksualumo patyrimą, susiduriant su pirminiu nevaisingumu, apibrėžė kaip dviejų žmonių patirtį, nuolat veikiamą santykio su aplinkiniais, kuriai būdingas kas mėnesį pasikartojantis gedulas ir procese akcentuojama kryptis link susitaikymo. Taip pat išryškėjo neišvengiamas seksualumo ir emocinės būsenos persipynimas, lytinių santykių virsmas į įtemptą ir malonumo neteikiantį darbą bei moteriškumo standartų atitikimo kvestionavimas.

Pagrindiniai žodžiai: seksualumas; pirminis nevaisingumas; lytiniai santykiai; moteriškumas; fenomenologija.

TRAUMINĖS PATIRTIES IR ASMENYBĖS SAVYBIŲ ĮTAKA KARIŲ PSICHINEI SVEIKATAI, TARNAUJANČIŲ TAIKOS PALAIKYMO PAJĖGOSE

THE INFLUENCE OF TRAUMATIC EXPERIENCES AND PERSONALITY TRAITS ON THE MENTAL HEALTH OF SOLDIERS SERVING IN PEACEKEEPING FORCES

Zigmantas Petrauskas* (LR VRM Medicinos tarnyba), Marius Buitkus (Vilniaus universitetas).

* zigpetra@hotmail.com

Įvadas. Šio tyrimo tikslas yra iširti ryšį tarp stresinio poveikio intensyvumo, asmenybinių savybių ir psichologinių reakcijų į streso poveikį pas 37 Lietuvos karius dalyvavusius pusę metų Taikos palaikymo misijoje Afganistane.

Įvertinimo metodikos Stresinio intensyvumo poveikiui įvertinti misijos metu, buvo naudojama kovinės patirties įvertinimo skalė CES. Asmenybinių savybių įvertinimui buvo naudojamos dvi metodikos: streso įveikimo stilių skalės, kovingas orientuotas į problemą; kovingas orientuotas į emocijas; kovingas orientuotas į vengimą. Ištvėringumo įvertinimo skalės; prasminė ir tikslinė žmogaus orientacija (Commitment, CM); kontrolė (Control, CO); sugebėjimas priimti iššūkį (Challenge, CH), tai yra įsitikinimas tuo kad keitimasis – tai gyvenimo dalis ir kad tame yra galimybė augti. Psichologinių reakcijų įvertinimui, reaguojant į streso poveikį buvo naudojamas: psichopataloginės simptomatikos išreikštumo klausimynas SCL-90 R ir trauminio įvykio įtakos įvertinimo klausimynas IES-R;

Tyrimo procedūra Karių tyrimas buvo atliktas savaitės laikotarpyje po sugrįžimo iš misijos. Gauti duomenys buvo apdoroti šiais statistiniais metodais: koreliacinė analizė, regresinė analizė, skalių patikimumo analizė, aprašomoji statistika.

Rezultatai. Šis tyrimas patvirtino duomenis gautus kitų užsienio tyrėjų (Eid ir kt. 1997; Day ir Livingston, 2001), tai kad į problemų vengimą orientuotas kovingo stiliaus yra susijęs su daugiau išreikšta emocine įtampa ir psichopatalogine simptomatika

Išvados. Atliktame tyrime nenustatyta patikimo ryšio tarp stresinio poveikio intensyvumo (CES skalė) ir psichinės sveikatos rodiklių. Gauti statistiškai patikimi ryšiai tarp kovingo stiliaus ir psichinės sveikatos rodiklių. Didžiausią prognostinę vertę turi streso vengimo skalė (AVCOP), labiausiai ji įtakoja paranoiškumo simptomatikos išraišką (PAR) ir bendrą simptomatikos sunkumo indeksą (GSI), o taip pat pergyvenimų vengimo simptomus susijusius su traumuojančiu įvykiu (IES-AV).

Pagrindiniai žodžiai: stresinio poveikio intensyvumas; asmenybės savybės; psichologinės reakcijos.

PSIHIKOS SVEIKATOS STIGMOS MAŽINIMAS IR PSIHIKOS SVEIKATOS AMBASADORIŲ INICIATYVA “ŽVELK GILIAU”

REDUCING MENTAL HEALTH-RELATED STIGMA AND THE INITIATIVE OF MENTAL HEALTH AMBASSADORS “LOOK DEEPER “(ŽVELK GILIAU“)

Ramunė Račinskaitė* (Klaipėdos universitetas).

* racinskaiteeramune@gmail.com

2022 m. Higienos instituto Psichikos sveikatos iniciatyva buvo atliktas tyrimas, kuriuo siekta įvertinti stigmatizuojančias Lietuvos gyventojų nuostatas psichikos sveikatos srityje. Tyrimo rezultatai parodė, kad pusė Lietuvos gyventojų turi teigiamas nuostatas į psichikos sveikatos sutrikimų turinčius asmenis. 3 iš 4-ių pozityviai vertina kreipimąsi pagalbos patiemis susidūrus su psichikos sveikatos sunkumais. Nepaisant to, kad visuomenė tampa tolerantiškesnė psichikos sunkumų patiriančių asmenų atžvilgiu, tačiau psichikos sveikatos stigma Lietuvoje vis dar gaubia daug gyvenimo sričių-gyvenimą bendruomenėje, darbą, švietimą, sveikatos priežiūrą. Vis dar kyla sunkumų gebėti suprasti ir priimti psichikos sveikatos sutrikimus. 2023 m. balandžio mėn. Sveikatos apsaugos ministerija siekdama mažinti su psichikos sveikata susijusią stigmą, stiprinti palankias nuostatas į savo ar kitų žmonių psichikos sveikatą, pradėjo vykdyti psichikos sveikatos ambasadorių iniciatyvą “Žvelk giliau“. Ją vykdo koordinatoriai- psichikos sveikata besirūpinančios nevyriausybinės organizacijos ir valstybės, savivaldybės įstaigos skirtinguose miestuose. Jos buria savanorius-ambasadorius, turinčius psichikos sveikatos sunkumų ar sutrikimų patirties ar tokią patirtį išgyvenantį artimąjį bei norinčius dalytis savo patirtimi šioje srityje, siekiant skatinti visuomenę atvirai kalbėtis apie psichikos sveikatą. Ambasadorius dalyvauja diskusijose, susitikimuose, teminiuose įvairaus pobūdžio renginiuose, tiesioginėse transliacijose socialiniuose tinkluose, tinklalaidėse, duoda interviu radijo, pokalbių ir kitose laidose kalbėdamas apie asmeninę patirtį, apie psichikos sveikatą, inicijuoja pokalbius psichikos sveikatos ir stigmos mažinimo temomis mokyklose, universitetuose, darbovietėse. Kol kas šios iniciatyvos veiksmingumo tyrimai dar nebuvo atlikti. Iniciatyva veikia nuo 2023 m. 2025 m. antroje pusėje planuojama pakartoti tyrimą apie stigmatizuojančias Lietuvos gyventojų nuostatas psichikos sveikatos srityje. Šia iniciatyva siekiama iki 2030-ųjų sumažinti stigmines nuostatas į psichikos sveikatą 5proc. (nuo 61,7 proc. iki 56,7 proc.) Po gyvų susitikimų su ambasadoriais žmonės teigė, kad programa padeda geriau suprasti asmenis su psichikos sunkumais, sužinoti, kaip geriau pasirūpinti savo pačių sveikata. Šio pranešimo metu bus pasidalinta asmenine patirtimi būnant psichikos sveikatos ambasadore.

Pagrindiniai žodžiai: stigma; psichikos sveikata; ambasadorius; iniciatyva.

PASAKOS REIŠMĖ TERAPIJOJE: LIETUVIŠKOS PASAKOS „OŽELIS IR VELNIAI“ ANALITINĖ (PAGAL C.G. JUNG) ANALIZĖ

THE SIGNIFICANCE OF FAIRY TALES IN THERAPY: AN ANALYTICAL (BASED ON C.G. JUNG) ANALYSIS OF THE LITHUANIAN FAIRY TALE "THE LITTLE GOAT AND THE DEVILS"

Uldė Sirtautaitė* (Praktinės psichologijos studijų centras (LAPA)).

* ulde.sirtautaite@gmail.com

Mokslinis susidomėjimas pasakų kilmės ir reikšmės problematika kilo jau XVIII amžiuje. Tie patys pasakų ir mitų motyvai skirtingose tautose išliko du, kai kurie - tris tūkstantmečius. Tai ragino ieškoti perspektyvos, leidžiančios suprasti tikrąją pasakų ir mitų reikšmę. Daug dėmesio pasakoms skyrė C.G. Jung bei jo pasekėjai, išvystę pasakų kaip vidinių psichikos procesų vyksmo interpretacinę teoriją. Pastaruoju metu pasakų bei naratyvinės terapijos aktualumą išryškino Covid-19 bei karo Ukrainoje procesai. Išleista nemažai mokslinių straipsnių, liudijančių pozityvią pasakų įtaką didinant psichologinį atsparumą, saviveiksmingumą, viltį, mažinant nerimo, depresiško, somatizacijos simptomus. Ukrainiečių tyrimuose atskleidžiama, kad pasakų terapija sėkmingai taikoma padedant karo traumas patyrusiems vaikams. Analitikų matymu, pasakose simbolių pavidalu sukauptos žinios apie tai, kaip įveikti krizės situacijas, paskatinti psichologinį gijimą, pasiekti kitą asmeninės brandos lygmenį.

Lietuvių pasaka „Oželis ir velniai“ („Gyvasis vanduo“, 1989) - viena pasakų, atspindinčių psichikos gijimą įvykus išskirtinai sukrečiančiais traumais, sukeliančiais disociaciją, sutrikdančiais vidinį sąryšį su jausmais bei kūnu. Pasitelkiant analitikų C.G. Jung, M.L. Von Franz, U. Wirtz, A.J. Cwik, D. Kalsched prielaidas apie psichikos struktūrą, dinamiką ir psichoterapijos procesą, bei lietuvių tyrėjų N. Vėliaus, N. Laurinkienės, D. Račiūnaitės-Vyčinienės įžvalgas apie lietuvių kultūrai būdingą simboliką, išplėtotą išsami pasakoje esančių simbolių analizė. Pasakoje matyti nelygiaverčių jėgų tema - nesant galimybės tiesiogiai konfrontuoti su (išoriniu ar vidiniu) agresoriumi, pasitelkiami kiti mechanizmai, leidžiantys išlikti atšiauriomis sąlygomis. Vienas iš pasakos veikėjų - oželis - atskleidžia triksterio archetipo raišką, leidžiančią agresoriui priešintis netiesiogiai, taip išsaugant savo tapatumą. Pasakoje glūdinčiuose simboliuose galima įžvelgti nuorodų į psichoterapijos procese išskylančius uždavinius bei jų sprendinius. Vienas jų - būtinybė traumą išgyvenusiam žmogui patirti saugią, atliepančią, laikančią erdvę, kuri pasakoje aprašoma kaip statinė-slėptuvė. Joje stiprėjantis ego vis labiau pajėgus atlaikyti destruktivius ir agresyvius iš traumos patyrimo kylančius turinius. Dabartinio laiko ir įvykių kontekste kultūrinių resursų paieška psichologinio atsparumo didinimui bei traumos įveikai - svarbus ir savalaikis uždavinys.

Pagrindiniai žodžiai: pasakos; simboliai; traumos; įveika.

PASAKOJIMAS APIE GERĄ BERNIUKĄ IR JO SVAJONIŲ PRINCESĘ. UŽSITĘSUSIŲ KONFLIKTIŠKŲ SKYRYBŲ ATVEJO ANALIZĖ

The story of a good boy and the princess of his dreams. A case study of protracted conflictual divorce

Jolanta Sondaitė* (Mykolo Romerio universitetas), Lina Butkutė (Mykolo Romerio universitetas).

* jsondait@mruni.eu

Įvadas. Skyrybos Lietuvoje yra dažnas reiškinys. 2023 metais 1000-iui gyventojų teko 4,9 santuokų ir 2,5 ištuokų. Kai kurios poros įsitraukia į skyrybų arba separacijos procesus, kurie trunka ne vienerius metus. Statistiniai duomenys atskleidžia, kad maždaug 10-25 % skyrybų atvejų pasižymi užsitęsusiais, nuolatiniiais ginčais (Kelly, 2012; Perrig-Chiello et al., 2015). Konfliktiškoms skyryboms dažnai būdingas didelis pyktis, priešiškas ir besiskiriančių partnerių tarpusavio nepasitikėjimas. Konfliktiškos skyrybos padaro didelę žalą tėvų ir vaikų santykiams. Trūksta tyrimų, kuriuose būtų gilinamasi į psichologinius ir emocinius asmenų, išgyvenančių ilgai trunkančias ir konfliktiškas skyrybas, išgyvenimus (Treloar, 2019; Francia, 2021). Šis tyrimas siekia atskleisti kaip ginčo šalys (vyras ir žmona) reprezentuoja save ir vienas kitą savo pasakojimuose apie užsitęsias konfliktiškas skyrybas.

Metodai. Šiame tyrime buvo taikyta kokybinio tyrimo strategija- atvejo analizė. Tyrime dalyvavo legaliai vis dar santuokoje esanti pora (vyras ir žmona), kurie tyrimo atlikimo metu jau 2 metus buvo skyrybų procese. Duomenys buvo renkami pusiau struktūruoto interviu pagalba. Duomenų analizei buvo taikyta naratyvo pozicionavimo analizė (Bamberg, 2020; Bamberg, 2021).

Rezultatai. Pasakojimo pradžioje vyras save santykiyje su žmona pozicionuoja kaip prisitaikėlį, o pabaigoje- kaip kovotoją, ginantį save nuo agresoriaus (žmonos). Pasakojimo pradžioje žmona save pozicionuoja kaip nepriklausomą moterį, kuriai vyras nebuvo labai reikalingas (iki santuokos), o pasakojimo pabaigoje ji suvokia save kaip sustiprėjusią (po skausmingo vyro sprendimo skirtis) ir finansiškai stabilią moterį, galinčią visapusiškai pasirūpinti ne tik savimi, bet ir savo vaikais. Pozicionavimo analizė parodė, kad abu sutuoktiniai deda pastangas suprasti savo indėlį į susidariusią situaciją, tačiau vienas kitą suvokia per gynybinių mechanizmų iškraipytą prizmę. Dirbantiems su konfliktiškais šeimomis specialistams svarbu suprasti šeimos dinamikos aspektus, vykstančius konfliktiškų skyrybų metu.

Išvados. Vyras pozicionuoja save kaip mažiau įtakingą, pasyvesnį, bet labiau linkusį keistis negu jo žmona. Žmona save pozicionuoja kaip brandesnę, atsakingesnę, labiau investuojančią į šeimą negu jos vyras.

Pagrindiniai žodžiai: konfliktiškos skyrybos; atvejo analizė; naratyvo pozicionavimo analizė.

RIZIKINGA ELGSENA PAAUGLYSTĖJE: SOCIALINĖS PARAMOS IR VAIDMENS MODELIŲ PROGNOZINIS VAIDMUO

RISK BEHAVIOUR IN ADOLESCENCE: THE PREDICTIVE ROLE OF SOCIAL SUPPORT AND ROLE MODELS

Vladas Golambiauskas* (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas), Kastytis Šmigelskas (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas).

* vladas.golambiauskas@gmail.com

Įvadas. Nepaisant tam tikrų rodiklių gerėjimo pastaruosius dešimtmečius, rizikinga elgsena paauglystėje išlieka opi problema. Pastaraisiais metais taip pat stebimos ir naujos, nerimą keliančios tendencijos – elektroninių cigarečių naudojimo plitimas tarp moksleivių bei vis dažniau pasitaikantis probleminis socialinių tinklų naudojimas. Šiame kontekste svarbu ne tik žinoti įvairios rizikingos elgsenos paplitimą tarp paauglių, bet ir tirti rodiklius, prognozuojančius šios elgsenos raišką. Tikslas: Nustatyti 5–11 kl. paauglių rizikingos elgsenos rodiklius ir kokią rolę turi vaidmens modeliai ir socialinė parama juos prognozuojant.

Metodai. Tyrimo duomenys buvo renkami Moksleivių gyvenimo ir elgsenos tyrimo (santr. HBSC) metu 2022 m. balandžio–birželio mėnesiais. Tyrime dalyvavo 6557 moksleiviai iš 5–11 klasių (51 proc. berniukai) iš 122 Lietuvos mokyklų. Tyrimo instrumentas – popierinė anketa, sudaryta iš socialinių-demografinių klausimų; suvokiamos socialinės šeimos ir draugų (Multidimensional Scale of Perceived Social Support, santr. MSPSS) bendraklasių ir mokytojų (bendraklasių ir mokytojų paramos subskalė) paramos klausimų; rizikingos elgsenos (cigarečių ir elektroninių cigarečių rūkymo, alkoholio ir kanapių vartojimo, probleminio socialinių tinklų naudojimo) klausimų; vaidmens modelio (vaidmens modelio lyties ir kategorijos) klausimų.

Rezultatai. Labiausiai išreikšta rizikinga elgsena tarp moksleivių buvo elektroninių cigarečių rūkymas per paskutines 30 dienų (28,3 proc.) ir alkoholio vartojimas per paskutines 30 dienų (24,9 proc.), mažiausiai – kanapių vartojimas per paskutines 30 dienų (8,0 proc.). Nepakankama šeimos ir mokytojų parama prognozavo didesnę visos rizikingos elgsenos raišką. Tik lytimi nesutampantčio vaidmens modelio pasirinkimas prognozavo didesnę rizikingos elgsenos raišką. Mažesnę rizikingos elgsenos raišką prognozavo šių vaidmens modelių pasirinkimai: šeimos nario, menininko (po 3 rodiklius), sportininko, mokslininko, socialinių tinklų įžymybės (po 1 rodiklį). Didesnę rizikingos elgsenos raišką prognozavo šių vaidmens modelių pasirinkimai: draugo (6 rodikliai), TV žvaigždės ir socialinių tinklų įžymybės (po 1 rodiklį).

Išvados. Pakankama šeimos ir mokytojų parama ir pavyzdingi vaidmens modeliai prognozuoja mažesnę rizikingos elgsenos raišką. Lytimi nesutampantys vaidmens modeliai, draugai ir tolimos aplinkos asmenybės prognozuoja didesnę rizikingos elgsenos raišką.

Pagrindiniai žodžiai: paaugliai; rizikinga elgsena; vaidmens modeliai; socialinė parama.

PAAUGLIŲ SOCIALINĖ-EMOCINĖ SVEIKATA, ATSPARUMAS STRESUI IR SUVOKIAMAS AUKLĖJIMO STILIUS

ADOLESCENTS' SOCIAL EMOTIONAL HEALTH, STRESS RESILIENCE AND PERCEIVED PARENTING STYLES

Ala Petrulytė* (Mykolo Romerio universitetas; Vytauto Didžiojo universitetas), Virginija Guogienė (Mykolo Romerio universitetas).

* alapetrul@gmail.com

Įvadas. Paauglio socialinė-emocinė sveikata tiriama iš pozityviosios psichologijos perspektyvos (Park, N., & Peterson, C., 2009). Tyrimė remiamės M. Furlong'o socialinės - emocinės sveikatos modeliu (Furlong, 2015), apimančiu paauglio santykius su šeima, mokykla ir bendraamžiais, savigarbą, tikėjimą savimi, emocines kompetencijas, bei šių veiksnių sąveiką bei sinergiją, kuri daro teigiamą poveikį raidai.

Tyrimuose keliami klausimai apie tai, koks auklėjimo stilius yra optimalus paauglių raidai, koks tėvų auklėjimo stiliaus ryšys su psichologine gerove (Zarrett & Eccles, 2006; Park & Peterson, 2009; Furlong et al 2014; Cowling & Van Gordon, 2022). Tačiau stokojama paauglio socialinės-emocinės sveikatos, atsparumo stresui ir suvokiamo auklėjimo stiliaus sąsajų bei jų skirtumų pagal sociodemografinius aspektus tyrimų.

Tyrimo tikslas. Ištirti paauglių socialinės-emocinės sveikatos, atsparumo stresui sąsajas su suvokiamu auklėjimo stiliumi, bei amžiaus ir lyties skirtumus. Metodai. Socialinės-emocinės sveikatos klausimynas (SEHS-S, Furlong ir kt., 2014); Atsparumo stresui skalė (Sinclair, Wallston, 2004); Tėvų auklėjimo stilių klausimynas (EMBU, Arrindell, 1999). Tyrimo dalyviai: 160 mokinių, gyvenančių šalies įvairiuose didmiesčiuose, rajonų miesteliuose kurių amžius nuo 12 iki 18 metų. Apklausa atlikta internetinėje platformoje. Tyrimo duomenys apskaičiuoti naudojant Microsoft Excel 2010 ir SPSS (17 versija).

Rezultatai. Paauglio socialinė-emocinė sveikata yra reikšmingai teigiamai susijusi su paauglio suvokiamais auklėjimo stiliais: emocine šiluma ir perdėta globa (išskyrus atstūmimą) ir su atsparumu stresui. Nustatyta, kad jaunesnio amžiaus paaugliai pasižymi labiau išreikštu atsparumu ($p \leq 0,05$) ir jie labiau linkę jausti tėvų emocinę šilumą ($p \leq 0,05$), nei vyresni paaugliai. Pagal socialinės-emocinės sveikatos bendrą rodiklį nenustatyta lyčių skirtumų, tačiau paauglių mergaičių labiau išreikšti empatijos ir emocinės kompetencijos, o berniukų – saviveiksmingumo ir tikėjimo savimi rodikliai. Nenustatyta reikšmingų skirtumų tarp mergaičių ir berniukų pagal atsparumą stresui. Gauti rezultatai iš dalies dera su ankstesniais autorių tyrimais, tačiau Socialinės - emocinės sveikatos klausimynas (SEHS-S) Lietuvoje nėra plačiai naudojamas ir trūksta aiškumo dėl sociodemografinių aspektų.

Išvados. Paauglių ir tėvų bendravime itin svarbūs yra paauglių socialinė-emocinė sveikata, atsparumas stresui ir suvokiamas auklėjimo stilius. Tolimesni tyrimai suteiks daugiau informacijos apie tai, kaip geriausiai padėti paaugliams pasiekti optimalių raidos rezultatų ir prisidėti prie pozityvios raidos linijos suaugusiojo amžiuje.

Pagrindiniai žodžiai: paaugliai; socialinė-emocinė sveikata; atsparumas stresui; suvokiamas tėvų auklėjimo stilius.

12 KLASĖS MOKINIŲ AKADEMINIS ATIDĖLIJIMAS: SAŠAJA SU TĖVŲ PSICHOLOGINE KONTROLE, AUTONOMIJOS PALAIKYMU IR NESĖKMĖS BAIME

12TH GRADE STUDENTS' ACADEMIC PROCRASTINATION: THE LINK TO PARENTAL PSYCHOLOGICAL CONTROL, AUTONOMY SUPPORT, AND FEAR OF FAILURE

Gabrielė Pociūtė* (Vytauto Didžiojo universitetas), Jurga Misiūnienė (Vytauto Didžiojo universitetas).

* gabrielexpociute@gmail.com

Įvadas. Atidėliojimas sulaukia didelio mokslininkų dėmesio psichologijos ir švietimo srityse, nes, kaip pažymi Wang (2021), palyginti su kitais žmonėmis, mokiniams yra lengviau patekti į atidėliojimo spąstus. Kooren su kolegomis (2024) pastebi, kad per pastaruosius keturis dešimtmečius tyrimai nuosekliai patvirtino didelį akademinio atidėliojimo paplitimą besimokančiųjų tarpe. Kadangi atidėliojimas mokymosi procese yra itin aktualus veiksnys, galintis sutrukdyti sėkmingam vaiko mokymuisi, svarbu suprasti, kas stiprina ar silpnina mokinių polinkį atidėlioti akademinės veiklas. Šiuo pranešimu siekiama atskleisti, kokią reikšmę subjektyviai suvokiama tėvų psichologinė kontrolė-autonomijos palaikymas ir nesėkmės baimė turi akademinio atidėliojimo ypatumams Lietuvos 12 klasės mokinių imtyje.

Metodai. Tyrime dalyvavo 224 abiturientai. Tyrimo tikslui pasiekti naudota suvoktos tėvų autonomijos palaikymo skalė (angl. The Perceived Parental Autonomy Support Scale, Mageau et al., 2015), multidimensinis veiklos nesėkmių vertinimo inventorių (angl. The Performance Failure Appraisal Inventory, Conroy et al., 2002) bei trumpoji akademinio atidėliojimo skalė (angl., Academic Procrastination Scale-Short, McCloskey & Scielzo, 2015).

Rezultatai. Tyrimo metu nustatyta, jog tam tikri autonomijos palaikymo komponentai (t. y. didesnis merginų jausmų atpažinimas ir pripažinimas iš mamos ar tėčio pusės) yra statistiškai reikšmingi mažinant merginų nesėkmės baimę. Tuo tarpu vaikų imtyje išryškėjo du subjektyviai suvokiamos tėvų psichologinės kontrolės aspektai, kurie stipriau siejosi su didesne vaikų nesėkmės baime – tai tėčių grasinimai nubausti ir didesnis veiklos rezultatų skatinimas. Pastebėtina, kad tėčių grasinimai nubausti taip pat reikšmingai siejosi su didesniu abiturientų akademinio atidėliojimu. Galiausiai nustatyta, kad didėjant subjektyviai suvokiamam autonomijos palaikymui iš mamų pusės, abiturientų baimė dėl nesėkmės sumažinti savo savivertę mažėja, o tai savo ruožtu prisideda prie mažesnio akademinio atidėliojimo.

Išvados. Šio tyrimo rezultatai praturtina subjektyviai suvokiamos psichologinės kontrolės-autonomijos palaikymo ir nesėkmės baimės sąsajos, abiturientų imtyje, sampratą, papildydami ją rezultatais iš tėvų perspektyvos. Tyrimo rezultatai pagrindžia svarbą šviesti mokinių tėvus ir globėjus apie konkrečius subjektyviai suvokiamos tėvų elgesio komponentus, kurie reikšmingai siejasi su mokinių nesėkmės baime ir polinkiu atidėlioti.

Pagrindiniai žodžiai: akademinis atidėliojimas; subjektyviai suvokiama tėvų psichologinė kontrolė; subjektyviai suvokiamas tėvų autonomijos palaikymas; nesėkmės baimė.

4-5 METŲ VAIKŲ SAKYGINĖS KALBOS IR VERBALINĖS DARBINĖS ATMINTIES REIŠMĖ PASITIKĖJIMUI SAVIMI IKIMOKYKLINĖJE ĮSTAIGOJE

THE SIGNIFICANCE OF 4-5 YEARS CHILDREN'S SPOKEN LANGUAGE AND VERBAL WORKING MEMORY FOR SELF-CONFIDENCE IN PRESCHOOL

Gintautė Pūrė* (Vytauto Didžiojo universitetas), Jurga Misiūnienė (Vytauto Didžiojo universitetas).

* gintauteje@gmail.com

Įvadas. Mokslininkai, nagrinėjantys ikimokyklinio amžiaus vaikų verbalinės atminties ir sakininės kalbos ryšį, pateikia nevienareikšmiškus rezultatus. Visgi teigiama, kad sakininės kalbos įgūdžiai, susiję su verbالية darbine atmintimi, yra reikšmingi vaikų socialinei adaptacijai ikimokyklinėje įstaigoje. Todėl galima manyti, kad aukštesnis sakininės kalbos ir verbalinės darbinės atminties lygis yra reikšmingas 4–5 metų vaikų pasitikėjimui savimi. Tyrimo tikslas – atskleisti 4–5 metų vaikų sakininės kalbos ir verbalinės darbinės atminties reikšmę pasitikėjimui savimi ikimokyklinėje įstaigoje.

Metodai. Tyrime dalyvavo 297 respondentai, iš jų 140 vaikai. Vaikų imties daugumą sudarė penkiamečiai (64 %), o pasiskirstymas pagal lytį beveik tolygus. Vaikų sakininę kalbą, pasirašę informuotą sutikimą, vertino tėvai (n=140). Jie užpildė ikimokyklinio amžiaus vaikų sakininės kalbos vertinimo skalę, sudarytą autorių. Verbالية darbinei atminčiai įvertinti vaikams buvo pateiktos trijų semantinių kategorijų sklandumo užduotys (Rodrigues, Kumaraswamy & Ganiga, 2021). Pasitikėjimui savimi įvertinti naudota Pasitikėjimo savimi vertinimo skalė, parengta modifikavus Vaikų emocinio prisitaikymo skalės ikimokyklinio amžiaus vaikams versijos socialinio pasitikėjimo poskalę (Thorlacius & Gudmundsson, 2019), kurią užpildė vaikų pedagogės (n=17).

Rezultatai. Tyrimo rezultatai parodė, kad 4–5 metų vaikų sakininės kalbos įgūdžiai, verbalinės darbinės atminties lygis ir pasitikėjimas savimi ikimokyklinėje įstaigoje statistiškai reikšmingai nesiskiria pagal vaiko lytį. Tačiau vyresni (5 m.) vaikai pasižymi geresniais sakininės kalbos įgūdžiais, aukštesniu verbalinės darbinės atminties lygiu ir didesniu pasitikėjimu savimi. Taip pat vaikų sakininės kalbos įgūdžiai statistiškai reikšmingai nepriklauso nuo tėvų užimtumo ar lyties.

Išvados. Be to, tyrimo rezultatai atskleidė, kad vaikų pasitikėjimą savimi ikimokyklinėje įstaigoje veikia aukštesnis verbalinės darbinės atminties lygis tiesiogiai, bet ne per mediatorių platesnį pasyvų ir aktyvų žodyną, geresnį kalbos supratimą ir stipresnius ekspresyvos kalbos įgūdžius. Kitaip tariant, kuo aukštesnis vaiko verbalinės darbinės atminties lygis, tuo geresni jo sakininės kalbos įgūdžiai ir didesnis pasitikėjimas savimi ikimokyklinėje aplinkoje. Taigi, tėvai ir pedagogai turėtų daugiau dėmesio skirti veikloms ir pratimams vaikų verbalinės darbinės atminties ugdymui, siekiant pagerinti jų sakininės kalbos vystymąsi bei pasitikėjimą savimi ikimokyklinėje įstaigoje.

Pagrindiniai žodžiai: sakininė kalba; verbalinė darbinė atmintis; pasitikėjimas savimi; ikimokyklinė įstaiga; 4-5 metų vaikai.

TILTAS TARP DVIEJŲ MOKYKLŲ: LAISVŲ NUO STUDIJŲ METŲ PATYRIMAS TARP JAUNŲ ŽMONIŲ

THE BRIDGE BETWEEN TWO SCHOOLS: YOUNG PEOPLE'S EXPERIENCE OF THE GAP YEAR

Lukrecija Žuromskaitė* (Vilniaus universitetas), Austėja Agnietė Čepulienė (Vilniaus universitetas).

* lukrecija.zuromskaite@gmail.com

Įvadas. Laisvi nuo studijų metai (angl. gap year; LNSM) – ne retai abiturientams būdinga pertrauka tarp vidurinės ir aukštosios mokyklos. Nors reiškinys vis labiau populiarėjantis (Crawford & Cribb, 2012), tačiau Lietuvoje psichologijos srityje netirtas. Esami tyrimai atskleidžia, kad LNSM prisideda prie geresnio prisitaikymo prie pokyčių ir nesėkmių, aukštesnės akademinės motyvacijos (Rashid & Kibble, 2021), aukštesnių emocinio intelekto įverčių (Shahid & Adams, 2020), savarankiškumo (Mouraz & Araujo, 2017). Tačiau mažai žinoma, kaip jauni žmonės jaučiasi, kokius iššūkius patiria per LNSM. Šiuo tyrimu siekiama atskleisti ir aprašyti jaunų žmonių patirtis per laisvus nuo studijų metus.

Metodai. Taikyta kokybinė strategija, laikytasi fenomenologinės filosofinės paradigmos, pasitelkta indukcinė refleksyvioji teminė analizė. Atlikti 8 serijiniai interviu (angl. serial interviews) su 4 jaunais asmenimis per jų LNSM, pasirinktus iš karto po mokyklos baigimo. Tyrimo dalyvių amžius – 19 metų, 3 iš 5 tapatinasi su moteriška, 1 – vyriška ir 1 – nebinarine lytimi.

Rezultatai. Pirma, per laisvus nuo studijų metus jauni žmonės jaučia vidinę darną, kylančia iš pozityvios emocinės savijautos, puoselėjamo ryšio su savimi ir vienybės su tėvyne. Antra, laisvų nuo studijų metų patyrimai yra emociškai sunkesni, nei tikėtasi: patiriamas adaptacinis stresas, nusivylimas lūkesčių ir realybės neatitikimu, varginantis patirčių siekis ir vienatvės jausmas.

Išvados. Dalis rezultatų patvirtina jau esamų tyrimų išvadas (Pivoriūtė, 2024; Mouraz & Araujo, 2017). Kiti gauti duomenys – vienybė su tėvyne, adaptacinis stresas, nusivylimas lūkesčių ir realybės neatitikimu bei varginantis patirčių siekis – nauji rezultatai LNSM tyrimų lauke.

Pagrindiniai žodžiai: laisvi nuo studijų metai; pertraukos metai; kokybinis tyrimas; kelionės; savęs paieškos.

SUAUGUSIŲ ĮTARIAMŲJŲ BAUDŽIAMOJO PROCESO APKLAUSOS LIETUVOJE MENDEZ PRINCIPŲ ATITIKIMO KONTEKSTE

ACCORDANCE WITH MENDEZ PRINCIPLES ON INVESTIGATIVE INTERVIEWING OF ADULT SUSPECTS IN LITHUANIA

Aleksandras Izotovas* (Vilniaus universitetas), Ilona Laurinaitytė (Vilniaus universitetas), Kristina Vanagaitė (Vilniaus universitetas), Neringa Grigutytė (Vilniaus universitetas).

* aleksandras.izotovas@fsf.vu.lt

2016 metais Jungtinių Tautų (JT) specialusis reporteris Juan E. Mendez JT Generalinei Asamblėjai pristatė ataskaitą, kurios tikslas – sukurti naujas gaires, užkirsiančias kelią prievartos naudojimui baudžiamąjo proceso apklausų metu. Remiantis šia ataskaita, po ketverių metų buvo publikuoti tarptautinių ekspertų (teisės psichologijos, kriminologijos, teisės ir kitų susijusių sričių) efektyvių apklausų nusikaltimų tyrime ir informacijos rinkime principai („Mendez principai“). Išskiriami 6 pagrindiniai principai siekiant užtikrinti etišką, žmogaus teisėmis ir mokslinėmis žiniomis grįstas praktikas nusikaltimų tyrimo apklausų srityje: 1) apie pagrindus, 2) apie praktiką, 3) apie pažeidžiamas grupės, 4) apie mokymus, 5) apie atskaitomybę ir 6) apie įgyvendinimą. Žodinio pranešimo LPS 2025 kongreso metu bus pristatyti „Mendez principai“, Lietuvoje atliktų susijusių mokslinių tyrimų rezultatai, taip pat aptariami egzistuojantys iššūkiai ir mokslinių tyrimų teisės psichologijos srityje poreikis siekiant pilnai įgyvendinti „Mendez principų“ taikymą įtariamų nusikaltimais asmenų apklausose LR baudžiamajame procese.

Pagrindiniai žodžiai: įtariamųjų apklausos; kontakto užmezgimas; informacijos rinkimas; Mendez principai.

SEKSUALINIO SMURTO PRIEŠ VAIKUS RIZIKOS IR APSAUGINIŲ VEIKSNIŲ VERTINIMAS: KOKIAS GALIMYBES TURIME?

ASSESSMENT OF RISK AND PROTECTIVE FACTORS FOR SEXUAL VIOLENCE AGAINST CHILDREN: WHAT OPPORTUNITIES DO WE HAVE?

Ilona Laurinaitytė* (Vilniaus universitetas).

* ilona.laurinaityte@fsf.vu.lt

Augantys seksualinės prievartos prieš vaikus mastai įvairiose pasaulio šalyse kelia didelį visuotinį susirūpinimą. Nors šios problemos sprendimui skiriamos didelės politikų, kitų sprendimų priėmėjų, mokslininkų ir praktikų pastangos, jų vis dar nepakanka siekiant sėkmingų rezultatų mažinant vaikų seksualinio išnaudojimo rizikas ateityje. Šiuo metu atsiranda vis daugiau iniciatyvų peržiūrėti esamas vaikų seksualinės prievartos prevencijos strategijas, didesnę dėmesį skiriant seksualiai vaikais besidomintiems asmenims, jų poreikiui gauti pagalbą bei rekomendacijas su tokiais asmenimis susiduriantiems specialistams. Atitinkamai šio pranešimo tikslas - supažindinti įvairių sričių psichologus su seksualiai vaikais besidominčių asmenų konsultavimo ir vertinimo iššūkiais, didžiausią dėmesį skiriant projekto „2PS - Prevencija ir apsauga teikiant pagalbą“* rėmuose sukurto naujo seksualinio smurto rizikos vertinimo instrumento „Rizikos ir apsauginių veiksnių šešiakampis, HEXAGON“ (angl. Risk and Desistance Hexagon)“ pristatymui. Pažymėtina, kad šis instrumentas sudarytas iš šešių rizikos veiksnių (pvz., seksualinis elgesys, antisocialumas, savireguliacija ir pan.) bei šešių apsauginių veiksnių (pvz., autonomija, socialiniai ryšiai, santykiai ir pan.) sričių vertinimo. Pranešimo metu bus ne tik pristatoma instrumento struktūra, vertinimo gairės, probleminiai aspektai, bet ir bendrai aptariamas seksualinio smurto rizikos vertinimo tarpkultūrinis kontekstas, HEXAGON pritaikomumo galimybės bei ribotumai.

Projektas finansuojamas Horizonte 2020 programos lėšomis (HORIZON-CL3-2021-FCT-01), HORIZON Research and Innovation Actions (Nr. 101073949). Projekto vykdymo laikotarpis: 2022-10-01 – 2025-09-30. Lietuvos tyrėjų grupės vadovė.

Pagrindiniai žodžiai: seksualiai vaikais besidomintys asmenys; seksualinio smurto rizikos ir apsauginiai veiksniai; HEXAGON.

PIRMIEJI ŽINGSNIAI TAIKANT DIALEKTINĘ ELGESIO TERAPIJĄ LIETUVOS KALĖJIMUOSE

FIRST STEPS IN IMPLEMENTING DIALECTICAL BEHAVIOR THERAPY IN LITHUANIAN PRISONS

Ugnė Sungailaitė (Lietuvos kalėjimų tarnyba, Vilniaus kalėjimas), Virginija Klimukienė (Vilniaus universitetas; Lietuvos kalėjimų tarnyba).

* ugne.sungailaite@kalejimai.lt

Lietuvoje kasmet laisvės atėmimo bausmę atlieka daugiau nei 4000 nuteistųjų. Jų nusikaltimai, net ir patys sunkiausi, dažnai būna impulsyvūs, susiję su emocijų disreguliacija, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu, kitomis priklausomybėmis, prosocialių sprendimų priėmimo įgūdžių stoka ar ankstesnėmis traumomis. Įkalinimo aplinka taip pat neretai sukelia krizes, kurioms įveikti reikia specifinių įgūdžių (Verona et al., 2024).

Dialektinė elgesio terapija (DET), kurią Marsha Linehan (1993) sukūrė dirbti su ribinio asmenybės sutrikimo turinčiomis moterimis, linkusiomis į savižalojantį ar savižudišką elgesį, šiuo metu taikoma įvairioms tikslinėms grupėms, įskaitant ir nusikaltusius asmenis (Ivanoff & Marotta, 2018). Bausmių vykdymo sistemoje ribinį asmenybės sutrikimą turinčių asmenų skaičius siekia 20 proc., tuo tarpu kai bendroje populiacijoje jis yra apie 2% (Nee, & Farman, 2007). Mokslinių tyrimų apie DET efektyvumą kalėjimų ir teismo psichiatrijos srityje nėra daug (Tomlinson, 2018), tačiau turimi duomenys rodo, kad DET gali būti veiksminga mažinant nuteistųjų ar priverstinai gydomų pacientų agresiją, savižudybes ar savižalojantį elgesį bei kriminalinio recidyvo riziką.

Kaip pažymi Duwe ir Clark (2015), korekcinų intervencijų integralumas yra labai svarbus veiksnys jų efektyvumui ir tinkamam ribotų bausmių vykdymo sistemos išteklių panaudojimui. Todėl 2024 metais pradėjus diegti DET Lietuvos kalėjimų tarnyboje, didelis dėmesys buvo skiriamas ne tik DET komandų 4 kalėjimuose formavimui, jų mokymams ir supervizijoms, bet ir DET metodo taikymo integralumo užtikrinimui. Remiantis *Korekcinų programų vertinimo apraše* (angl. Correctional Program Assessment Inventory, sutr. CPAI, Gendreau & Theriault, 2019), išskiriamais pagrindiniais programos integralumo kriterijais, pranešimo metu bus pasidalinta įžvalgomis apie praktinius iššūkius, kylančius diegiant naują metodą, ir galimas DET modifikavimo perspektyvas, atsižvelgiant į uždarų institucijų kontekstą.

Pagrindiniai žodžiai: Dialektinė elgesio terapija; kalėjimas; nuteistieji; resocializacija; bausmių vykdymas.

JAUNŲ ŽMONIŲ, SIRGUSIŲ ONKOLOGINE LIGA, KŪNO VAIZDO SUVOKIMO IR SOCIALINIO NERIMO SĄSAJOS SU GYVENIMO KOKYBE

ASSOCIATIONS OF BODY IMAGE PERCEPTION AND SOCIAL ANXIETY WITH QUALITY OF LIFE IN YOUNG PEOPLE WITH ONCOLOGICAL DISEASE

Aušrinė Kėvalaitė* (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas), Irina Baniienė (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas).

* kevalaite.ausrine@gmail.com

Įvadas. Onkologine liga vis dažniau suserga jauno amžiaus žmonės (Nacionalinis vėžio institutas, 2023). Atkreipiant dėmesį į tai, kad jauname amžiuje itin aktyviai formuojasi požiūris į save, savo kūno vaizdą bei aktualus tampa socialinių bei romantinių santykių kūrimas, atsiradusi onkologinė liga gali kelti nemažai naujų iššūkių (Janssen van der Graaf ir kt., 2021). Šiame tyrime buvo nuspręsta apžvelgti kaip kūno vaizdo suvokimas ir socialinis nerimas gali paveikti, onkologinę ligą jauname amžiuje išgyvenusius žmonių, gyvenimo kokybę.

Metodai. Buvo atliktas kiekybinis tyrimas, duomenims surinkti naudota internetinė apklausa. Tyrime dalyvavo 105 tiriamieji, iš kurių 96 sudarė moterys, likusius 9 vyrai. Anketa sudaryta iš trijų klausimynų: Socialinio nerimo klausimynas, (Mattick ir Clarke, 1998), kūno vaizdo suvokimo vertinimas vėžiu sirgusiems asmenims (Hopwood et al., 2001.), pasaulinės sveikatos organizacijos gyvenimo kokybės klausimynas.

Rezultatai. Prasčiau savo kūno vaizdą vertina asmenys, kuriems kosmetiniai defektai liko pilvo ir genitalijų srityje ($p=0,025$). Didesnį socialinį nerimą po onkologinės ligos dažniau patiria jauni asmenys, kurių amžius tarp 18-35 m. ($p=0,034$). Bendrą gyvenimo kokybę neigiamai veikia prastesnis savo kūno vaizdo vertinimas ($p=0,001$). Gyvenimo kokybės vertinimo poskalėse buvo pastebėti reikšmingi rezultatai susiję su prastesniu savo kūno vaizdo vertinimu ($p<0,05$).

Rezultatų aptarimas. Gauti rezultatai atskleidė, kad kūno vaizdo vertinimą labiausiai veikia kosmetiniai defektai likę pilvo ir genitalijų srityje, atsižvelgiant, kad didžiąją dalį tiriamųjų sudarė moterys, tai gali būti susiję su savo patrauklumo suvokimu (Nardin ir kt., 2020). Didesnis socialinis nerimas jaunų suaugusiųjų grupėje gali būti siejamas su kūno pokyčiais ir psichologiniais iššūkiais, tai gali sutrikdyti adaptacijos procesą (Schilstra ir kt., 2023). Atsižvelgiant, kad kūno vaizdas itin svarbus vertinant asmens gyvenimo kokybę, tai atspindėjo ir šiame tyrime gauti rezultatai (Brierley ir kt., 2019). Tolimesniuose tyrimuose rekomenduojama tirti minėtas sąsajas apimant detalesnę onkologinės ligos paveiktą sritį.

Išvados. Jaunų žmonių, sirgusių onkologine liga, blogesnė gyvenimo kokybė susijusi su neigiamu požiūriu į savo kūną ir socialiniu nerimu.

Pagrindiniai žodžiai: onkologija; gyvenimo kokybė; kūno vaizdas; socialinis nerimas.

GYDYMO ĮSTAIGOJE KARANTINO METU NUO VĖŽIO MIRUSIO ARTIMOJO GEDĖJIMAS - GEDĖJIMO PROCESO DINAMIKA IR PSICHOLOGINĖS PAGALBOS SPECIFIKA

MOURNING FOR A RELATIVE WHO DIED FROM CANCER IN A MEDICAL INSTITUTION DURING QUARANTINE - DYNAMICS OF THE GRIEVING PROCESS AND THE SPECIFICS OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT

Jolanta Masian* ("Sensus vitae").

* joomas13@gmail.com

Pastebėta, kad asmenys, kurių onkologinėmis ligomis sergantys artimieji mirė gydymo įstaigose karantino metu, sunkiau išgyvena netektį. Jų gedėjimo procesas būna komplikuoatas ir užsitęsęs. Gedėjimo proceso intensyvumas ir eiga gali įtakoti gedinčio asmens fizinę bei psichinę sveikatą. Dėl gedėjimo specifikos gali prireikti specifinių psichologinio palaikymo būdų, ilgesnio psichologinio palaikymo taikymo laikotarpio.

Užsitęsusio sielvarto atveju žmonės jaučia lėtinį ilgesį, norą būti su mirusiuoju. Susiduria su sunkumais priimant mirties faktą, patiria sielvartą kiekvieną kartą kalbant apie mirusįjį, jaučia kaltę dėl to, kad artimą žmogų „uždarė“ ligoninėje. Tokiais atvejais būna sunku prisitaikyti prie gyvenimo be mirusiojo, ateitis matoma niūriomis spalvomis, kartais bijoma patekti į gydymo įstaigą, dėl ko vengiama gydytis. Tokiems asmenims dažnai būdingi užsitęsusio gedulo fiziniai požymiai: apetito praradimas, kūno svorio kritimas, bendras silpnumas, kūno sąstingis ir nenoras atlikti netgi paprastų veiksmų. Komplikuoato gedulo atveju šie simptomai gali tęstis ilgą laiką.

Karantino metu netektį patyrusių asmenų išgyvenimų intensyvumas, gedėjimo dinamika, pasakojimo apie netektį retorika bei savo netekties suvokimas priklauso nuo to, ar jie turėjo galimybę bendrauti ir atsisveikinti su sergančiu, kaip gydymo įstaigos kolektyvas bendravo ir bendradarbiavo su pacientu ir jo artimaisiais, kokios buvo karantino sąlygos, kokią psichologinę pagalbą arba paramą paciento artimieji yra gavę artimojo ligos metu, iš karto po jo mirties ir pirmais mėnesiais ar metais po jos.

Užsitęsęs gedėjimas gali pasireikšti panašiai kaip depresija arba emocinis perdegimas, taip pat jam gali būti būdingi kitų psichinių ar asmenybės sutrikimų požymiai, kurie nesusilpnėja net ir kelis metus po netekties. Dėl to prieš pradėdant teikti psichologinę pagalbą ar prieš taikant gydymą, svarbu teisingai diferencijuoti simptomus ir laiku diagnozuoti užsitęsusį, komplikuoatą gedulą. Tai padės suteikti tinkamą profesionalią pagalbą bei apsaugoti netektį išgyvenantį asmenį nuo papildomo dvasinio skausmo.

Pagrindiniai žodžiai: psicho-onkologija; gedėjimas; onkologinių pacientų artimieji.

TELEKONSULTACINĖS IR TELESTEBĖJIMO PROGRAMOS, SKIRTOS PSICHOLOGINIAM PACIENTŲ, SU PAŽENGUSIA ONKOLOGINE LIGA, PALAIKYMUI, EFEKTYVUMO VERTINIMAS EUROPOS ŠALYSE

EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF TELECONSULTATION PROGRAM AND TELEMONITORING FOCUSED ON PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR PATIENTS WITH ADVANCED CANCER IN EUROPEAN COUNTRIES

Raminta Seniūnaitė-Ramanauskienė* (VUL Santaros klinikos), Marija Turlinskienė (VUL Santaros klinikos).

* raminta.seniunaite-ramanauskiene@santa.lt

Pažengusi onkologine liga sukelia pacientams didžiulius fizinius ir psichologinius iššūkius. Dėl ligos sąlygotų sunkumų (mobilumo, riboto fizinio pajėgumo ir kt.) galimybė gauti profesionalią psichologinę pagalbą taip pat yra ribota. Virtuali psichologinė pagalba galėtų būti geras sprendimas tokiems pacientams, tačiau jos efektyvumas nebuvo anksčiau tirtas ir įrodytas. Tarptautinis randomizuotas projektas „Bendrieji veiksmai sveikatos priežiūros sistemoms, stiprinant e-sveikatą, įskaitant telemediciną ir nuotolinį stebėjimą vėžio prevencijos srityse“ (eCAN) buvo skirtas įvertinti telekonsultacinės pagalbos efektyvumą.

Tikslas: Įvertinti virtualiai vykdomų psichologinių konsultacijų efektyvumą pacientams, sergantiems pažengusiu vėžiu, ir palyginti su įprastine medicinine priežiūra be psichologinės pagalbos.

Metodika: Tyrimas vyko 2023 rugsėjo - 2024 kovo mėn. ir jame dalyvavo 103 pacientai (54 intervencinėje grupėje ir 49 kontrolinėje), sergantys pažengusia onkologine liga iš 10 Europos šalių (iš Lietuvos - 22) trukmė – 8 savaitės telepsichologinės pagalbos ir telestebėjimo programos. Intervencinės grupės pacientai, turėjo 8 virtualias psichologo konsultacijas. Prieš pirmą konsultaciją (gyvo susitikimo metu) ir po 8 konsultacijos pildė gyvenimo kokybės klausimyną EORTC QLQ C30, kiekvieną savaitę pildė Distreso termometrą. Kontrolinės grupės pacientai neturėjo virtualių psichologo konsultacijų, pildė gyvenimo kokybės klausimyną ir Distreso termometrą pirmą ir devintą programos savaitę. Intervencinės grupės pacientai dėvėjo išmaniuosius laikrodžius, kurie fiksavo pacientų aktyvumą, miego režimą ir kt. fizinius parametrus. Gauti duomenys buvo analizuojami taikant neparimetrinį Mann-Witney testą skirtumams tarp grupių nustatyti ir Chi kvadrato kriterijus ryšiams tarp kintamųjų įvertinti.

Rezultatai: gauti rezultatai parodė virtualiai teikiamos psichologinės pagalbos efektyvumą pažengusia onkologine liga sergantiems pacientams, kadangi pacientų patiriamas distresas po 8 konsultacijų reikšmingai sumažėjo, lyginant su pradiniu lygiu bei su kontrolinės grupės pacientų rezultatais. Tuo tarpu gyvenimo kokybės pokyčių nebuvo rasta, ir tai siejama su bendra blogesne pacientų su pažengusia onkologine liga fizine savijauta.

Išvados: telepsichologinė pagalba yra gera pagalbos priemonė pažengusia onkologine liga sergantiems pacientams, padedanti sumažinti pacientų patiriamą distresą. Virtuali psichologinė pagalba galėtų būti integruojama į įprastinę medicininę pacientų, su pažengusia onkologine liga, priežiūrą.

Pagrindiniai žodžiai: nuotolinė psichologinė pagalba; pažengusi onkologinė liga; distresas.

PASITENKINIMAS BENDRAVIMU SU GYDYTOJAIS IR PACIENTŲ GYVENIMO KOKYBĖ AGRESYVAUS GYDymo METU

SATISFACTION WITH COMMUNICATION WITH DOCTORS AND PATIENTS' QUALITY OF LIFE DURING AGGRESSIVE TREATMENT

Marija Turlinskienė* (Vilniaus universitetas).

* marija.turlinskiene@fsf.vu.lt

Įvadas. Gydytojo ir paciento bendravimas – tai vienas iš svarbiausių aspektų, veikiančių paciento emocinę savijautą (Grassi et al., 2017), turintis įtakos pacientų pasitenkinimui medicinos pagalba, prisitaikymui gydymosi metu, susijęs su pacientų gyvenimo kokybe ir taip pat su pacientų įgalinimu (Lelorain et al., 2012; Merluzzi et al., 2019). Bendravimas su gydytojais nėra plačiai tyrinėtas agresyvaus gydymo – kamieninių kraujodaros ląstelių transplantacijos (KKLT) metu. Šio longitudinalinio tyrimo tikslas buvo atskleisti skirtingų bendravimo su medikais aspektų (empatija, informacijos teikimas, įtraukimas į sprendimų priėmimą ir kt.) ryšius su pacientų emocine savijauta, įgalinimo jausmu, privalumų radimu bei nustatyti prognostinius pasitenkinimo bendravimu su medikais veiksnius pacientų gyvenimo kokybei po KKLT.

Metodai. Longitudiniame tyrime dalyvavo 150 onkohematologinių pacientų (50,7 % moterys, pacientų amžiaus vidurkis 54,96 metai (SD = 11,87)). Buvo vertinama pacientų gyvenimo kokybė (FACT-BMT), emocinė savijauta (BDI-II, BAI, BHI), privalumų radimas (BFS), psichologinis įgalinimas (HES) ir bendravimas su gydytojais (CAT). Duomenų analizė atlikta naudojantis SPSS Statistics 26.0 paketu su Process programa, patikrinti kintamųjų koreliaciniai ryšiai, regresijos bei paralelinės mediacijos modeliai.

Rezultatai. Gauti rezultatai parodė, kad gydytojo pagarba, domėjimasis paciento požiūriu į sveikatą, supratimas, kas pacientui kelia nerimą, dėmesingumas, informacijos suteikimas, padaršinimas užduoti klausimus, įtraukimas į sprendimus, atidumas ir pakankamas laiko skyrimas siejasi su mažesniu pacientų depresišku, su didesniu pacientų įgalinimu, didesniu privalumų radimu ir geresne pacientų gyvenimo kokybe po KKLT. Pasitenkinimas komunikacija su gydytoju tiesiogiai teigiamai veikia pacientų įgalinimą ir privalumų radimą, tačiau neturi tiesioginio poveikio pacientų gyvenimo kokybei. Paralelinės mediacijos modelis parodė, kad pasitenkinimas komunikacija su gydytojais turi nestandartizuotą netiesioginį efektą gyvenimo kokybei po KKLT per medijuojančius jį veiksnius – pacientų įgalinimą ir privalumų radimą.

Išvados. Analizuodami pasitenkinimo bendravimu su medikais bei atskirų bendravimo aspektų ryšius su pacientų įgalinimu, privalumų radimu ir gyvenimo kokybe agresyvaus gydymo metu ir po jo, galime formuluoti rekomendacijas apie tinkamo bendravimo svarbą sveikatos priežiūros specialistams siekiant užtikrinti visapusišką pacientų priežiūrą KKLT metu.

Pagrindiniai žodžiai: bendravimas su medikais; įgalinimas; privalumų radimas; gyvenimo kokybė.

GYVENIMAS PO VĖŽIO: ATSINAUJINIMO BAIMĖ IR TEIGIAMOS TRANSFORMACIJOS IŠ SUTUOKTINIŲ PERSPEKTYVOS

LIFE AFTER CANCER: FEAR OF RECURRENCE AND POSITIVE TRANSFORMATIONS FROM THE SPOUSES' PERSPECTIVE

Eglė Urbutienė* (Mykolo Romerio universitetas).

* egurbutiene@stud.mruni.eu

Įvadas. Vienas iš dažniausių emocinių sunkumų, kurį patiria onkologiniai pacientai ir jų sutuoktiniai po gydymo – baimė, kad liga sugrįš (Simonelli et al., 2017). Tyrimai rodo, jog artimųjų baimė dėl ligos atsinaujinimo gali būti net didesnė už pacientų (Braun et al., 2021). Naujausios sisteminės analizės duomenimis, šią baimę išgyvena maždaug 50 % artimųjų (Smith et al., 2021). Tyrimuose dažniausiai dėmesys sutelkiamas į neigiamas baimės pasekmes sutuoktinių psichikos sveikatai, gyvenimo kokybei, tačiau vis dar trūksta supratimo apie galimus teigiamus jos aspektus. Šio tyrimo tikslas – atskleisti remisijoje esančių onkologinių pacientų sutuoktinių ligos atsinaujinimo baimės patirtis, o šio pranešimo tikslas – pristatyti vieną iš tyrimo radinių, atskleidžiančių pozityviąją baimės pusę.

Metodika. Kompleksiško, mažai tyrinėto sutuoktinių ligos atsinaujinimo baimės fenomeno tyrinėjimui pasirinkta kokybinė tyrimo strategija. Tyrime dalyvavo dešimt sutuoktinių – 5 moterys ir 5 vyrai. Duomenys rinkti pusiau struktūruotu interviu, o analizuoti indukcinė temine analize.

Rezultatai. Analizės metu išskirtos penkios temos, apibūdinančios pozityvius sutuoktinių ligos atsinaujinimo baimės patyrimo aspektus: 1. Baimė – priminimas ryšiui su kūnu atkurti ir rūpintis sveikata; 2. Artumo ir atvirumo išgyvenimas santykiyje su sutuoktiniu; 3. Psichologinio atsparumo treniruotės baimės akivaizdoje; 4. Baimės postūmis prasmingam gyvenimui; 5. Baimė dėl ateities, bet ir gyvenimo branginimas. Tyrimo dalyviai dalinosi, kad besitęsiantis grėsmės jautimas dėl ligos sugrįžimo kelia daug nerimo, tačiau taip pat kviečia sąmoningiau gyventi, permąstyti prioritetus ir skirti savo laiką tam, kas svarbiausia. Visgi, sutuoktiniai pabrėžia, kad pozityvių dalykų išgyvenimas baimės akivaizdoje – nepastovus, kintantis procesas, ne visada sėkmingas, reikalaujantis nuolatinių pastangų.

Išvados. Sutuoktiniams ligos atsinaujinimo baimė asocijuojasi ne tik su mirties grėsme, rizika netekti sutuoktinio, nesaugumo, nežinomybės dėl ateities jausmais, bet veikia ir kaip pozityvi jėga. Tyrimo dalyvių išsakomi pozityvūs pokyčiai gali sietis su potrauminio augimo išgyvenimais po onkologinės ligos. Siekiant padėti sumažinti sutuoktinių baimę, psichologinėse intervencijose svarbu skirti dėmesio ir erdvės pozityvių procesų po ligos aptarimui, nes jie gali palengvinti gyvenimą su nežinomybe ir ligos atsinaujinimo grėsme.

Pagrindiniai žodžiai: onkologinė liga; ligos atsinaujinimo baimė; sutuoktiniai; pozityvūs pokyčiai.

RIZIKA TAPTI PRIKLAUSOMAM NUO SPORTO: PRIKLAUSOMYBĖS NUO SPORTO SKALĖ IR SOCIODEMOGRAFINIŲ CHARAKTERISTIKŲ REIKŠMĖ

RISK OF BECOMING ADDICTED TO EXERCISE: EXERCISE ADDICTION SCALE AND THE ROLE OF SOCIODEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS

Vita Mikuličiūtė* (Vilniaus universitetas), Rima Viliūnienė (Vilniaus universitetas), Antanas Kairys (Vilniaus universitetas).

* vita.mikuliciute@fsf.vu.lt

Įvadas. Naujausios visuomenės apklausos rodo, kad reguliariai sportuojančių žmonių kiekis Lietuvoje pastaraisiais metais išaugo ir pasiekė beveik 40 proc. Nors sportas naudingas tiek fizinei, tiek psichinei sveikatai, tačiau neigiama sporto puse domimasi žymiai mažiau. Priklausomybė nuo sporto – tai elgesio priklausomybė, pasireiškianti negebėjimu kontroliuoti sporto elgesį ir sukianti įvairias neigiamas pasekmes. Paprastai jai įvertinti naudojama Priklausomybės nuo sporto skalė (Exercise Addiction Inventory, Terry et.al., 2004). Vis dėlto ši skalė sulaukia nuolatinių korekcijų, - dalis jų aiškinama kultūriniais skirtumais. Taigi tyrimo tikslas – (1) įvertinti dalį skalės psichometrinių charakteristikų lietuvių imtyje ir (2) nustatyti sociodemografinių charakteristikų reikšmę aiškinant priklausomybės nuo sporto riziką.

Metodai. Tyrime dalyvavo 255 bent kartą per savaitę sportuojantys asmenys, 62,6 proc. moterų, 37 proc. vyrų, 0,4 proc. kita. Tyrimo dalyvių amžius svyravo nuo 19 iki 67 m. ($M=34,4$; $SD=7,7$). Nė vienas tyrimo dalyvis nenurodė esantis profesionalus sportininkas. Treniruočių per savaitę skaičius svyravo nuo 1 iki 10 ($M=3,5$; $SD=1,6$).

Rezultatai. Remiantis patvirtinančiąją faktorine analize, nustatyta vieno faktoriaus skalės struktūra. Vis dėlto vieno teiginio pašalinimas stipriai pagerino modelio tinkamumą ($CFI=0,98$; $TLI=0,98$; $c2=0,21$; $RMSEA=0,03$; $SRMR=0,03$), todėl jis tolimesnėje analizėje nebebuvo naudotas. Skalės patikimumas matuotas vidinio suderintumo rodikliu yra priimtinas (Cronbach alfa - 0,71). Nustatyta, kad vyrai pasižymi statistiškai reikšmingai aukštesniais rizikos tapti priklausomu nuo sporto įverčiais nei moterys ($p<0,001$; Cohen's $d=-0,44$). Taip pat rasta, kad amžius neigiamai ($r=-0,178$; $p=0,003$), o treniruočių skaičius per savaitę teigiamai ($r=0,48$; $p<0,001$) koreliuoja su rizikos tapti priklausomais nuo sporto įverčiais. Nebuvo nustatyta statistiškai reikšmingo ryšio tarp to, kiek ilgai žmogus užsiima sportu, ir rizikos tapti priklausomu ($r=-0,011$; $p=0,868$).

Išvados. Skalė tinka naudoti moksliniuose tyrimuose Lietuvoje, tačiau reikalauja tolimesnių tyrimų siekiant nustatyti skalės skiriamąją ribą (cut off) ir konvergentinį validumą. Tyrimo duomenys rodo, kad jaunesnio amžiaus, daugiau kartų per savaitę sportuojantys vyrai pasižymi didesne rizika tapti priklausomais nuo sporto.

Pagrindiniai žodžiai: priklausomybė nuo sporto; sociodemografinės charakteristikos; psichometrinės charakteristikos.

APLINKOSAUGINIS MORALINIS SAMPROTAVIMAS PRADINIAME MOKYKLINIAME AMŽIUIJE: KOKYBINIO TYRIMO ĮŽVALGOS

ENVIRONMENTAL MORAL REASONING IN PRIMARY SCHOOL AGE: INSIGHTS FROM A QUALITATIVE STUDY

Dovilė Šorytė* (Vilniaus universitetas).

* dovile.soryte@fsf.vu.lt

Įvadas. Aplinkos tausojimas gali būti laikomas prosocialiu moraliniu elgesiu ir priskiriamas moralinės raidos sričiai. Pradinis mokyklinis amžius pasižymi reikšmingais moralinės raidos ypatumais, kurie svarbūs formuojantis aplinką tausojančiam vaikų elgesiui ir jų požiūriui į gamtos saugojimą. Tačiau tyrimų apie tokį vaikų požiūrį trūksta, ypač analizuojant jį moralinės raidos kontekste. Pristatomo darbo tikslas – išanalizuoti pradinio mokyklinio amžiaus vaikų požiūrį į aplinkos tausojimą, remiantis žiniomis apie aplinkosauginį moralinį samprotavimą ir tiriamam amžiaus tarpsniui būdingus moralinės raidos ypatumus.

Metodai. Kokybiniame tyrime dalyvavo 33 vaikai (18 mergaičių ir 15 berniukų), kurių amžius 6–11 metų. Duomenims surinkti taikytas tikslinių grupės diskusijų metodas. Diskusijų grupės sudarė 6–7 dalyviai (-ės). Iš viso surengtos šešios grupės: trys vyko vaikų vasaros stovykloje, kitos trys – vienoje sostinės pradinių mokyklų. Tikslinės grupės diskusijos buvo vedamos vadovaujantis Krueger ir Casey (2000) nurodymais, ypatingą dėmesį atkreipiant į tuos aspektus, kurie aktualūs vaikų ir paauglių tyrimuose. Duomenims analizuoti pasitelktas Schreier (2012) kokybinės turinio analizės metodas.

Rezultatai. Pranešime pristatoma dalis gautų rezultatų, kurie paremti dalyvių atsakymais į vieną iš tyrimo klausimų: „Kodėl svarbu saugoti aplinką?“. Atsakydami į šį klausimą, dalyviai įvardijo keletą priežasčių, kurias jie siejo su žmonių sveikata ir gerove bei su gamta platesne prasme. Pirma, vaikų svarstymai apie gamtos saugojimo priežastis atspindėjo antropocentrinį samprotavimą: įvardytos tiek su asmeninių interesų, tiek su estetikos bei gerovės kategorijomis susijusios priežastys. Su žmonių gerove susijusios priežastys taip pat parodė, kad vaikai šia tema samprotavo prosocialiai. Antra, atsiskleidė jų gebėjimas samprotauti biocentriškai, pvz., kad aplinkos tausojimas reikalingas augalams ir gyvūnams apsaugoti. Gauti rezultatai prisideda prie išsamesnių žinių aplinkosauginio moralinio samprotavimo tema, nes rodo, jog antropocentris ir biocentris samprotavimas gali lygiavertiškai pasireikšti ne tik paauglystėje ir suaugus, bet ir vidurinėje vaikystėje.

Išvados. Gamtos saugojimą tyrime dalyvavę vaikai vertino moraliniu požiūriu. Tai leidžia pabrėžti, kad aplinką tausojantį elgesį vertinga tyrinėti prosocialios moralinės vaikų raidos kontekste.

Pagrindiniai žodžiai: aplinkosauginis moralinis samprotavimas; aplinką tausojantis elgesys; pradinis mokyklinis amžius; moralinė raida.

PAAUGLIŲ SUVOKIAMŲ SOCIALINIŲ NORMŲ IR JŲ KITIMŲ SVARBA NUMATANT BŪSIMĄ RIZIKINGĄ VAIRAVIMĄ – MOKSLINIO PROJEKTO PRISTATYMAS

THE ROLE OF PERCEIVED SOCIAL NORMS AND THEIR CHANGES FOR THE PREDICTION OF ADOLESCENTS' FUTURE RISKY DRIVING – INTRODUCING A RESEARCH PROJECT

Tadas Vadvilavičius* (Vytauto Didžiojo universitetas).

* tadas.vadvilavicius@vdu.lt

Jauni žmonės dažniausiai rizikuoja keliuose ir patenka į eismo įvykius dėl dviejų priežasčių: nepakankamų vairavimo įgūdžių ir su amžiumi susijusių psichologinių charakteristikų, skatinančių rizikuoti. Jie siekia įtvirtinti suaugusiojo statusą, savarankiškai priimti sprendimus, bet vis dar pasiduoda bendraamžių poveikiui. Žiniasklaidoje dažnai girdima nuostata, kad paauglius, būsimus vairuotojus turi išmokyti šeima. Visgi, yra nežinoma, kokiū būdu būsimi vairuotojai suformuoja nuostatas dėl rizikingo elgesio kelyje, kaip skirtingi poveikio šaltiniai – šeima, bendraamžiai, visuomenė – prisideda prie šių nuostatų ir vėlesnio rizikingo vairavimo.

Projekto tikslas – nustatyti, kokią reikšmę suvokiamos socialinės normos (bendraamžių, tėvų ir bendros vairavimo kultūros šalyje) turi būsimų vairuotojų nuostatoms dėl rizikingo vairavimo ir kaip ši reikšmė kinta dvejų metų laikotarpyje, ir įvertinti, kokią reikšmę socialinių normų ir vairavimo nuostatų kitimų trajektorijos turi vėlesniam jaunų vairuotojų rizikavimui kelyje.

Projekto metu bus atliekamas 3 bangų longitudinalinis 10-12 klasių mokinių suvokiamų socialinių rizikingo vairavimo normų (tėvų, bendraamžių bei visuomenės) ir nuostatų dėl rizikingo vairavimo tyrimas. Tai leis atskleisti, kokią reikšmę suvokiamos bendraamžių, tėvų ir visuomenės socialinės normos ir jų dinamika per dvejus metus turi nuostatoms dėl rizikingo vairavimo dar nepradėjus vairuoti ir kaip prognozuoja vėlesnį rizikingą vairavimą jau įgijus teisę vairuoti. Tikimasi, kad bus surinkti 330 mokinių, sudalyvavusių visuose etapuose, duomenys.

Projektu gautus rezultatus galima bus naudoti kuriant prevencines ar intervencines priemones. Bendraamžių normų korekcija paremtos programos paprastai yra gana nesudėtingos, trumpalaikės, todėl gali būti įgyvendinamos bendro ugdymo mokyklose. Numatoma, kad intervencinėse programose koreguojant ne tik bendraamžių, bet taip pat ir tėvų bei visuomenės normas galima būtų pasiekti didesnio poveikio. Bus parengtos rekomendacijos tėvams, bendrojo ugdymo mokykloms bei ŠMSM dėl saugaus elgesio kelyje ugdymo turinio kūrimo, vairuotojų rengimo programų tobulinimui ir prasižengusių nepatyrusių vairuotojų papildomam mokymui.

Pagrindiniai žodžiai: paaugliai; socialinės normos; rizikingas vairavimas; longitudinalinis tyrimas.

SOCIALINIS NERIMAS AR KOMPULSYVUS ELGESYS SOCIALINIUOSE TINKLUOSE: KAS VIŠTA, O KAS KIAUŠINIS?

SOCIAL ANXIETY OR COMPULSIVE SOCIAL MEDIA USE: WHICH IS THE CHICKEN AND WHICH IS THE EGG?

Arūnas Žiedelis* (Vilniaus universitetas), Justina Kymantienė (Vilniaus universitetas), Laima Bulotaitė (Vilniaus universitetas).

* arunas.ziedelis@fsf.vu.lt

Įvadas. Ankstesni tyrimai rodo aiškų ryšį tarp kompulsyvaus socialinių tinklų vartojimo ir socialinio nerimo, tačiau teoriniai modeliai šį ryšį aiškina nevienodai. Dalis autorių mato socialinį nerimą kaip rizikos veiksnių kompulsyviai elgesiui atsirasti (Poley & Luo, 2012), kiti - kaip socialinių tinklų vartojimo pasekmę (Carruthers et al., 2021). Šiuo tyrimu siekėme iširti longitudinalinį ryšį tarp kompulsyvaus socialinių tinklų naudojimo ir skirtingų socialinio nerimo formų.

Metodai. Duomenys buvo renkami dviem etapais, tarp kurių buvo 8 mėnesių intervalas. Longitudinę imtį sudarė 220 socialinių tinklų vartotojų, kurių vidutinis amžius - 30,2 m. (SD = 12,2). Abiejų etapų metu buvo pateiktos skalės, vertinančios kompulsyvų socialinių tinklų naudojimą (Meerkerk et al., 2009) ir 4 tipų socialinį nerimą, susijusį su talpinamu socialinių tinklų turiniu, privatumu, sąveikomis bei vertinimo situacijomis (Alkis et al., 2017). Pasitelkę struktūrinių lygčių modeliavimą tikrinome autoregresinius ir kryžminius (angl. cross-lagged) modelius tarp tyrimo kintamųjų.

Rezultatai. Rezultatų analizė atskleidė, kad dėl socialinių sąveikų ir vertinimo situacijų kylantis socialinis nerimas teigiamai prognozavo vėlesnį kompulsyvų tinklų vartojimą, bet ne atvirkščiai. Kompulsyvus socialinių tinklų naudojimas teigiamai prognozavo vėlesnį su talpinamu socialinių tinklų turiniu susijusį nerimą, bet ne atvirkščiai. Galiausiai, nerimas dėl privatumo ir kompulsyvus socialinių tinklų vartojimas buvo longitudiškai nesusiję.

Išvados. Priklausomai nuo šaltinio, socialinis nerimas gali būti ir kompulsyvaus socialinių tinklų naudojimo rizikos veiksnys, ir pasekmė. Tyrimo dalyviai, kurie nerimavo bendravimo situacijose arba baiminosi būti neigiamai įvertinti, priklausė kompulsyvaus socialinių tinklų vartojimo rizikos grupei. Kita vertus, kompulsyvus socialinių tinklų vartojimas buvo susijęs su padidėjusiu nerimu dėl turinio, kuriuo dalinamasi internete. Socialinio nerimo ir kompulsyvaus socialinių tinklų vartojimo ryšio pobūdis skiriasi priklausomai nuo nerimo šaltinio. Labiau detali socialinio nerimo reiškinių analizė leidžia taikliau spręsti spartaus socialinių tinklų plitimo keliamus iššūkius.

Pagrindiniai žodžiai: socialinis nerimas; socialiniai tinklai; kompulsyvus socialinių tinklų naudojimas.

STENDINIAI
PRANEŠIMAI

KŪRYBINĖ GALIA GEŠTALTO DAILĖS TERAPIJOS PARADIGMOJE

CREATIVE POWER IN THE GESTALT ART THERAPY PARADIGM

Vaida Adomaitienė* (Vilniaus geštalto institutas).

* dailesterapeute@gmail.com

Įvadas. Geštalto dailės terapija – tai unikalus kūrybinių priemonių ir geštalto terapijos principų derinys, kurio pagrindinis tikslas yra procesas, ne rezultatas. Šią kryptį apibrėžė ir išvystė Janie Rhyne, akcentuodama „čia ir dabar“ principą. Rhyne siekė, kad kūrybinis procesas taptų savęs pažinimo būdu, padedančiu išreikšti vidinius išgyvenimus ir jausmus, kuriuos sunku verbalizuoti. Kūryba laikoma alternatyvia kalba, kuria klientas per simbolius ir formas atskleidžia vidinę patirtį, ugdo sąmoningumą ir integruoja skirtingus savo asmenybės aspektus.

Metodai. J. Rhyne dailės terapijoje svarbūs yra dialogas su kūriniumi, kūrybinio proceso dinamika ir kliento savarankiškumas interpretuojant savo darbą. Terapeutas veikia kaip aktyvus proceso dalyvis, palaikantis saugią aplinką. Holizmo principas leidžia kūrinius tyrinėti visumos kontekste – nuo spalvų ir formų iki emocijų ir fizinių aspektų. Josephas Zinkeris, analizuodamas kūrybos terapinę reikšmę, akcentavo piešimo svarbą patiriant save kaip visumą. Jis išskyrė tris kūrybinio proceso etapus: pradinį pasipriešinimo įveikimą, drąsos kūrybai formavimąsi ir užbaigtumo jausmą. Kūryba padeda transformuoti fragmentuotus jausmus į sąmoningą visumą. Zinkerio požiūriu, menas aktyvina sąmonę ir pasąmonę, o per pojūčius, judesį ir ritmą klientas patiria vidinį pokytį.

Rezultatai. Geštalto dailės terapijos praktika remiasi tiesioginės patirties epistemologija. Susan Hogan akcentuoja šios terapijos nedirektyvumą ir dinamiką, pabrėžia populiariųjų geštalto metodų (pvz., tuščios kėdės) taikymą. Tyrinėjant kūrybinį procesą, stebimos vizualinės išraiškos, kliento santykis su kūriniumi ir emocijų dinamika. Tai leidžia atpažinti pokyčius, susijusius su emocijomis, saviverte ar kontaktu su savimi.

Išvados. Geštalto dailės terapijoje kūryba ne tik atskleidžia vidinį pasaulį, bet ir mobilizuoja energiją bei emocijas, stiprina sąmoningumą ir palengvina tarpasmeninius santykius, skatinant holistinį asmens augimą, kuria erdvę dirbti su trauminiais išgyvenimais.

Pagrindiniai žodžiai: dailės terapija; geštaltas; psichoterapija; kūryba.

SENĖJIMO NERIMO IR MIRTIES NERIMO SKALIŲ LIETUVIŠKŲ VERSIJŲ PSICHOMETRINĖS SAVYBĖS IR FAKTORIŲ STRUKTŪRA

PSYCHOMETRIC PROPERTIES AND FACTORIAL STRUCTURE OF THE LITHUANIAN VERSIONS OF THE AGING ANXIETY AND DEATH ANXIETY SCALES

Goda Gegieckaitė* (Vilniaus universitetas), Olga Zamalijeva (Vilniaus universitetas), Karolina Petraškaitė (Vilniaus universitetas).

* goda.gegieckaite@fsf.vu.lt

Įvadas. Aukštas senėjimo ir mirties nerimas daliai asmenų yra reikšminga problema ir pastebima šių konstruktyvų sąsaja su įvairaus tipo psichopatologija. Geriau suprasti senėjimo nerimą yra svarbu ir siekiant skatinti sėkmingą senėjimą visuomenėje, o mirties nerimo tyrimai aktualūs sunkiomis ligomis sergančių, jų artimųjų ir su jais dirbančių sveikatos priežiūros specialistų tyrimų lauke. Norint vystyti senėjimo ir mirties nerimo tyrimo laukus Lietuvoje svarbu turėti paruoštas ir patvirtintas šių konstruktyvų tyrinėjimo metodikas.

Metodai. Šio tyrimo tikslas buvo išanalizuoti Senėjimo nerimo, Collet-Lester mirties baimės ir Egzistencinio mirties nerimo skalių lietuviškų versijų psichometrinės savybės. Tyrime dalyvavo 528 asmenys, 75.9% dalyvių moterys. Tyrimo dalyvių amžius buvo nuo 18 iki 82 metų ($M = 33.63$, $SD = 14.47$) dalyviai. Tyrimo metu paruoštos ir analizuotos trijų metodikų lietuviškos versijos: Senėjimo nerimo skalė (Lasher & Faulkender, 1993), Collet-Lester mirties baimės skalė (Lester & Abdel-Khalek, 2003) ir Egzistencinio mirties nerimo skalė (Jong & Halberstadt, 2016).

Rezultatai. Senėjimo nerimo skalės vidinis suderintumas buvo pakankamas (Cronbach $\alpha > 0.70$), patvirtinta keturių faktorių skalės struktūra (CFI = 0.925, TLI = 0.913, RMSEA = 0.054). Collet-Lester mirties baimės skalės vidinis suderintumas buvo geras (Cronbach $\alpha > 0.80$), rasta, jog modifikuotas keturių faktorių modelis pakankamai gerai tinka duomenims (CFI = 0.951, TLI = 0.945, RMSEA = 0.054). Egzistencinio mirties nerimo skalės vidinis suderintumas taip pat buvo tinkamas (Cronbach $\alpha > 0.95$), patvirtintas modifikuotas dviejų faktorių modelis (CFI = 0.975, TLI = 0.965, RMSEA = 0.060).

Išvados. Tyrimo rezultatai, rodo, jog šių trijų metodikų psichometrinės savybės yra pakankamai geros, o patvirtintos skalių autorių originaliai pasiūlytos faktorių struktūros rodo, jog lietuviškos skalių versijos yra tinkamos naudoti tolimesniuose tyrimuose.

Pagrindiniai žodžiai: senėjimo nerimas; mirties nerimas; skalės psichometrika.

NEPASITENKINIMO KŪNU IR VALGYMO ELGESIO NĖŠTUMO METU SĄSAJOS

THE RELATIONSHIP BETWEEN BODY DISSATISFACTION AND EATING BEHAVIOUR DURING PREGNANCY

Erika Gibė* (Vytauto Didžiojo universitetas), Aidas Perminas (Vytauto Didžiojo universitetas).

* erika.gibe@vdu.lt

Įvadas. Sutrikęs valgymo elgesys gali pasireikšti bet kuriuo žmogaus gyvenimo momentu, ir nėštumas nėra išimtis. Sutrikęs valgymo elgesys apima įvairius elgesio būdus, tokius kaip mitybos ribojimas, persivalgymas, emocinis valgymas ir kt. Šių sutrikusio valgymo elgesio tipų paplitimas nėštumo metu gali siekti iki trisdešimt procentų moterims, kurios neturi diagnozuoto valgymo sutrikimo (Donofry ir kt., 2021) ir sukelti per didelį ar per mažą svorio prieaugį nėštumo metu, gestacinį diabetą ar anemiją (Chan ir kt., 2019; Young & Ramakrishnan, 2020). Siekiant efektyviau suteikti psichologinę pagalbą, svarbu tyrinėti veiksnius, prisidedančius prie sutrikusio valgymo elgesio išsivystymo nėštumo metu, vienas iš jų – nepasitenkinimas kūnu. Taigi, šio tyrimo tikslas – nustatyti nepasitenkinimo kūnu ir valgymo elgesio nėštumo metu sąsajas.

Metodai. Internetiniame tyrime dalyvavo 110 besilaukiančių moterų. Tyrimo dalyvių amžius svyravo nuo 20 iki 41 metų (vidurkis – 30,32, stand. nuokrypis – 3,94), visos buvo antrajame nėštumo trimestre, nuo 13 iki 27 savaičių (gestacinio amžiaus vidurkis – 21,68, stand. nuokrypis – 4,42). Nepasitenkinimui kūnu vertinti naudota Kūno vaizdo nėštumo metu skalė (BIPS, Watson et al. 2017), o valgymo elgesiui – Trijų faktorių valgymo elgesio klausimynas – atnaujintas (TFEQ–R18; Karlsson et al., 2000).

Rezultatai. Tyrimo rezultatai parodė, kad kuo labiau besilaukiančios moterys yra nepatenkintos savo fizine išvaizda, tuo labiau joms būdingas mitybos ribojimas ($r = 0,37, p < 0,001$), persivalgymas ($r = 0,53, p < 0,001$) ir emocinis valgymas ($r = 0,61, p < 0,001$). Kuo labiau besilaukiančios moterys pirmenybę teikia kūno išvaizdai, o ne funkcijoms, tuo labiau joms būdingas persivalgymas ($r = 0,29, p = 0,003$) ir emocinis valgymas ($r = 0,36, p < 0,001$), tačiau ne mitybos ribojimas.

Išvados. Nepasitenkinimas kūno vaizdu nėštumo metu siejasi su trimis pagrindiniais sutrikusio valgymo elgesio tipais – mitybos ribojimu, persivalgymu ir emociniu valgymu. Taigi, svarbu skirti daugiau dėmesio besilaukiančių moterų kūno vaizdui, nes nepasitenkinimas kūnu šiuo jautriu laikotarpiu gali reikšmingai prisidėti prie sutrikusio valgymo elgesio išsivystymo.

Pagrindiniai žodžiai: valgymo elgesys; nepasitenkinimas kūnu; nėštumas.

LIETUVOS VYRESNIŲ ŽMONIŲ EIDŽIZMO IR SKAITMENINIŲ TECHNOLOGIJŲ NAUDOJIMO PATIRTYS

THE EXPERIENCES OF AGEISM AND DIGITAL TECHNOLOGY USE AMONG LITHUANIAN OLDER ADULTS

Gabrielė Gudynaitė* (Vilniaus universitetas), Vilmantė Pakalniškienė (Vilniaus universitetas), Olga Zamalijeva (Vilniaus universitetas).

* gabriele.gudynaite@fsf.stud.vu.lt

Įvadas. Įvairiapusis eidžizmo (senėjimo stereotipų, išankstinių nuostatų ir diskriminacinio elgesio prieš vyresnio amžiaus asmenis) poveikis vis dar mažai tyrinėjamas, ypač sąsajose su skaitmeninių technologijų (ST) naudojimu. Remiantis tuo, savo tyrimu siekėme pagerinti šios temos ištirtumą ir atskleisti Lietuvos vyresnių žmonių internalizuoto ir santykių eidžizmo patirtis sąsajose su skaitmeninių technologijų naudojimu.

Metodai. Tyrime buvo taikyta kokybinė strategija, grupinėse diskusijose dalyvavo skirtingų įgūdžių ir pasitikėjimo savimi technologijų srityje asmenys nuo 65 m. (4 vyrai ir 9 moterys).

Rezultatai. Rezultatai parodė, kad vyresnio amžiaus skaitmeninių technologijų naudotojams buvo būdingos įvairios internalizuoto ir santykių eidžizmo patirtys. Atsiskleidė daugialypis internalizuoto eidžizmo poveikis – išryškėjo jo veikiami elgesio, požiūrio, emociniai aspektai, kurie įvairiai trikdė ST naudojimą. Santykių eidžizmas reiškėsi subtiliai, bet ST naudojimą veikė panašiai kaip ir internalizuotas eidžizmas. Rezultatai atskleidė glaudų ryšį tarp asmens ir jį supančios aplinkos – kitų žmonių elgesys padėjo sustiprinti senėjimo stereotipus arba suteikė prielaidas juos paneigti. Įdomu tai, kad atsiskleidė ir prieštaringas eidžizmo poveikis – kai kuriems tiriamiesiems eidžizmo patirtys padėjo lengviau priimti technologines nesėkmes, skatino ieškoti būdų įveikti technologinius iššūkius ar labiau įsitraukti į ST naudojimą siekiant paneigti senėjimo stereotipus. Tyrime taip pat atsiskleidė skirtumai tarp savimi pasitikinčių, labiau įgudusių ir abejojančių savimi, mažiau įgudusių ST naudotojų eidžizmo patirčių. Šie atradimai kelia svarbą vyresnių žmonių skaitmeninės atskirties mažinimo iniciatyvoms atsižvelgti ir į eidžizmo mažinimą, pozityvios aplinkos, padedančios vyresniems žmonėms paneigti senėjimo stereotipus, kūrimą.

Išvados. Ateities tyrimai turėtų siekti paaiškinti, kodėl vieni žmonės konfrontuoja ir atsilaukia prieš senėjimo stereotipus, kai kiti juos priima ir su jais tapatinasi, kaip tai veikia kitas vyresnių žmonių gyvenimo gerovės sritis.

Pagrindiniai žodžiai: eidžizmas; skaitmeninės technologijos; vyresni žmonės; senėjimas.

INSULTO PACIENTŲ KOGNITYVINĖ REABILITACIJA: EMOCINĖS BŪSENOS POKYČIO SVARBA

COGNITIVE REHABILITATION OF STROKE PATIENTS: THE IMPORTANCE OF EMOTIONAL STATE CHANGES

Jovita Janavičiūtė-Pužauskė* (Vytauto Didžiojo universitetas; Abromiškių reabilitacijos ligoninė), Raimonda Petrolienė (Vytauto Didžiojo universitetas; Lietuvos sveikatos mokslų universiteta), Loreta Zajančkauskitė-Staskevičienė (Vytauto Didžiojo universitetas), Liuda Šinkariova (Vytauto Didžiojo universitetas).

* jovita.janaviciute-puzauske@vdu.lt

Įvadas. Veiksniai, susiję su insultą patyrusių pacientų kognityvinės reabilitacijos veiksmingu, yra nepilnai atskleisti. Insultas be kognityvinių funkcijų pokyčių, sukelia emocinės būsenos sunkumus, kurie reabilitacijos laikotarpiu kinta. Žinoma, kad geresnė emocinė būsena susijusi su geresnėmis kognityvinėmis funkcijomis, tačiau emocinės būsenos pokyčio reikšmė insultą patyrusių funkcijų kognityvinės neuroreabilitacijos veiksmingumui nėra atskleista. Tyrimo tikslas – įvertinti emocinės būsenos pokyčio reikšmę kognityvinės neuroreabilitacijos veiksmingumui.

Metodai. Tyrimas vykdytas Abromiškių reabilitacijos ligoninėje, dalyvavo 79 insultą patyrę pacientai (47 vyrai ir 32 moterys), amžiaus vidurkis - 61,96 m. (SD=11,72). Tyrimo dalyviai atsitiktinai buvo paskirstyti į alocentrinės perspektyvos (N=39) ir egocentrinės perspektyvos (N=40) grupes. Tyrimo dalyviai dalyvavo 10-yje 30 minučių trukmės kognityvinių funkcijų lavinimo sesijose, atliekant užduotis atitinkamai iš alocentrinės arba egocentrinės perspektyvos. Buvo atliktas pirminis ir antrinis testavimas, kuriame naudotas Adenbruko kognityvinis tyrimas-III (Hsieh ir kt., 2013), Kelio paieškos testas (Reitan, 1955), Kompleksinės figūros testas (Ingram ir kt., 1997). Emocinė būsena vertinta abiejų testavimų metu, tam buvo naudotas suminis Paciento sveikatos klausimynas-9 (Spitzer ir kt., 1999), Generalizuoto nerimo skalė-7 (Kroenke ir kt., 2001) balas. Siekiant įvertinti emocinės būsenos pokytį, buvo apskaičiuotas antrinio ir pirminio testavimo skirtumas.

Rezultatai. Sudaryti trys paprastosios mediacijos modeliai, kurie atskleidė, kad emocinės būsenos pokytis neprisideda prie trumpalaikės regimosios atminties (netiesioginis efektas = -0,009, 95% CI [-0,744; 0,530]), dėmesio-orientacijos (netiesioginis efektas = 0,018, 95% CI [-0,040; 0,117]) ir atrankinio regimojo dėmesio (netiesioginis efektas = 0,045, 95% CI [-0,024; 0,060]) pokyčio paaiškinimo dviejose poveikio grupėse.

Išvados. Insultą patyrusių pacientų kognityvinės reabilitacijos metodų, nukreiptų į specifinių funkcijų lavinimą, veiksmingumo nepaaiškina emocinės būsenos pokytis. Taigi, pagerėjusios kognityvinės funkcijos nėra susijusios su reabilitacijos eigoje pagerėjusia emocine būsena. Galima daryti išvadą, kad kognityvinių funkcijų pagerėjimas įvyksta būtent dėl taikomų metodų, tiesiogiai nukreiptų į specifinių kognityvinių funkcijų lavinimą.

Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (Nr. S-MIP-23-137).

Pagrindiniai žodžiai: kognityvinė reabilitacija; veiksmingumas; emocinė būsena; insultas.

PSICHOLOGINĖ GEROVĖ IR DEPRESIŠKUMAS: KLASTERIŲ PAIEŠKA

PSYCHOLOGICAL WELL-BEING AND DEPRESSIVENESS: A CLUSTER ANALYSIS

Antanas Kairys* (Vilniaus universitetas), Goda Tamašauskienė (Vilniaus universitetas), Olga Zamalijeva (Vilniaus universitetas), Audronė Liniauskaitė (Klaipėdos universitetas).

* antanas.kairys@fsf.vu.lt

Įvadas. Ilgą laiką psichologinė gerovė ir psichikos sveikatos iššūkiai buvo laikomi vieno kontinuumo priešingais poliais. C. Keyes (2002, 2005) pasiūlė dviejų kontinuumų modelį, kuriame psichologinė gerovė ir psichikos sveikatos iššūkiai egzistuoja kaip atskiros, bet susijusios dimensijos, taigi galimos įvairios šių dviejų reiškinių kombinacijos. Šiame tyrime siekiama empiriškai patikrinti idėją, ar galimos skirtingos psichologinės gerovės ir depresiškumo lygio išreikštumo kombinacijos, naudojant klasterinę analizę Lietuvos vyresnio amžiaus asmenų imtyje.

Metodai. Tyrimui panaudoti Europos sveikatos, senėjimo ir išėjimo į pensiją (SHARE) tyrimo 9-tos bangos duomenys (DOI: 10.6103/SHARE.w9.900). Tyrime dalyvavo 1253 vyresnio amžiaus (50+ metų) asmenys iš Lietuvos. Analizuoti du rodikliai: depresiškumas (EURO-D skalė) ir psichologinė gerovė (CASP-12 skalė). Klasterizacijai naudoti hierarchinė klasterinė analizė (Ward metodas su Euklido atstumu) ir k-vidurkių metodas. Optimalus klasterių skaičius buvo nustatytas naudojant alkūnės ir silueto metodus.

Rezultatai. Nustatyta neigiama koreliacija tarp depresiškumo ir psichologinės gerovės ($r = -0,543$, $p < .001$). Analizuojant optimalų klasterių skaičių, tiek hierarchinės klasterinės, tiek k-vidurkių atveju geriausias sprendimas yra du klasteriai. Abiem atvejais išsiskyrė aukšto depresiškumo ir žemos gerovės bei žemo depresiškumo ir aukštos gerovės grupės. Koreliacijos dydis rodo, kad psichologinė gerovė ir depresiškumas laikytini susijusiais, tačiau atskirais reiškiniais, o tai atitiktų Keyes dviejų kontinuumų modelį. Tačiau klasterinė analizė nepadėjo aptikti grupių, kurios pasižymėtų deriniais iš aukštos gerovės ir aukšto depresiškumo arba atvirkščiai. Toks rezultatas galimas dėl teorinių (dviejų kontinuumų modelis netinkamas psichologinės gerovės ir depresiškumo analizei), metodologinių (įvertinimo būdų ar analizės technikos ribotumas) arba imties sandaros (vyresnio amžiaus žmonių ypatumai) priežasčių.

Išvados. Atlikta analizė neleido išskirti respondentų grupių, kurios atitiktų dviejų kontinuumų modelį, tačiau patvirtino, kad psichologinė gerovė ir depresiškumas laikytini susijusiais, bet netapačiais reiškiniais.

Tyrimui finansavimą skyrė Lietuvos mokslo taryba (LMTLT), sutarties Nr. (S-MIP-24-19).

Pagrindiniai žodžiai: psichologinė gerovė; depresiškumas; vyresnio amžiaus asmenys; Europos sveikatos, senėjimo ir išėjimo į pensiją (SHARE) tyrimas.

RAIDOS TARPSNIUI BŪDINGI POŽYMAI BESIFORMUOJANČIOS SUAUGYSTĖS LAIKOTARPIU: ĮŽVALGOS APIE JŲ SAŪVEIKĄ SU JAUTRUMU IR PSICHOLOGINIŲ ATSPARUMU

AGE-SPECIFIC FEATURES IN EMERGING ADULTHOOD: INSIGHTS INTO THEIR RELATIONSHIP WITH SENSITIVITY AND PSYCHOLOGICAL RESILIENCE

Rugilė Meškuotytė* (Vilniaus universitetas), Tomas Lazdauskas (Vilniaus universitetas).

* meskuotyte@gmail.com

Įvadas. Besiformuojanti suaugystė – tai kritinis raidos etapas, išsiskiriantis tiek galimybių, tiek iššūkių gausa (Arnett, 2000). Jo metu savitai sužadinas atsparumo procesas (Masten et al., 2006), padedantis įveikti kylančius sunkumus ir skatinantis pozityvų šio tarpsnio patyrimą (Arnett, 2015). Jautrumas yra biologiškai grįstas temperamento bruožas, nusakantis polinkį nuodugniau apdoroti ir stipriau reaguoti į įvairaus valentingumo informaciją bei dėmesingumą subtilybėms (Aron ir Aron, 1997). Yra žinoma apie šio bruožo sąveiką su atsparumu streso akivaizdoje (Iimura, 2022). Tikėtina, jis gali prisidėti ir prie specifinės nagrinėjamam amžiaus tarpsniui būdingų požymių raiškos. Todėl šio tyrimo tikslas – įvertinti jautrumo, psichologinio atsparumo ir besiformuojančios suaugystės požymių sąveiką.

Metodai. Tyrime dalyvavo 183 asmenys, 18–25 metų amžiaus ($M = 21,44$; $SD = 2,07$), iš kurių – 73,8 proc. moterys, 23 proc. vyrai bei 3,3 proc. lyčiai savęs nepriskyrę asmenys. Kintamieji vertinti trimis savistatos tipo instrumentais: Besiformuojančios suaugystės dimensijų inventoriumi (IDEA; Reifman et al., 2007), Psichologinio atsparumo skale (RS-14; Wagnild, 2016) ir Itin jautraus asmens skale (HSP; Aron ir Aron, 1997). IDEA matuojamos penkios dimensijos: tapatumo tyrinėjimas, eksperimentavimas, nestabilumo jausmas, įstrigimo jausmas ir polinkis susitelkti į save. RS-14 skirta bendram psichologiniam atsparumui įvertinti. HSP leidžia pamatuoti tris jautrumo bruožus: lengvą sudirgimą, estetinį jautrumą ir žemą jutimų slenkstį. Sąveika tarp kintamųjų nagrinėta pasitelkus mediacinę analizę, taip siekiant patikrinti jautrumo bruožų prognostinę vertę amžiaus tarpsnio dimensijų raiškai, kai kartu stebimas tarpininkaujantis atsparumo vaidmuo.

Rezultatai. Rezultatai atskleidė specifinę skirtingų jautrumo bruožų sąveiką su atskirais amžiaus tarpsnio požymiais. Pavyzdžiui, lengvo sudirgimo ir nestabilumo sąveikos modelyje nustatyta dalinė mediacija, reiškianti, kad lengvas sudirgimas reikšmingai prognozuoja nestabilumo jausmą ir tiesiogiai, ir tarpininkaujant atsparumui. Tuo tarpu estetinio jautrumo ir eksperimentavimo modelį apibūdino stipri mediacija, rodanti, kad esminis vaidmuo šioje sąveikoje tenka atsparumui.

Išvados. Gauti rezultatai dera su teorinėmis nuostatomis ir ankstesnių tyrimų rezultatais apie atsparumo svarbą šiame amžiaus tarpsnyje, taip pat suteikia naujų įžvalgų ir skatina toliau tyrinėti jautrumo reikšmę įžangos į suaugystę patyrimui.

Pagrindiniai žodžiai: besiformuojančio suaugusiojo amžius; itin didelis jautrumas; psichologinis atsparumas.

VIEŠOJO KALBĖJIMO NERIMĄ PATIRIANČIŲ STUDENTŲ DEPRESYVUMO IR SOCIALINIO NERIMO SĄSAJOS

THE RELATION BETWEEN DEPRESSION AND SOCIAL ANXIETY IN STUDENTS WITH PUBLIC SPEAKING ANXIETY

Karolina Petraškaitė* (Vilniaus universitetas), Olga Zamalijeva (Vilniaus universitetas), Elena Lapinskaitė-Vvohlfahrt (Vilniaus universitetas), Jonas Eimontas (Vilniaus universitetas).

* karolina.petraskaite@fsf.vu.lt

Įvadas. Šiuolaikinėje akademinėje aplinkoje studentų socialinis nerimas, siejamas su viešo kalbėjimo baime, kelia rimtą susirūpinimą, kadangi dažnai apsunkina akademinio potencialo siekimą, mažina motyvaciją ir gali turėti neigiamą poveikį psichikos sveikatai. Norint kurti veiksmingas intervencijas, svarbu išsiaiškinti besikreipiančių pagalbos asmenų emocinius poreikius. Visgi trūksta sistemingų tyrimų, kurie aiškiai atskleistų ryšius tarp socialinio nerimo, viešo kalbėjimo baimės ir tokių emocinių sunkumų kaip depresyvumas. Šio tyrimo tikslas yra atskleisti ryšius tarp socialinio nerimo, viešo kalbėjimo baimės ir studentų depresyvumo, siekiant išsiaiškinti pagalbos besikreipiančiųjų poreikius.

Metodika. Dalyvauti intervencijos tyrime norą išreiškė 84 18-52 m. amžiaus ($M = 24,26$, $SD = 6,77$) studentai, iš jų 24 (28,6 %) vyrai, kurie pildė atrankai skirtą klausimyną. Paciento sveikatos klausimynas (Patient Health Questionnaire-9; PHQ-9), atspindintis pagrindinius depresijos diagnostinius kriterijus, naudotas tyrime įvertinti dalyvių depresyvumą. Socialinio nerimo sunkumams vertinti naudota Liebowitz socialinio nerimo skalė, savižina (Liebowitz Social Anxiety Scale – Self-Report; LSAS-SR). Taip pat naudota Viešo kalbėjimo nerimo skalė (Public Speaking Anxiety Scale; PSAS) ir Sutrumpintas neigiamo vertinimo baimės klausimynas (Brief Fear of Negative evaluation Scale, BFNE).

Rezultatai. Analizuojant preliminarius tyrimo rezultatus, nustatėme, kad depresyvumas reikšmingai susijęs su visais socialinio nerimo aspektais (reikšmingi ryšiai su socialinio nerimo ir socialinių situacijų vengimo subskalėmis, taip pat atlikties nerimo ir atlikties vengimo subskalėmis), kiek silpnesnis, tačiau vis dar reikšmingas ryšys su viešo kalbėjimo baime, tačiau nėra reikšmingų sąsajų su neigiamo vertinimo baime. Iš visų kintamųjų tik bendras socialinio nerimo rodiklis reikšmingai leidžia numatyti depresyvumo rezultatus ($R^2 > 0,2$, $p < 0,001$). Didesnė viešo kalbėjimo baimė reikšmingai susijusi su socialinių situacijų ir atlikties vengimo elgesio pasireiškimu.

Išvados. Socialinis nerimas ir viešo kalbėjimo baimė reikšmingai susijusi su studentų depresyvumu. Siekiant suteikti veiksmingą psichologinę pagalbą studentams, patiriantiems viešojo kalbėjimo baime, svarbu atsižvelgti į jų depresyvumą bei socialinio nerimo išreikštumą, kuris taip pat siejasi su vengimo elgesiu.

Finansavimą skyrė Lietuvos mokslo taryba (LMTLT), sutarties Nr. S-MIP23-86.

Pagrindiniai žodžiai: socialinis nerimas; viešo kalbėjimo baimė; depresyvumas.

LENGVĄ INSULTĄ PATYRĘS PACIENTAS: KOGNITYVINĖS FUNKCIJOS IR EMOCINĖ BŪSENA

A PATIENT WITH MILD STROKE: COGNITIVE FUNCTION AND EMOTIONAL STATE

Raimonda Petrolienė* (Vytauto Didžiojo universitetas; Lietuvos sveikatos mokslų universitetas), Loreta Zajančauskaitė-Staskevičienė (Vytauto Didžiojo universitetas), Jovita Janavičiūtė-Pužauskė (Vytauto Didžiojo universitetas; Abromiškių reabilitacijos ligoninė), Liuda Šinkariova (Vytauto Didžiojo universitetas).

* raimonda.petroliene@lsmu.lt

Įvadas. Po insulto kognityvinių funkcijų (KF) lygis bei atsistatymas priklauso ne tik nuo klinikinių, bet ir nuo sociodemografinių veiksnių. Tyrimai atskleidžia, kad šie veiksniai gali būti tiek apsauginiai, tiek rizikos. Dėl nevienareikšmių tyrimų rezultatų kognityvinių funkcijų palyginimas skirtingose sociodemografinėse grupėse išlieka aktualus. Tyrimo tikslas – nustatyti pacientų, patyrusių lengvą insultą, sociodemografinių ir klinikinių veiksnių ryšį su kognityvinėmis funkcijomis ir emocine būseną.

Metodai. Tyrimas vykdytas Abromiškių reabilitacijos ligoninėje, dalyvavo 132 insultą patyrę pacientai (86 vyrai, 46 moterys), amžiaus vidurkis - 62,27 m. (SD=10,52). Instrumentai: ACE-III (Hsieh ir kt., 2013), Kelio paieškos testas (Reitan, 1955), Kompleksinės figūros testas (Ingram ir kt., 1997), PHQ-9 (Spitzer ir kt., 1999), GDS-7 (Kroenke ir kt., 2001).

Rezultatai. KF rodikliai tarp vyrų ir moterų nesiskyrė, tačiau moterys pasižymėjo aukštesniu depresišku nei vyrai ($p < .05$). Vyresnis amžius susijęs su prastesniu atrankiniu regimuoju dėmesiu ($r = .263$, $p = .004$), dėmesio perkėlimu ($r = .307$, $p = .001$), konstrukciniais-erdviniais gebėjimais ($r = -.193$, $p = .043$), žodiniu sklandumu ($r = -.193$, $p = .034$). Aukštesnis išsilavinimas susijęs su geresne trumpalaikė regimąja atmintimi ($r = .188$, $p = .049$), atrankiniu regimuoju dėmesiu ($r = -.185$, $p = .043$), dėmesiu-orientacija ($r = .319$, $p < .001$), dėmesio perkėlimu ($r = -.341$, $p < .001$), verbaliu atmintimi ($r = .280$, $p = .002$), konstrukciniais-erdviniais gebėjimais ($r = .228$, $p = .016$), erdviniais gebėjimais ($r = .244$, $p = .007$), žodiniu sklandumu ($r = .246$, $p = .007$) ir bendru KF rodikliu ($r = .352$, $p < .001$). Pagal gyvenamąją vietą respondentų kognityvinės funkcijos nesiskyrė, tačiau gyvenančių kaime emocines būsenos rodikliai buvo blogesni ($p < .05$), lyginant su mieste gyvenančiais. Insulto tipas, stadija ir lokalizacija nesisiejo su KF ir emocine būseną.

Išvados. Siekiant efektyvesnio funkcijų atstatymo ir geresnės insultą patyrusių pacientų gyvenimo kokybės, svarbu nustatyti specifines kognityvines funkcijas, kurios jautresnės amžiaus ir išsilavinimo įtakai. Tyrimo rezultatai yra vertingi rengiant neuroreabilitacijos programas, gerinant teikiamų reabilitacijos paslaugų kokybę insulto pacientams.

Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (Nr. S-MIP-23-137).

Pagrindiniai žodžiai: insultas, kognityvinės funkcijos, emocinė būseną.

VADOVAVIMO SAVIVEIKSMINGUMO MATAVIMO METODAI: ŽVALGOMOJI SISTEMINĖ LITERATŪROS ANALIZĖ

TOOLS FOR MEASURING LEADERSHIP SELF-EFFICACY: A PILOT LITERATURE REVIEW

Tadas Vadvilavičius* (Kauno technologijos universitetas).

* vadvilaviciustadas@gmail.com

Įvadas. Vadovavimo saviveiksmingumas yra santykinai naujas vadovavimo psichologijos srities fenomenas, apibūdinantis asmens pasitikėjimą savo žiniomis ir gebėjimais vadovauti kitiems (Hannah et al., 2008). Norint šį reiškinį tyrinėti ir Lietuvoje, yra reikalingi validūs ir patikimi vadovavimo saviveiksmingumo matavimo metodai. Šios žvalgomosios sisteminės literatūros analizės tikslas yra apžvelgti užsienio literatūroje aprašomus vadovavimo saviveiksmingumo matavimo metodus.

Metodai. Žvalgomoji sisteminė literatūros apžvalga atlikta vykdant mokslinių straipsnių paiešką ScienceDirect, Emerald ir Web of Science duomenų bazėse. Straipsnių paieškai buvo naudoti du raktažodžiai: „leadership self-efficacy“ ir „leader self-efficacy“. Analizės metu buvo ieškomi kiekybiniai tyrimai, spausdinti moksliniuose žurnaluose, kuriuose buvo aprašomi vadovavimo saviveiksmingumo matavimo metodai. Apžvalga nebuvo ribojama tyrimo atlikimo metais ir tyrimo imtimi.

Rezultatai. Duomenų bazėse rasta 260 mokslinių straipsnių, iš kurių 8 buvo pasikartojantys. Atlikus straipsnių pavadinimų ir santraukų peržiūrą galutinei analizei atrinkti ir į tolimesnę analizę įtraukti 137 straipsniai. Po pilnos straipsnių analizės buvo identifikuoti 84 straipsniai, kuriuose buvo pristatomi vadovavimo saviveiksmingumui matuoti skirti instrumentai. Iš viso identifikuoti 52 unikalūs vadovavimo saviveiksmingumo matavimo metodai. Dažniausias identifikuota ($n = 12$) buvo Murphy (1992, 1999, 2001) vadovavimo saviveiksmingumo skalė. Taip pat, net septyniuose straipsniuose buvo naudoti pačių tyrimo autorių sudaryti teiginiai/skalės. Įdomu, jog didžioji dalis analizuotų skalių yra skirtos matuoti bendrą vadovavimo saviveiksmingumą, tačiau rastos ir specifinio saviveiksmingumo tipų skalės, pavyzdžiui, klinikinės slaugos lyderystės saviveiksmingumo skalė, lyderystės mokykloje saviveiksmingumo skalė, paramos grupės vadovo saviveiksmingumo skalė.

Išvados. Žvalgomoji literatūros analizė atskleidė vadovavimo saviveiksmingumo matavimo metodų įvairovę ir gausą. Lietuvos tyrėjai yra skatinami rinktis validžius ir patikimus metodus, o atlikta analizė pateikia nemažą galimų instrumentų sąrašą. Visgi, yra reikalinga tolimesnė identifikuotų instrumentų patikimumo ir validumo analizė. Taip pat, planuojant šio fenomeno tyrimus Lietuvoje, tyrėjams yra rekomenduojama rinktis tuos metodus, kurie leistų įvertinti tyrimui reikalingą vadovavimo saviveiksmingumo tipą – bendrąjį ar specifinį, pvz., lyderystės mokykloje saviveiksmingumą.

Pagrindiniai žodžiai: vadovavimo saviveiksmingumas; sisteminė literatūros analizė.

PAGYVENUSIŲ LIUDYTOJŲ PATIRIAMO STRESO APKLAUSŲ METU MAŽINIMAS - MISIJA (NE)ĮMANOMA?

REDUCING THE STRESS EXPERIENCED BY ELDERLY WITNESSES DURING TESTIMONY - MISSION (IM)POSSIBLE?

Kristina Vanagaitė* (Vilniaus universitetas), Ksenija Čunichina (Vilniaus universitetas), Ilona Laurinaitytė (Vilniaus universitetas).

* kristina.vanagaite@fsf.vu.lt

Įvadas. Dėl medicinos pažangos ir geresnės sveikatos priežiūros pagyvenusių žmonių dalis visuomenėje sparčiai auga. PSO prognozuoja, kad iki 2050 m. jų populiacija padvigubės. Tai reiškia, kad vis daugiau pagyvenusių asmenų dalyvaus teisiniuose procesuose kaip liudytojai ar nukentėjusieji, ypač dėl finansinio išnaudojimo, sukčiavimo ir smurto artimoje aplinkoje (Brank, 2023). Nepaisant to, Lietuvoje šios grupės dalyvavimas teisiniuose procesuose nėra pakankamai ištirtas.

Rezultatai. Tyrimai rodo, kad pagyvenę liudytojai apklausų metu dažnai susiduria su diskriminacija ir nepasitikėjimu, kas didina stresą (Love, 2015). Užsienio šalyse taikomi liudytojų parengimo apklausai metodai, pavyzdžiui, supažindinimas su teismo aplinka, padeda jaustis geriau ir didina parodymų tikslumą ir išsamumą (Gous & Wheatcroft, 2020). Šios priemonės gali būti suskirstytos į tris grupes: 1) informacinės priemonės: lankstinukai, praktiniai patarimai, teismo savanorių pagalba. Nors jos naudingos, jaunų suaugusiųjų tyrimai rodo, kad vien informacijos suteikimas nepakankamas (Wheatcroft & Woods, 2010); 2) technologinės priemonės: virtuali stimuliacija (teismo salės ir VR technologijos). Lietuvoje teismai siūlo virtualų teismo aplinkos modelį, tačiau jo veiksmingumas nėra ištirtas. Be to, VR technologijų taikymas pagyvenusiems žmonėms gali kelti specifinių iššūkių dėl jų kognityvinių gebėjimų ypatumų; 3) psichologinės technikos: vizualizacijos, meditacija ir savi-tvirtinimai gali mažinti nerimą, didinti pasitikėjimą savimi, bet jų efektyvumas pagyvenusių liudytojų parengimui apklausai dar netirtas (Szpitalak & Polczyk, 2020).

Išvados. Liudytojų parengimo programos gali pagerinti pagyvenusių asmenų dalyvavimą teisiniuose procesuose, mažinti stresą ir didinti parodymų tikslumą. Tačiau moksliniai tyrimai daugiausia orientuoti į vaikų ir jaunų suaugusiųjų parengimą, todėl trūksta duomenų apie pagyvenusius liudytojus. Be to, neaišku, kurios priemonės yra veiksmingiausios pagyvenusių asmenų pasiruošimui apklausoms ir kokiomis sąlygomis jos geriausiai veikia. Ateities tyrimuose būtina gilintis į pagyvenusių liudytojų specifinius poreikius ir išbandyti įvairias parengimo strategijas, siekiant sukurti efektyvias ir mokslu pagrįstas intervencijas.

Pagrindiniai žodžiai: pagyvenę liudytojai; parengimas apklausai; apklausos streso mažinimas; technologinių ir psichologinių liudytojų rengimo priemonių taikymas.

SMURTĄ PATYRUSIŲ MOTERŲ PILIETINIO ĮSITRAUKIMO TEORINIS MODELIS

A THEORETICAL MODEL OF CIVIC ENGAGEMENT OF WOMEN SURVIVORS OF VIOLENCE

Zuzana Vasiliauskaitė* (Vilniaus universitetas).

* zuzana.vasiliauskaite@fsf.vu.lt

Įvadas. Pilietinis įsitraukimas yra esminis sveikos demokratijos komponentas, nes jis svariai prisideda prie sprendimų priėmimo patikimumo (Toots, 2019), saugesnės visuomenės (Layte, 2012) bei didesnės žmonių bio-psicho-socialinės gerovės (Hrivnák ir kt., 2023). Lietuvoje stebimas pilietinio įsitraukimo mažėjimas (Civitas, 2023), o smurtas prieš moteris, ypač intymaus partnerio smurtas prieš moteris, išlieka opia pandeminio lygio problema (Pasaulio sveikatos organizacija, 2021), turinti ilgalaikį neigiamą poveikį moterų bio-psicho-socialinei gerovei.

Rezultatai: Tyrimai atskleidžia, kad įdėtos pastangos įveikti trauminį išgyvenimą gali paskatinti potrauminį augimą, kuriam būdingas asmens aukštesnis psichologinis funkcionavimas (Tedeschi ir kt., 2018). Taip pat pastebėta, kad traumą išgyvenę asmenys gali tapti socialiai aktyvūs ir įsitraukti į pilietinius judėjimus, siekdami pokyčių visuomenėje (Wood, 2017), tačiau vis dar trūksta žinių apie tai kokie veiksniai lemia šį procesą. Šio pranešimo tikslas – pristatyti smurtą patyrusių moterų pilietinio įsitraukimo teorinį modelį, grįstą potrauminio augimo teorija bei ekologine perspektyva, kuri nagrinėja individualius, tarpasmeninius ir sisteminius veiksnius. Teorinė analizė atlikta taikant indukcinčius ir dedukcinčius metodus, apjungiant potrauminio augimo teoriją su empiriniais tyrimais apie smurtą patyrusių moterų patirtis ir pilietinį įsitraukimą.

Išvados. Pasiūlytas teorinis modelis gali padėti aiškiau suprasti, kokie veiksniai paskatina smurtą patyrusias moteris būti pilietiškai aktyviomis ir įsitraukusiomis. Šios įžvalgos gali būti naudingos formuojant būsimus empirinius tyrimus, siekiant giliau suprasti veiksnius, lemiančius moterų pilietinį įsitraukimą, ypač tarp intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų. Be to, šios įžvalgos gali padėti specialistams ir politikos formuotojams kurti tikslingesnes intervencijas, stiprinančias moterų įsitraukimą į pilietinį gyvenimą ir skatinančias didesnius socialinius pokyčius.

Pagrindiniai žodžiai: pilietinis įsitraukimas; smurtas prieš moteris; intymaus partnerio smurtas; potrauminis augimas; teorinis modelis.

INTERNETINĖ INTERVENCIJA, SIEKIANT SUMAŽINTI 15-16 METŲ PAAUGLIŲ PROBLEMINĮ SAVĘS ATSKLEIDIMĄ NUOTRAUKOMIS SOCIALINIULOSE TINKLUOSE: IDĖJOS PRISTATYMAS

INTERNET-BASED INTERVENTION TO REDUCE PROBLEMATIC PHOTO SELF-DISCLOSURE ON SOCIAL NETWORKING SITES AMONG 15-16 YEAR OLDS: PRESENTING THE IDEA

Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė* (Vytauto Didžiojo universitetas), Ugnė Paluckaitė (Vytauto Didžiojo universitetas), Viktorija Čepukienė (Vytauto Didžiojo universitetas).

* kristina.zardeckaite-matulaitiene@vdu.lt

Įvadas. Nepaisant galimų neigiamų pasekmių, susijusių su dalinimusi probleminio turinio nuotraukomis socialiniuose tinkluose paauglystėje, trūksta įrodymais pagrįstų paaugliams patraukliu formatu parengtų internetinių intervencinių programų, skirtų sumažinti tokį paauglių elgesį. Atsižvelgdamos į ankstesnių intervencinių programų, pagrįstų prototipo pasirengimo modeliu, sėkmę mažinant paauglių sveikatai pavojingą elgesį, nusprendėme sukurti mobiliąją programėlę, pagrįstą individualizuotu grįžtamoju ryšiu ir prototipo pasirengimo teoriniu modeliu, ir patikrinti jos efektyvumą mažinant 15-16 metų paauglių dalinimąsi probleminio turinio nuotraukomis socialiniuose tinkluose. Šio pranešimo tikslas – pristatyti sukurtos intervencijos teorines prielaidas, efektyvumo vertinimo tyrimo įgyvendinimo planą bei metodologinius aspektus, o taip pat vizualinį mobiliosios programėlės turinį.

Tyrimas finansuojamas Lietuvos Mokslų Tarybos (LMT), sutarties nr. S-MIP-23-16.

Pagrindiniai žodžiai: prototipo-pasirengimo modelis; individualizuotas grįžtamasis ryšys; probleminis atsiskleidimas nuotraukomis socialiniuose tinkluose.

PRARASTI METAI, ATRASTAS AŠ: KOKYBINIS TYRIMAS APIE ABITURIENTŲ LAISVŲ NUO STUDIJŲ METŲ PASIRINKIMO PATYRIMĄ

LOST YEAR, FOUND SELF: A QUALITATIVE STUDY ON STUDENTS' EXPERIENCE OF CHOOSING A GAP YEAR

Lukrecija Žuromskaitė* (Vilniaus universitetas), Greta Kaluževičiūtė (Vilniaus universitetas).

* lukrecija.zuromskaite@gmail.com

Įvadas. Šiame darbe gilinamasi į abiturientų, pasirinkusių laisvų nuo studijų metų laukimo patirtį: patiriamus jausmus bei kaip jie suvokiami, apdorojami psichologiškai. Siekiama abiturientams kylančius jausmus išskirti, aprašyti ir įvardyti, kaip su šiais jausmais išbūnama.

Metodai. Tyrime dalyvavo 6 Lietuvos mokyklų 12 klasės moksleiviai iš skirtingų miestų, atsiliepę į kvietimą į tyrimą, paskelbtą internete. Jų amžius nuo 18 iki 19 metų, dauguma (5 iš 6) – moteriškos giminės. Atliktas kokybinis tyrimas, laikantis konstruktyvistinės filosofinės paradigmos, atliekant refleksyviąją teminę analizę. Tyrimo metu atlikti šeši interviu transkribuoti, koduoti bei išskirtos potemės ir temos.

Rezultatai. Rasta, kad laukdami laisvų nuo studijų metų abiturientai jaučia atsakomybę prieš save ir kitus, džiaugsmą dėl turimų lūkesčių artėjantiems metams bei įvardija palaikymo svarbą. Jaunuoliai atsakomybę prieš save jaučia dėl finansų, laisvų nuo studijų metų planavimo ir to plano laikymosi, paskutinių metų mokykloje derinimo su laisvų nuo studijų metų planavimu, o prieš kitus atsakomybė kyla dėl kaltės jausmo. Abiturientams laukimas džiugus, nes tikimasi savęs atradimo, lengvo, be rūpesčių laiko, kuris dažnai matomas idealizuotai. Tyrimo dalyviai įvardija palaikymo svarbą: kylančią iš vidaus bei sulaukiamą iš išorės.

Išvados. Šis tyrimas atskleidžia iki šiol mažai pasaulyje, o ypač Lietuvoje, tyrinjamų laisvų nuo studijų metų laukimo patirtį abiturientų tarpe ir parodo ne tik malonius, bet ir sudėtingus išgyvenimus.

Pagrindiniai žodžiai: laisvi nuo studijų metai; abiturientai; savęs paieškos; mokyklos baigimas; kokybinis tyrimas.